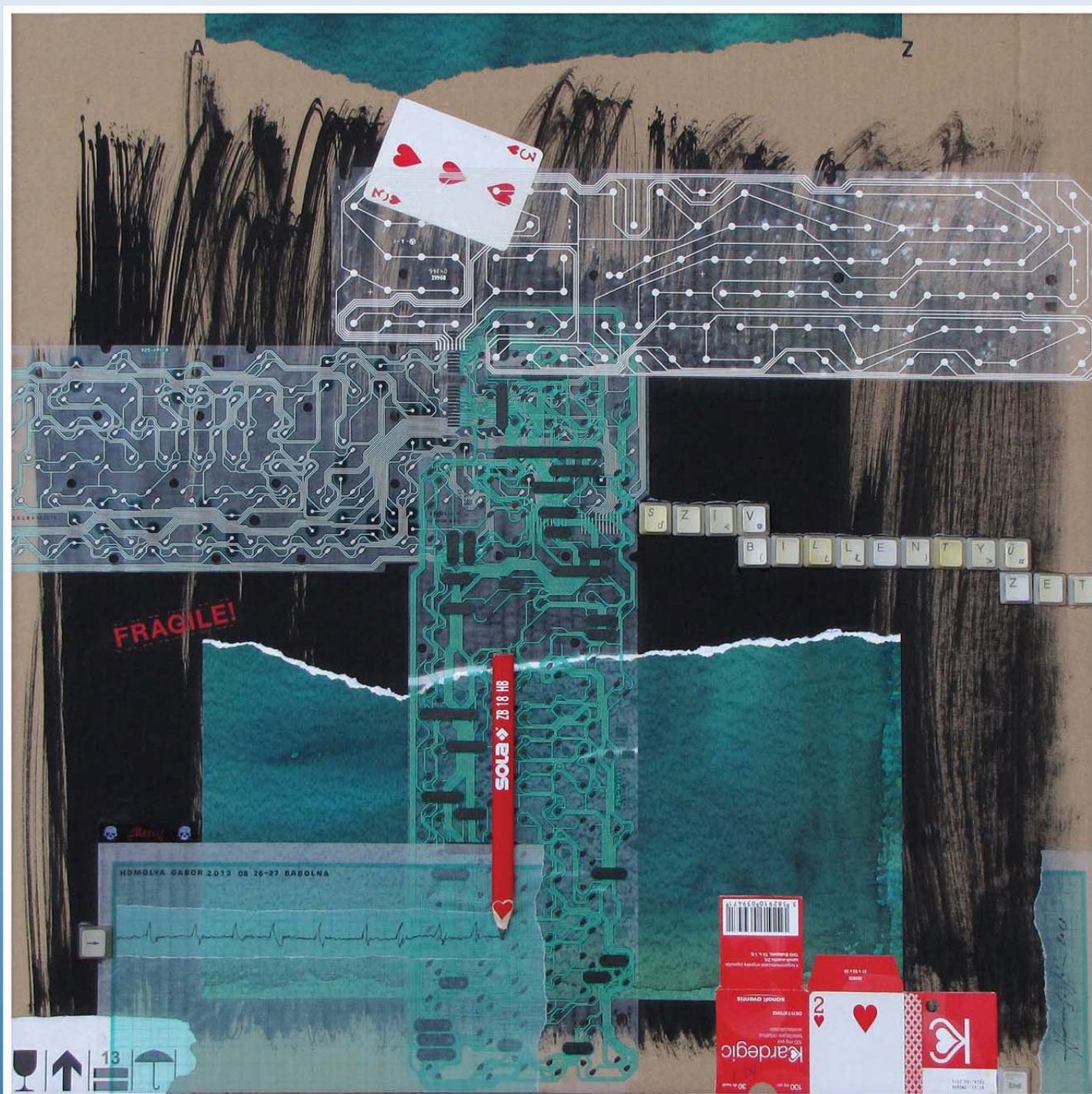


ESZTERGOM ÉS VIDÉKE

TÁRSADALMI ÉS KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

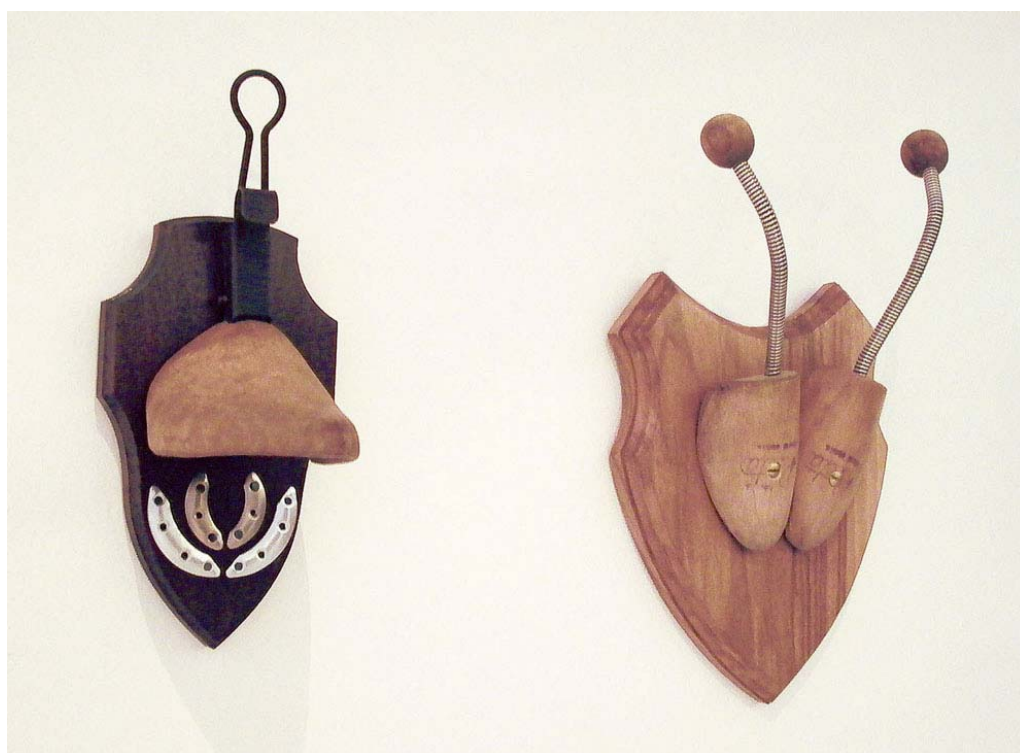
ALAPÍTTATOTT 1879-BEN • ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: DR. KÖRÖSY LÁSZLÓ
MEGJELENT 1944-ig LXV Évfolyam • 2007-ig XXII Évfolyam
ÚJ SOROZAT • VI. Évfolyam 4. Szám

2018/4



Tartalomjegyzék

Győrffy Sándor: <i>Assemblage Párkányban, avagy a Homolya-féle dada</i>	1
Wernke Bernát: <i>Arcokra is pergeteg (Homolya Gábor művész úrnak)</i>	5
<i>Testvéri hullatagsággal (Vércse Miklós tanár úrnak)</i>	5
Horváth Ödön: <i>Már elárulhatom; Vendégségben; Az idő hűvösre fordul;</i>	6
<i>Semmi sem jó; Emlékek születése</i>	6
Szulényi Mária Valéria: <i>Molkóék; Márta vagy Mária</i>	7
Ludo Zelinka: <i>Ki a bűnös?</i>	9
Ladislav Hrubý: <i>Illúzió</i>	10
Végh Tamás: <i>A feltámadás ígérete; A lélek évadán; „Ha nem lesztek olyanok...”; Krisztustövis</i>	12
Horváth Gáborné: <i>Migráció, anno...; A mosogatógép-effektus</i>	13
Wernke Bernát: <i>homályból pergetegbe; jövő fénnyel</i>	15
Hagymás István: <i>Coriolanus (Anyámasszony katonája, 2., befejező rész)</i>	16
Székely Tamás: <i>A metafizikus – kísérletek az éltető élet megismerésére (1. rész)</i>	20
Csiba Zsolt: <i>Fuggerek és Mediciek, avagy a mohácsi csata alatti mélyvízi áramlatok</i>	23
Németh László: <i>Turczel Lajos síremlékének elkészítése</i>	28
<i>Balassa Bálint emléktáblája Esztergomban</i>	29
Dr. Simigné Fenyő Sarolta: <i>Fordítani kell, de hogyan? – Barangolás a színnevek és a fordítás világában</i>	32
Tóth Pál: <i>Újból és újból Székelyföld (2., befejező rész)</i>	35
Péntek Róbert: <i>Íz-lel</i>	41
A. Bak Péter: <i>Művészcsaládok XII. Búza Barna (1910–2010) szobrászművész és családja</i>	42
Mezey László Miklós: <i>A múlt, a hely és a sors Czírok Ferenc novelláiban</i>	48
Végh Tamás: <i>Ikonok; Mostanában</i>	49
Horváth Gáborné: <i>Karácsonyi könyvajánló. Végh Tamás: A látomás vége című verseskötetéről</i>	50
Schmöltz Margit: <i>Szörnyen jó mesekönyv. Beszélgetés Pifkó Céliával</i>	51
Péntek Róbert: <i>Embrió</i>	52
Szabó Lászlóné: <i>Miért szeretem Esztergomot és vidékét?</i>	53
Schmöltz Margit: <i>Esztergombóc</i>	54
Szabó Lászlóné: <i>Festeni jó. Beszélgetés Bangó Miklós művésztanárral</i>	57
Wernke Bernát: <i>sejtetések borulnak egybe (Bangó Miklós művész úrnak); Léptetett zöldellőbe (Orgoványi... Anikó úrhölgynek); Rohanó kanyarulatok; ősz van (Németh Valéria művésznőnek)</i>	58
<i>Eseménynaptár</i>	59
Horváth Gáborné: <i>Konyhakalendárium</i>	60



Homolya Gábor: Trófeák – Orr-vadász; Párosujjú patás

Győrffy Sándor

Assemblage Párkányban, avagy a Homolya-féle dada

Peter Brook, a neves angol színházi szakember ismert mondása szerint a színházi előadás három résztvevője a színész, a néző és az üres tér. Képzőművészetre vonatkoztatva ezt úgy mondhatnám, a kiállítás három résztvevője a képzőművész, a látogató és a művekkel teli tér. Az analógia persze kissé sántít. Hiszen egy színházi előadáson maga az előadás teszi élővé az addig halott teret. Mégpedig nemcsak térben, hanem időben is. Az idő pedig, mint tudjuk, nem statikus. Ugyanakkor egy kiállítás általában megállítja az időt, hiszen nyitástól zárásig ugyanaz történik, mozdulatlanok a művek (kivéve videoművek, mozgó szobrok stb.). Természetesen nem véletlenül idéztem az angol mestert, ugyanis a legfontosabb az üres tér mozgással, beszéddel, zenével és a mi esetünkben szobrokkal, kollázsokkal való megtöltésének a minősége.

Az autonóm mű önmagában hordozza saját értelmezését és üzenetét, ezzel cáfolja egyszerű tárgyként felfogható létét. Ugyanis számtalan olvasata létezhet, amely azt bizonyítja, hogy elsősorban nem tárgyi, hanem egyrészt üzeneti, másrészt a vele kapcsolatba kerülőkkel való viszonyi léte az, ami miatt műnek neveztetik.

Előfordulhat, hogy éppen az első látásra nehezen értelmezhetőnek tűnő tárja fel előttünk legrészletesebben valaminek, például egy kollázs műnek az értelmét és üzenetét. Mégis, gyakran felmerül a mű értelmének a kérdése. A művek értelmüket ugyanis legalább annyira elrejtik, mint amennyire megmutatják, de ugyanakkor annak megismeretetésére is igényük van. Mitől függ, hogy az első látásra értelmetlennek tűnő mű mégis megszólít bennünket, értelmessé kezd válni számunkra? Talán attól, hogy szeretettel és kíváncsian közelítünk hozzá, kérdéseket teszünk fel neki. De ez csak akkor következik be, ha előtte meghalljuk az ő kérdéseit, megvárjuk kezdeményezését. Ekkor alakulhat ki egy olyan párbeszéd, ami rávezet bennünket egymás megértésére. A valódi beszélgetésnek ugyanis kérdés-válasz struktúrája van, tehát

egy mű értelme megismerésének feltétele, hogy hagyjuk magunkat vezetni általa.

Elterjedt gyakorlat, hogy a műveket elemezni kell.

Az a mű (most kizárólag a statikus művekről beszélek), amely folyamatosan zárt egységben mutatkozik meg, vagyis változás nélkül azonos önmagával, viszonylag könnyen elemzés tárgya lehet. Induljunk ki abból, hogy elsősorban maguknak a műveknek van igényük az elemzésekre, de mint fentebb utaltunk rá, csak valódi együttműködés esetében nyílnak meg számunkra. Amennyiben ez érvényesül, akkor az elemző kérdése nem az kell legyen, hogy mi ez a műalkotás, mit akar jelenteni, hanem ez: mit mond nekem, sőt továbbmegyek: mit kérdez tőlem. Ha megértjük kérdését, és arra választ tudunk adni, nincs szükség részünkről további elemző kérdésekre, hiszen válaszukban benne foglaltatik világlátásunk és világértésünk. Más szóval, a mű kérdésre adott válaszuk nem más, mint önnön létünk egy szegmense. Minden mű más-más kérdéseket vet fel, amelyekre mi is más-más válaszokat adunk. Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy a mi emberi, személyes különbözőségünk-ből fakadóan különbözőképpen látjuk és érezzük ugyanazt a művet, soha nem teszünk fel azonos kérdéseket, tehát a mű is mindannyiunkhoz különbözőképpen viszonyul. Vagyis a művek velünk szembeni „tapasztalatukban” igen sokszínűek, mondhatni önnön létünk tapasztalatait modellálják. Létmódjuk ily módon a pluralitás, ami látszólag ellentmond statikus voltuknak, de

ne felejtjük, ez a többféle lét nem fizikai, hanem szellemi térben van jelen. Nekünk pedig a szellem és a beleérzés segítségével úgy kell közelítenünk ezekhez a különös lényekhez, hogy közben megmaradjunk önnön létünk „világátlépő” igyekezetén belül.

Az alkotó szellem folyamatosan a végtelenre, annak elérésére vágyakozik, holott tudhatná, a végtelen nem elérhető, nem birtokolható. Melyek azok a kifejezés módok, amelyek alkalmasak az abszolútum kifejezésének kísérletére? Ilyen például az allegória, amely elvont fogalmaknak, avagy létrehozott tárgyegyütteseknek, jelesül képeknek, szobroknak egy újabb, rejtett értelmezést ad.

Hasonlóképpen, az irónia is alkalmas arra, hogy szabálytalan formája és általánosan elfogadott közlési szokásoknak, kánonoknak elhagyása, semmibevétele révén egyszerre tagadás és igenlés, azaz az al-



Homolya Gábor: Jägermeister

kotás processzusával közelíten az illuzórikus végtelen felé. Ezért a paradox, mint fogalom egyfajta megnyilvánulási formái az itt látható két- és háromdimenziós művek, szobrok, kollázsok és egyéb nehezen behatárolható technikájú alkotások. Homolya Gábor az általánosan és legtöbbször által rendszeresen használt képzőművészeti alkotómódszerek stílusjegyeit átlépő fantáziájának köszönhetően kibővíti a vizuálisan közölhető mondandók határait. Akár önparódiáknak is nevezhetnénk e műveket, hiszen alkotójuk jól tudja – mint fentebb utaltam rá –, hogy az abszolútum elérhetetlen, éppen ezért megpróbálja műveiben jelentéktelenné tenni azt, másfelől végtelen tisztelettel közelít hozzá, mint szükségszerű ideához. Szkepticizmusa tehát viszonylagos. Alkotásai többnyire sokrétű technikával létrehozott paródiák, provokatív, ironikus hangvételű művek. Esztétikailag ötvözi a múlt értékeit a jelen hozadékaival, a „magas művészetet” a populáris eszközökkel.

Visszautalva korábbi megfogalmazásomra, megpróbálok önmönm létem világ-átlépő igyekezetén belül maradva, ha nem is elemezni, de legalább körülírni néhány jelenlévő alkotást. Először is próbáljuk megfejteni a kiállítás címét: *Assemblages III*.

A Wikipédia szerint: „Az assemblage, vagy újrealizmus a 20. századi vizuális művészeti irányzatok, mint például a pop-art vagy a dadaizmus jellegzetes műfaja. A különféle tárgyak egymáshoz illesztéséből, összerakásából, halmozásából létrehozott háromdimenziós műalkotás, hasonlítható a kollázshoz, de attól eltérően térbeli kompozíció. (...) A dadaizmus és a szürrealizmus után tért hódító assemblage művészet 1960 körül a pop-art, majd az olasz *arte povera* közvetítésével terjedt.” Majd felsorolja a műfaj kezdeti nagyjait: Picasso, aki kitalálta a technikáját, Dubuffet, aki először nevezte műveit *assemblage*-nak, Duchamp, aki kiteljesítette, Rauschenberg, Spoerri vagy az itt látható művekhez technikailag legközelebb álló Louis Hirshman. Homolya Gábor jelen kiállításának bemutatását kezdjük a *Dózsa* címmel. Gyerekkorunk olvasmányaitól kezdve mindig is Dózsa Györgyöt és paraszti hadi népét juttatja eszünkbe a kiegyenesített kasza. E művön a tüzes vaskoronából felcsapó lángnyelvek között, azok ellentétéként uralja környezetét.



Homolya Gábor: *Dózsa*

Aránymetszés. A teljességet szimbolizáló körbe illesztett ötágú csillagban ismét verstöredékek, körülötte a költő neve. Miért Aránymetszés? A pentagramma arányai az aránymetszés szabályai szerint értelmezhetőek. Például a közepén megrajzolható alakzat maga is szabályos ötszög,

A tavalyi, 2017-es esztendőben ünnepeltük a (lutheri) reformáció 500 éves, valamint Arany János születésének 200. évfordulóját is.

Homolya Gábor sajátos módját választotta a nagy válásújtó előtti tisztelgésnek, a legismertebb, idősebb Lucas Cranach által festett portré modern változatának írógépbillentyűkből való összeállításával. Ily módon értelmezve a re-formáció, vagyis újraalakítás gondolatának gyakorlati szimbolikáját *Reformáció 500 – Luther* című művén. Az assemblage és a kollázs nehezen választható el egymástól. Ennek jelenlévő kiváló példája az Arany János-sorozat, amelynek Gábor az Aránymetszés címet adta. A négyrészes mű első lapján látható maga a „Bajusz-áldással tetézett” költő grafikusan, aránymetszéssel szabdalva, az ideillő verssel összeillesztett portréja. A második lap címe:



Homolya Gábor: *Papsajt*

amely a csúcsok által összekötött ötszöghöz az aranymetszés szabályai szerint aránylik. Szimbolikájának magyarázata számtalan változatban él: az emberi test az aranymetszés szabályai szerint, a női és férfi princípium egysége, az öt érzék, az öt bolygó, az öt őselem, de a betlehemi csillag, illetve a hajnalcsillag, ilyen értelemben Krisztus jelképe is. A harmadik mű a Családi kör négyesítésére. A lehetetlenre adott örök kérdés-válasz, hiszen tudjuk, a körbe rajzolt négyzet területe kisebb, a köré rajzolt pedig nagyobb, mint a kör területe, ahogy ezt az ismert Leonardo-idézet is illusztrálja. A Családi kör azért olvasható, a körbe körbeírva. „Jobb ízű a falat, ha mindnyájan esznek”, és ha Piros Arannyal ízesítik – teszi hozzá Homolya Gábor. A negyedik kollázs az Időeltolódás. A Nemzeti Múzeum bejárati oszlopsora feletti, az aranymetszés szabályai szerint épített timpanonba berajzolható Fibonacci-spirál megközelíti



Homolya Gábor:
Zongóra – Bartók: Mikrokozmosz

az arany spirált (Gábornál természetesen Arany spirál), amelynek grafikus rajzolata fellelhető mind a mikro-, mind a makrokozmoszban, galaxisokban, csigaházban, virágszirmokban, számtalan természeti képződményben. Az évfordulót ünnepelendő, felújítás végett (szellemi tunyaságunkra is ráférne egy Arany-felújítás) elszállított szoborcsoport, Stróbl Alajos zseniális alkotása hült helyén a mester arany sziluettje, Piroska és Toldi helyén pedig a trilógiából vett idézetek.

A fentebb már említett szent–profán ellentétpár ironikus, de hit és a hit iránti tisztelet ösvényéről nem letérő térbeli illusztrációinak nevezhetnénk a Golgota, a Szárnyas zsoldár, Az Ige textté lett, a Papsajt, a Templom egere és a Szanticskai pléhkrisztus című alkotásokat.

A többretegű szimbolikát használó tárgyegyüttes keresztet formázó részei a két dugóhúzó, illetve a fafúró, ez utóbbi utalás a Megváltó földi életére. Az átszögezett ácsceruza már a megváltás processzusának, az átszegezett testnek a jele. A két másik test is hiányzik, de kereszt-jelük utal a borra, ami Krisztus vérévé változik át az eucharisztia liturgiája alkalmából. „Aki (...) issza az én véretem, bennem marad, és én őbenne” (Jn 6,56).

A Szárnyas zsoldár valódi tárháza, raktára, múzeuma és bemutatótere a keresztény ikonográfia attribútumainak. A műegyüttes középső, fő tagja, mint az ábrázolandó bibliai történet központi ele-

me, felsorolja a legfontosabb motívumokat: szárnyas kereszt, az Urat dicsőítő énekeskönyv, az Isten szeme, ellenpontként a kártya, az ördög bibliája. A bal oldal maga a pokol, kisördög villával, bukott angyal fekete tolla, ördögital, lángnyelvek. Ellenben a jobb oldal a mennyország: szikla, vagyis Péter (tu es Petrus) a hozzá tartozó, lent még rozsdás, de fent már ragyogó kulcsokkal (Néked adom a mennyek országának kulcsait... Mt 16,19), puttók, kalászkok, aratás ideje (...mert a maga idejében aratunk... Gal 6,9).

A Papsajt és a Templom egere viszonylag egyszerű és közérthető szójáték. Viszont Az Ige textté lett című szintén szójáték-volta ellenére mélyebb üzenetet hordoz. A keresztfára szegezett Megváltó, vagyis az emberi testet öltött Ige helyén felszögezett írásjeleket látunk, amelynek olvasata az Úr ismert önkijelentése: Én vagyok az Út, az Igazság és az Élet (Jn 14,6). (Hozzáteszem a folytatást:

Senki sem mehet az Atyához, csakis énáltalam. Ha ismernétek engem, ismernétek az én Atyámat.)

A Szanticskai pléhkrisztus mind anyagát, mind megformálását tekintve erősen különbözik a többi kiállított műtől.

Homolya Gábor a József Attilára való emlékezésnek szenteli a Visz a vonat, megyek utánad...



Homolya Gábor: Schumacher

című három részből összeállított „vonat-kompozíciót”. A vasaló, a súrolókefe és a szappan a költő szüleine utal. (Anyám volt, apró, korán meghalt, / mert a mosónők korán halnak, / a cipeléstől reszket lábuk / és fejük fáj a vasalástól – Anyám; Megszült Pócze Borcsa, / kit megettek a fenék, / gyomrát, hasát sorba, / százláb súroló kefék. – Nemzett József Áron). Az itt látható szappan neve viszont Flóra, így édesanyja mellett a beteljesületlen szerelemre is utal. Ugyan sokak szerint Márton Márta ihlette a világirodalom egyik legszebb versét, az Ódát, mások szerint viszont Kozmutza Flóra. E Homolya-mű inkább ez utóbira utal. A vers befejező sorai: Visz a vonat, megyek utánad, / talán ma még meg is talállak, / talán kihül e lángoló arc, / talán csendesen meg is szólalsz: // Csobog a langyos víz, fürödj meg! / Ime a kendő, törülközz meg! / Sül a hús, enyhítse étvágyad! / Ahol én fekszem, az az ágyad.

Homolya Gábornak nagy vitája lehet ezzel a megfoghatatlan, absztrahálatlan negyedik dimenzióként definiált létmeghatározóval, amit egyszerűen csak időnek nevezünk. Mert-hogy műtárgyainak gyakori és fontos alkotóeleme az időmérés emberi találmánya, az óra, illetve annak alkatrészei. Külön csoportot képeznek azok a művek, amelyekbe működő, „járó” órákat épített be a leleményes mester. Elsőként említtem a legfurcsábbat: 24. óra. Talán az elszállt időt reprezentálják a repülő és a 24 óra alatt körbejáró toll-mutatók (délben dél felé mutat a tollhegy), a széttört időt az óraalkatrészek. Ugyancsak a tiszteletadás és irónia határán mozog a Zongóra, alcíme Él a Bartók – Mikrokozmosz. Természetesen ebben a Homolya-féle „kis világ”-ban ott látható, olvasható az eredeti, Bartók-féle Mikrokozmosz is.

Az irónia mellett a humor jellemzi Homolya Gábor műveit. Jó példája ennek a Parnasszus című. A görög hegy, amelyen a múzsák laknak, a költészet szimbolikus helye, amelynek eléréséhez segít Pegazus, a szárnyas ló. A sakktábla négy lovának fejlődése (a mű felirata szerint: evolution) azonban gondban lehet, hiszen rég elhagyta a rozsdás patkót. Ami a Szamárlétra



Homolya Gábor: Parnasszus

annyiunk első fényképezőgépére való kedves visszaemlékezésünket felvillantó mű szögektől vérző sarlója, kalapácsa már felteheti a kérdést, kinek a szeme figyel az objektív mögött, 34 évvel 1984 után.

Még néhány, a fenti kategóriába tartozó, technikai értelemben egységet képező, és minden más művektől karakterisztikusan különböző, tehát könnyen behatárolható műtárgyegyüttest kell röviden megemlítenem. Az úgynevezett sámfa műveket. Ezzel a többnyire szekrénybe zárt ruházati segédeszköz felhasználásával és némi átalakítással Gábor új műfajt teremtett, amit plasztikus karikatúrának nevezhetnénk. Közülük a Schumacher címűt láthatjuk itt, amely egyszerre idézi az ismert, tragikus sorsú autóversenyzőt, valamint a munkája során sámfát használó cipőkészítőt, a Schumachert, magyarul, a suszttert.

A csomagolás, csomagküldés nemzetközileg ismert és alkalmazott jelrendszerének része az ún. piktogramok alkalmazása. Ezeket a naponta látott, használt, mondhatni természetesnek vélt grafikai jeleket tudtommal eddig senki másnak nem jutott eszébe műtárgyépítő elemként, mondhatni, alkatrészként használni. Homolya Gábor ezt megtette, sőt olyan mértékben kisajátította, hogy ez részben „védjegyévé” vált. Ez a következetes művészi és művészeti gondolkodás-és kifejezőmód jellemzi a Piktogramok sorozat műveit. A Magyarok nyilaitól..., az Ének a savas



Homolya Gábor: DADA-szappan



Homolya Gábor: DADA-zászló

esőben és a Santa Fragile a profánt már-már túl-lépő merész kompozícióiban mégiscsak megmutatkozik az órá jellemző naivnak álcázott, de valójában igencsak erősen tudatos véleménynyilvánítás aktusa.

Több művet kihagytam, de a minden itt látható mű alapgondolatának, technikája ősforrásának modelljét felidézőkről essék még szó. Homolya Gábor három művel tiszteleg a dada, mint műfaj és kifejezőmód előtt. A Baba szappanból Dada szappan lesz. Re-Fluxus címmel látta el (természetesen ez is szójáték) a Tristan Tzara portrét. A mester gyomrából felszálló dada szóismétlések (itt most ismét nem térek ki hosszasan az ismert kifejezés sokrétű jelentésére) immár neo dadaként íródnak az éterbe, felidézve bennem ifjúkorom előírt jelszavainak, szlogenjeinek Dada zászló-szerűen átalakított változatát: Világ dadaistái egyesüljék! Illetve: Dada élt, dada él, dada élni fog.

Mondják, minden műben kódolva van egy jel, ami csak annak jelenik meg, aki fogékony a mű üzenetigényére, más szóval, a mű keresi, sőt előre kiválasztja azt a személyt, akivel hatékonyan kommunikálhat. Kívánom, hogy jelen kiállítás műtárgyai is tegyék fel kérdéseiket, érintsék meg az őket megismerni kívánók lelkét. Legyen ez egy szeretetteljes játék az esztétikai kommunikáció fejlesztése területén, elmerülve egy különleges, szürrealisztikusnak is mondható képi világban, amely azonban minden poétikussága mellett emlékeztet bennünket létünk végességére, ahogy egykor a latinok mondták: Ars longa, vita brevis, avagy magyarul: életünk rövid, a művészet örök.

Elhangzott Homolya Gábor Assemblage III. című kiállítása megnyitóján, Párkányi Városi Múzeum, 2018. 11. 07.

Wernke Bernát

Arcokra is pergeteg

(Homolya Gábor művész úrnak)

Érdről Párkány felé jövet,
halmozódnak a látnivalók, Gábor
szemében, egyre-egyre beugrón...
nosztalgiaik göngyölnének a szép
dombokon... és ormaikon, újba
zengenek a diákévek, mikor az akkor
tanult hegységek, valóságba lépnek...
...Párkány városa, sokáig tartozott
magyar honba, aztán a határok jöttek
mentek, csak a nyelv maradt réginek...
...itt most így, harsannak a neszek, nemcsak
a torkokból kifele, hanem Gábor ecsetjéből
az arcokra is, pergeteg, hisz nézzétek e
vonalakat, síkokra kergetve... igaz
alkotótól kapott, szomjútokra legelődnek –
hát Gábor, kívánjuk, hogy alkoss tovább,
s okoz sok örömet még, mit vár áldott
publikumkánk, s a mai világban találó
produktumaid, kapaszkodjanak a derengő
képzeletekbe, mit oly sokan várnak,
sokasodóban mögéd állnak, és
jelzed nekik a hajnalt, mikor e nem
túl szép homályban, rájuk zenélsz
végre... egy kis kacajt

Testvéri hullatagsággal

(Vércse Miklós tanár úrnak)

...és csuszamlóba kerülő virulatok,
gallyasodóba mosolyognak most, a tél
eleji gúnyákon, hisz szél kavarta meg,
az erre térteket, az utca öleletébe
rejtve... lengetegbe, az ide tért
mozduló törékenységeket ...mivel
az arcokra sugárzódott az élet nesze...
mert Mikulás napra ébredtek ma az
emberek... és reszketégséggel
repülnek, Párkány fele, mert odapergett
az egész Felvidék, egy ismert személyisége...
...és dalok kulcsolódnak, e nagy napra, Miklós
csodásba merült birodalmában ...mert itt van
ide csavarodottan mindenki, ki Esztergomban
és a vele szembeni Duna-parti városban, valamit
érve, erre tért szép névnapot remélve... és
testvéri
hullatással gratulálnak a kezek, ez emelt napnak
elengedhetetlenébe...

Horváth Ödön

Már elárulhatom

Tudásom, összehasonlítva
a bölcsekével, csenevész;
pizsokszürke réteg borítja,
s előbb-utóbb a ködbe vész,

ahonnan többé nem jön vissza.
Vastagon lepi a penész,
bár valamikor kristálytisza,
józan elmém volt: fürge ész.

Gyere barátom, ide nézz!
Itt megláthatod, mi a nyitja,
hogyan valaki jó tengerész!

Hajóját délnek irányítja,
s bár a kedvező szél kevés,
a régi csúcsot megjavítja.

Vendégségben

A galambdúcnál épp leszállt az este.
A madarak széttárt szárnyal kerengve
megérdemelt nyugovóra készültek.
Feri barátom két szép gömbölyűbbet

nézett ki magának, s légpuskájával
rövid célzás után lehozta őket.
A két életvidám galamb levesbe
szántan pontosan lábunk elé hullott.

Pajtásom, nagy vadász, tiszteletemre
csökkentette szárnyasai létszámát.
Bevallom, a lakoma felségesre

sikerült; kipirult arcunkon látszott,
milyen derűsen, jó bort kortyolgatva,
teszünk a bő vacsora után pontot.

Az idő hűvösre fordul

Agyam, sajnos idő előtt eltompul,
s ennek gátat vetni már nem lehet.
A baj súlyosabb, ha többé nem mozdul
meg benne semmi sem. Szárnyaszegett

kedéllyel ülök ablakom előtt,
s egykedvűen bámulom kint az utcán
sietve igyekvő járókelők
s a suhanó autók alakját. Furcsán

hat rám ez a szakadatlan, gyors nyüzsgés.
Köröttem, itt, bent csak nagy ritkán zümmög
egy kósza szúnyog, vagy egy eltévedt légy.

Nagykabátban vagyok, hiszen a fűtés
nem olcsó dolog. Élettársam dűnnyög
is érte, mintha az oka én lennék.

Semmi sem jó

Életszemléletem komolytalan,
sovány ötlettáram fajsúlytalan.
Állításaim zöme oktalan;
eddiggi életem haszontalan.

Általában nem vagyok szóztalan,
de amit mondok, elég sóztalan.
Szófüzésem sajnos magyartalan,
nyelvtanulásom rossz, bizonytalan!

Több napon át vagyok étvágytalan.
Olykor koplalok. A gusztustalan
ételektől hasamnak baja van.

Felpuffed, bár menüem rég hústalan.
Ki nem lesz szorongó, tanácstalan;
ha a bevett gyógyszer hatástalan?

Emlékek születése

Gyerünk, evezzünk át a túlsó partra,
ahol vadlovak patáinak hangja
teszi napunkat emlékezetessé!
Szemünk, mintha látványukat kedvelné,

csillog, s azért is, amit időközben
a homokba rajzoltunk. Egyre többen
érkeznek, és örvendeznek egymásnak,
akárha legjobb barátok volnának.

Egyiküknek, egy feltűnő szépségnek
arca, alakja mélyen bevésődik
mit sem sejtő, járatlan tudatunkba.

Oly mélyen, habár a suhanó évek
elhalványítják, szívünkben időzik,
s időről időre előlép újra.

Molkóék

Tizennégy éves voltam, mikor a bátyám nősült. Esküvője előtt egy hónappal jövendő felesége elvitt engem nyaralni három hétre a szülőfalujába. Ő egy, Zsolnától (Žilina) északra fekvő faluból származott. Bátyámmal Pozsonyban, az egyetemen ismerkedtek meg, szerelem, majd házasság lett belőle.

Édesanyám nem szívesen engedett el engem olyan hosszú időre, akkor még távolinak tűnő helyre, de én erősködtem, hogy szlovák nyelvet akarok tanulni. Itthon magyar iskolába jártam, így hát elengedett. Jövendő sógornóm és szülei nagyon kedvesek és jók voltak hozzám.

Ami a falut illeti, egy utcából állt az egész. A házak nem sorban egymás mellett, hanem egymás hegyén-hátán, összevisszaságban épültek, ahogy a terepviszonyok megengedték. Az országút mentén végig egy kis patak folydogált. Hét kilométer hosszú volt a falu. Akadt ott minden: óvoda, általános iskola, kultúrház, mozi, posta, templom, élelmiszerbolt, kocsmá és természetesen autóbusz-összeköttetés a legközelebbi városba, Zsolnára. Ugyanis a falu végétől tovább már nem ment a busz, zsákfalu volt. Onnét – mint mondani szokás – még a madarak is visszafordultak. Egy sziklás hegyvonulat zárta le az út végét. Az egész falu dimbes-dombos területre épült. Sógornómék a falu középtáján laktak.

Egy alkalommal megkértem őt, hogy sétáljunk el a falunak erre a sziklás végére. Szívesen teljesítette a kérésemet, egy vasárnap délután elballagtunk oda. Elmesélte, hogy az utolsó házban egy magányos asszony lakik, aki szegről-végről rokonuk. Ugyanis sógornóm édesapjának több ízigen leszármazott unokaöccse vette őt feleségül. Molko a vezetéknevük. Sógornóm lánykori nevén Molková. Be is mentünk őt meglátogatni, kicsit beszélgetni. Kis kertje is volt az asszonynak, meg ha jól emlékszem, egy tehene is. Azt ott akkor mindenki tartott, nem lehetett szövetkezetet alapítani, mert nem voltak termőföldek, csak legelők és sziklák. Sógornómtól megtudtam, hogy az asszonyka (akkor már 50 év körüli volt) férjhez ment az említett Molko családnévű fiatalemberhez.

Hét végén tartották az esküvőjüket, és a következő hét elején az ifjú férj kivándorolt Amerikába. Abban a reményben váltak el, hogy majd ott megalapozza a jövőjüket, és visszajön a feleségéért. Mindez soha nem valósult meg. A fiatal feleség sem hírt, sem egyetlen levelet nem kapott a férjétől. A hatóságoknál érdeklődött, utánajárt, minden lehetséges fórumon mindent megmozgatott, de semmilyen eredményre nem jutott. A szocialista rendszerben meg már nem is volt szabad ilyen irányú lépéseket tenni. Évek múltán még férjhez is mehetett volna, akadt kérője, de ő

váltig azt hangoztatta, hogy ő a férjének örök hűségét esküdött és azt nem szegi meg soha.

Így élte le egész életét egyedül, a faluvégi házban. Azóta, hogy ott jártam, eltelt 57 év. Az asszony már rég meghalt.

Néhány hónappal ezelőtt a világhálón megjelent egy neves amerikai zenekar karmesterének a vezetékneve: Molko.

Lehetséges lenne, hogy szlovák gyökerei vannak...?

Márta vagy Mária

A televízió vasárnapi vallási műsoraiból is sokak által ismert és kedvelt irodalomtörténész doktor 2012 szeptemberétől 2014 tavaszáig sorozatosan magas szintű előadásokat tartott Esztergomban, a Szentgyörgymezői Olvasókörben és Párkányban, a Barta Gyula Galériában. Művészettörténeti, vallás- és irodalomtörténeti tárgyú tartalmas estek voltak ezek. Barátnőimmel, ismerőseimmel jártunk Esztergomba, illetve az itteni galériába hallgatni őt. Minden előadásán nem tudtam részt venni, de amelyeket végighallgattam, maradandó ismereteket nyújtottak számomra.

Ilyen volt például 2012. október 24-én a „Biblia a magyar és az európai képzőművészetben” című előadása is. Zichy Mihály bibliai tárgyú olajfestményeibe és szénrajzaiba nyújtott átfogó betekintést. Bemutatta őt grafikusként és festőként. Nagyon gyorsan és tökéletesen tudott rajzolni, állítólag a rajzolás művészetében Michelangelo után ő következett, de hazájában nem örvendett elismerésnek.

Arany János balladáihoz és Madách Imre Az ember tragédiájához készített grafikákat és festményeket. Életének csak első húsz évét töltötte itthon. A többit Párizsban és Oroszországban élte le. Oroszországban négy egymást követő cárnak volt az udvari festője. Onnan hozott magának orosz ortodox feleséget, akivel Zalába költözött. Három lányuk és egy fiuk született. A fiú korán meghalt. Családját Zalában hagyva visszaköltözött Oroszországba. Életének hátralevő 24 évét ott élte le. Gazdag életművét Szentpéterváron, az Ermitázs pincéinek raktárhelyiségeiben őrzik, nem hajlandók kiadni Magyarországnak.

Zichy Mihály életének talán fő műve A Démon fegyverei. Előadónk nagyon aprólékosan, minden részletre kitérve elemezte ezt a művet. Laikus szemlélő első látásra nem is tudatosítja az egyes mozzanatok értelmét, jelentőségét. Ezt most nincs szándékomban felsorolni. Megemlíteném azonban még néhány előadás címét, melyeken részt vettem:

Miért különlegese MS Mester esztergomi passióképei?

Megfejtethők-e Csontvárytól A fohászkodó Üdvözítő című festményének bibliai jelképei?

Teremtéstörténet a Sixtus-kápolnában
Rembrandt ószövetségi ábrázolásai
Rembrandt újszövetségi feldolgozásai
Munkácsy Mihály: Milton és leányai
Munkácsy trilógiája

Mindezekről rengeteget lehetne írni, én most csak a Golgota című Munkácsy-képről tartott előadásra térek ki.

Mint az a képen is jól látható, a Golgotán, közvetlen a kereszt tövében három nőalak, és jobbról piros köntösben János apostol van. Előadónk úgy magyarázta, hogy a térdeplő sőtétruhás nőalak Szűz Mária, Jézus anyja. Mellette a kibontott hosszú, vöröshajú, szintén térdeplő nő Mária Magdolna, és az álló nő széttárt karokkal pedig Márta. Rávilágított a színek jelképes jelentésére is.

Mint minden előadás végén, az előadó most is megkérdezte, hogy van-e valakinek valami meglátása, hozzáfűzni valója a látottakhoz és elhangzottakhoz. Több kérdést is feltettek, így hát bátorodtam én is megjegyezni, hogy tudomásom szerint a Golgotán – mint azt János evangéliumában is olvashatjuk – három Mária állt a kereszt alatt. Anyja, anyjának nővére (rokona) Mária, Kleofás felesége és Mária Magdolna. Az előadónk ellenkezett, mondván, hogy én tévedek, az csak Márta lehetett, mert a széttárt karok is azt jelentik, hogy Márta mennyire sajnálkozott afelett, hogy a Mesternek ilyen szörnyű halált kell elszenvednie. Erre én már nem válaszoltam semmit.

Emlékeimben felidéződött az a nagyméretű freskó, melyet 1991-ben a Szentföldön, Jeruzsálemben láttam a Golgotán, közvetlen a keresztre feszítés színhelyétől pár méterrel jobbra. Az ottani, ugyancsak szakavatott idegenvezetőnk is hangsúlyozta a kereszt alatt álló három nő kilétét. Mindhármát Máriának hívták. Ez már akkor is gyakori név volt.

A Golgota ma már nem egy városszéli kiemelkedő domb, mint kétezer évvel ezelőtt volt, hanem része a Szent Sír Bazilikának. Be van építve a templom belsejébe. Most is csak sok lépcsőn lehet oda feljutni.

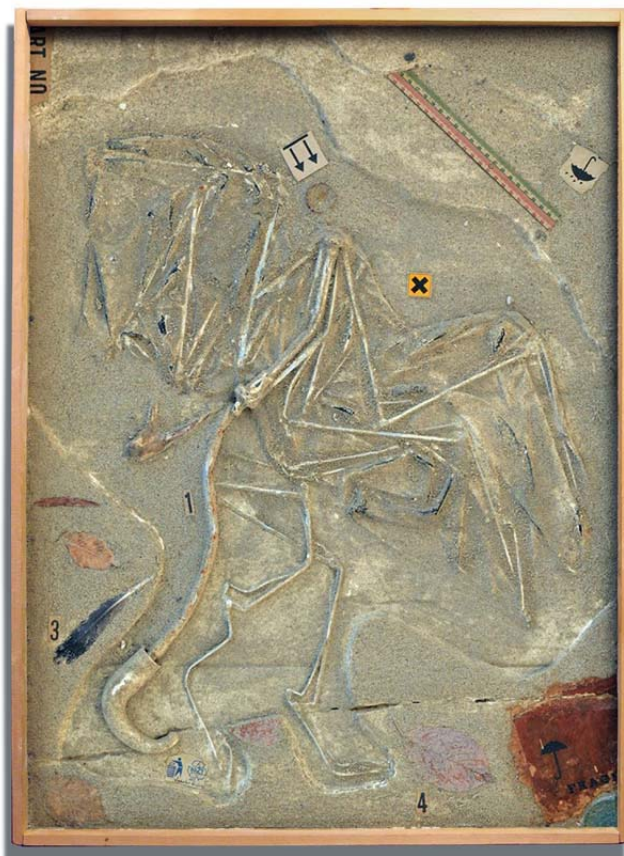
Az előadás végeztével az azóta már elhunyt Burián Laci bácsi, az általunk közkedvelt, nagy népszerűségnek örvendő és valóban szeretetre méltó katolikus pap – aki egyébként nekem hosszú évekig lelki vezetőm volt – magához intett. Finoman leszidott, mondván: Ígérjem meg, hogy soha többé nem fogok ilyen visszatetsző módon viselkedni. Ne akarjak én egy nagy tudású teológia doktorára közönség előtt rácaffolni. Elismeri, hogy száz százalékra nekem volt igazam, de nem várhatom el, hogy annyi ember előtt elismerje tévedését. Megszívleltem a feddést és megígértem, hogy máskor inkább hallgatok.

Aztán múltak a hetek, hónapok. Egy alkalommal az utcán ismerősnek tűnő hölgy jött velem szembe. Hirtelen nem is tudtam, ki lehet az. Az

előadónk felesége volt, aki férje nevében bocsánatot kért az utolsó előadásakor mondott téves információért, beismerte, hogy igazam volt. Aznap este ismét előadás volt, én is részt vettem rajta, gondoltam, hogy az utcán való beszélgetés után az ügy le van zárva. Nem így történt. Az előadó felszólított engem a közönség soraiból, mondván, elnézésemet kéri a múltkori nézetkülönbségünkért. Azt is mondta, hogy tanulság volt számára mindez, a párkányiak előtt nem mondhat akármit.

Megtisztelve, de zavarban is éreztem magam. Ekkora alázatra egy ilyen sokoldalú és magas műveltséggel rendelkező embertől nem számítottam. Nem tudtam, hogy mit válaszoljak. Nem történt semmi, nincs jelentősége, mondtam, de ő Rembrandt Tétkozló fiú rézkarcának egy másolatát és egy Arany János-füveskönyvet, a Józan okos mérték címűt nyújtotta át nekem emlékül, mindezt dedikálva. Hálásan megköszöntem.

Íme, egy élő példája annak a régi igazságnak, hogy az érett, telt kalász lehajtja a fejét, míg az éretlen, üres magasan hordja.



Homolya Gábor: Paraplepterix – Esernyő-fosszília

Ki a bűnös?

Nem könnyű a bírók élete. Sokszor törhetik a fejüket, miként ítéljenek igazságosan az emberek ügyes-bajos, összegabalyodott, mindenféle bűnös és kevésbé bűnös ügyeiben és pereiben.

Hajdan a bírónak, ha meg is volt a kellő iskolázottsága, és majdnem mindenhez értett, szüksége volt olyan valakire, aki világosságot vitt az összegubancolódtott bírósági ügyekbe. Ezek főleg a bírósági ülnökök voltak, akiket a környék legbölcsebb polgárai közül választottak.

Az én megboldogult nagyapám hosszú ideig volt ilyen bírósági ülnök. Nagyon büszke volt erre, s nem adta volna ezt a „rangot” egy vak loért.

Ahogy estére hazaért a városból, már lestük. A kemence mellett el kellett mesélnie mindent szóról szóra.

Néhány esetet megjegyeztem magamnak. Íme az egyik.

Régen a vásárra csoportosan járt a vidék népe, mint ahogy a libák térnek haza estefelé.

S a gágogásból sem volt kevesebb mint a libáknál. Utközben elkarattyoltak mindent, ami csak a nyelvükre jött. Domszög felől is igyekezett egy pár. A férfi egyéves növendék bikát vezetett láncon, az asszony meg kötélén egy üszőt, még csaknem borjút.

Míg a dombszögi gazda és a véglesi asszony tereferéltek, az állatok is ismerkedtek. A fene tudja, hogy mi történt. Talán a maguk nyelvén úgy diskuráltak, mint a gazdáik.

A fiatal bika egyre hevesebb lett. Ha a gazdáik nem lettek volna annyira belemelegedve a beszédbe, bizonyára észrevették volna, hogy ennek rossz vége lesz.

Tulajdonképpen a vásárban kezdődött az eset, de a bíróságon ért véget.

Mire azok ketten a vásárba értek jószágaikkal, a kis bika már egészen begerjedt. Éppen a nagy tömegben akartak átvérgődni, mikor a kis huncut, nem törődve a jó erkölccsel és móressel, ráugrott a mit sem sejtő üszőcskére.

Nagy lett a kavarodás, a lárma. Másképp nem is lehetett a vásári sokadalomban, ha ilyesmi esik meg. Legnagyobb lármát a cserépfazekakat áruló asszonyság csapott, akinek az áru között forgolódtott a két barom, és összetiportak vagy húsz agyagedényt. A csendőr hatszáz koronára becsülte a kárt.

Ez akkor szép summa volt!

A legnevetésesebb azonban az volt, hogy a dombszögi ember, aki az egész úton bizalmasan cseverészett a véglesi menyecskével, egyszeriben dühbe gurult és szitkozódni kezdett:

– Te szégyentelen, miért nem vigyáztál jobban az illetlen barmodra!

Az asszonyka sem maradt neki adósa. Jól fel volt vágva a nyelve.

– Én aztán nem fizetek!

– Hogy bénulna meg a nyelved! – dühöngött a férfi. – Talán én mondtam a bikaborjúmnak, hogy ezt művelje?

– Amilyen a gazda, olyan a barma. Egyformák vagytok mindketten. Miféle borjú, hiszen ez már bika!

– Ronda perszóna! Istenemre, nem hagyom. Ha a te üsződ összegyúrt húsz cserépedényt, én mégannyit vágok a fejedhez!

– Nicsak, ni! – hápogott erre a fazekasné. – Méghogy a vitájukat az én drága fazekaimmal akarják rendezni! Csendőr! Vigye őket! A nőt is, meg a férfit is, hogy az epém ne bánja!

A fazekasné nem csendesült. Egyre jobban követelte, hogy a kárát fizessék meg.

A csődület, ami körülvette őket, ugyancsak belekiabált a vitába. Mindenki megmondta a véleményét.

Az eset bíróságra került.

A bíró sokat törte a fejét, ugyan ki is a nagyobb bűnös: a gazdasszony, hogy nem ügyelt eléggé az üszőjére, így lehetőséget adott, hogy a kisbika nekibátorodjon, a gazda, akinek meg kellett volna fékeznie a bikát? Meg aztán a fazekasnének sem kellett volna annyira az útba rakni az edényeit!

Úgy vélte, mind a hármuk hibás. De ki leginkább?

Ehhez kellett az én nagyapám, a bírósági ülnök.

– Bíró uram, én a hatszáz koronás kárt úgy osztanám el, hogy az üsző tulajdonosa fizessen négyszázat, és a dombszögi bikáért meg kettőszáz koronát. A fazekasné felmenteném.

– Miért kellene az asszonynak négyszázat fizetni, a gazdának meg csak kétszázat? – kérdezte kíváncsian a bíró.

– Tessék gondolkodni egy kicsit! – mosolygott el nagyapám.

– Hiszen nem vagyok ellene. Csak azt mondja meg, miért nem fordítva van a dolog.

– Nohát! Azok a barmok mivel taposták össze az edényeket? – néz nagyapám a bíróra.

– Hát a patájukkal – mondta a bíró, csodálkozva a kérdésen.

– Még mindig nem jött rá, miért utaltam éppen a barmok patájára? – okoskodott nagyapa.

– Nem, nem jöttem rá – ismerte be a bíró.

– Hát az asszony üszője négy lábbal taposta az edényeket, ezért négyszáz, a bika pedig csak kettővel, hát ezért kettőszáz – mondta mosolyogva nagyapám.

A bíró úgy nevetett, hogy még a pocakja is remegett belé.

– Nohát, Bican, kend tényleg okos ember! Kinek jutott volna ilyesmi az eszébe? Jól van. Úgy ítélkezem, ahogy tanácsolta.

(Vércse Miklós fordítása)

Illúzió

Felmászott a létrán. A fészterben homály uralkodott. A tetőalj néhány éves szénával volt tömve, vele szemben deszkapadlós térség tátongott.

Kezében egy olcsó borovicskával telt üveget tartott, a vállán kötélköteg volt átvetve, szilárd, tán még a régi kötélverők idejéből való. Ahogy fellépett, megcsúszott a deszkán, csakúgy recsegett-ropogott.

Az előbb éppen csak le nem csúszott a létráról! Már egy hónapja körmére égett a dolog. A létra egyik foka leszakadt, és ő lepottyant a betonra. Szerencséjére egy réteg fűrészpor fedte. Gurult egyet rajta, majd ott maradt fekve a favágótöke mellett, amiben benne volt a balta. Sokáig félt felállni, azt hitte, hogy vége. Amíg ki nem nyitotta a szemét, és meg nem látta azt a baltát. A tőkén megszáradt vér csillogott.

A leszakadt fát nyomban visszaszögelt néhány szöggel a rúdhoz. Láttá azonban, hogy a létrára ráférne egy alaposabb javítás. Nem talált rá időt. A fészter padlására jutni ezért állandó veszedelemmel és kihívással járt. Vigyázni kellett. Leült a deszkákra, és lábát a szénába dugta. Izgette-mozgatta, a széna zizegett. Örömeben jól húzott az üvegből. A félliternyi nyomban kevesebb lett egyharmadával. Ki kellett fújnia magát. Csak úgy elnyúltni a deszkán, és nézni a semmibe. Maga fölött látta a cseréppel fedett tetőt. Az alkohol szétáradt a testében. Mint ahogy előtte már oly sokszor, erőt vett rajta valami hatalmas, megismételhetetlen tenni akarás érzete. A szíve hevesen dobogott. Behunyta a szemét. Várta az erőt, amely magával ragadja. Néha, sőt tulajdonképpen elég gyakran került ilyen állapotba, és igyekezett is ezt előidézni. Főleg felindultság vagy fizikai kimerültség után fordult elő. Az alkohol még fokozta is, lanyhulnak a test egyes sejtjei, mintha anyagtalanná válnának. Ilyenkor szinte kómába esett, rövid ideig és intenzíven. A világ elfogadhatóbb és elviselhetőbb formát kapott.

Most szeretett volna hosszabb ideig maradni ebben a lanyha állapotban, de hangok zavarták meg ebben. Kintől hallatszottak. Előbb nem ismerte föl, nem értette. Fojtott hangok voltak, mint ha a sarok mögül hangzanának. De közeledtek. Az egyik az anyjéé, Agátáé, a másik a szomszédasszonyé, Šimkováé volt. Az asszonyok valami bicikliről beszéltek, meg a lopásokról. Észébe jutott, hogy a fészter alatt hagyta a biciklit, amivel az üzletben volt itókát venni, az asszonyok most felfedezték.

– Na látod, a falnak támasztotta, hogy mindenki lássa – háborgott az anyja. – Ilyen rendetlen ez a világ! Milan, hol vagy, hogy az ördög vinne el?!

Az utóbbi időben az egész környéken tünedeztek el a biciklik. Nem akadt egyetlen háztartás sem, ahonnan nem loptak volna el legalább

egy biciklit. A tolvaj vagy tettes ezidáig ismeretlen volt, de sokat kockáztatott. Ezekkel a lopásokkal bizonyára pénzt akart szerezni a megélhetéshez, ha nem a túléléshez. Rossz dolog, ha az embernek lopnia kell, mert a lopást nem bocsájta meg senki senkinek, még a szegénynek sem.

Milan csöndben volt a fészterben. Már éppen húzni akart az üvegből, az anyja hangjára azonban megriadt. A keze félúton megállt az üveggel. Csupán csendben csettintett a nyelvével. A karja mintha elfásult volna, az üveg úgy maradt lógva a levegőben. A fiú meg sem mert mozdulni. Nem óhajtotta, hogy ilyen állapotban találják. Elég volt így is a baja, minek szaporítsa.

A hangok végül elcsendesedtek. Az asszonyok nem vártak tovább a válaszra, és elmentek. A csőrömpölő biciklit is vitték magukkal. Milan most már nyugodtan ihatott a borovicskából. De most már nem olyan élvezettel ivott. Szorongás fogta el. Tudatosította, hogy már megint a végét járja, hogy az életében valami nem úgy működik, mint kellene. Olyan megérzések ezek, amik maguktól jönnek, és az ember tehetetlen velük szemben.

Megint elvesztette az állását. Hányadszor is már körülbelül? Állásban lenni manapság kész lutri. Véletlen szerencse az életben. Hajdan szerelőként dolgozott, társaival bejárták az egész köztársaságot. Dolgoztak építkezésen, és állványoztak, légtechnikát szereltek. De akadtak nagyobb, úgynevezett határidős munkák is. Például a Sloznaftnál vagy a karvinái KOVO-nál szereltek néhány csarnokot gépek garázsolására és anyagok raktározására.

Munka volt dögivel, és készen kellett lenni vele a kitűzött határidőre. Folyt a pénz... Aztán jött a forradalom. Megszakadtak a kapcsolatok. Szétesett a csapat. A férfiak forradalmian vettek búcsút – a kocsmában inni kellett a szabadságra. Mindenki a maga ura lett. Nem sejtették, mit hoz az új korszak. Szétszóródtak a világban. Hogy ezután soha ne találkozzanak... Néhány szerelő külföldön keresett munkát, mások itthon maradtak. Kezdetben még könnyen lehetett munkát találni, nem okozott különösebb gondot. Az emberek reménykedtek, hogy most már jobban élnek majd, méltóbban. Hogy a munkájukért méltó bért kapnak. Nem alamizsnát...

Milan azokban a szép időkben még tapasztalatlan ifjonc volt. A forradalom után az autógyárban dolgozott. Az autógyár szinte ontotta a termékeket, s az alkalmazottak hozzászórtak az új feltételekhez. Nem sejtették, hogy egy hatalmas körhinta részeivé válnak, amely forogni kezdett, és egyre nagyobb fordulatra kapcsolt. Az egykori szerelő ledolgozott a gyárban kis híján két esztendő, amikor váratlanul elbocsátották. Távozása előtt egy nappal még új munkaruhát kapott, úgyhogy sejtelve sem lehetett, mi lesz vele huszonegy óra múltán. Elbocsátották, indoklás nélkül. A munkaadók ezt úgy magyarázták, hogy a munkaerő körforgásáról van szó. Körforgás!

Ezidáig csak a Nap meg az égitestek forogtak. Egyszeriben elkezdtek hozzájuk sorolni az emberek tömegét is! Mintha valami új napos rendszerben éreznék magukat...

Milannal ez nem először történt meg és nem is utoljára. Többször is kapott munkát, de mindig csak egy-két évre. Munkaviszonyának tartamát szinte pontosan meg tudta jósolni.

Olyan volt a szabály. Egyedüli kiút ebből az átkos körhintából a külföld volt. Nagy ország, nagy lehetőség?! Csakhogy jött a krízis. Ez még jobban felgyorsította, teljesebbé tette a káderek és a munkaerő körforgását, mint ahogy addig volt. Azelőtt az ember tudta, hogy legalább két évre lesz munkája, ma azonban már semmiben sem lehet biztos. A legközelebbi napokban sem! A régi ismert mondáshoz, hogy „Nem tudod sem a napot, sem az estét, mikor jön érted a halál”, társult egy új, hogy „Nem tudod sem a napot, sem az estét, mikor rúgnak ki a munkából”. Míg azelőtt az emberek azzal a kérdéssel köszöntek, hogy „Hová mégy?” manapság ilyen kérdéseket tesznek fel, hogy „Van munkád?”, „Hol dolgozol?”, „Mennyi van még a nyugdíjig?” stb. Mindenki azt akarta tudni, hogy az a másik is olyan helyzetben van-e, mint ő. Hogy ő is, az a másik ugyanúgy érintett és nyomorog, gyötrődik, és keresi a kiutat ebből a helyzetből. Csakhogy semmilyen kiút nem mutatkozott, csak maradt a vak remény.

Így maradt Milan a munka és társadalmi érdeklődés perifériáján – ismét a munkanélküliek hadát gyarapította.

Milanon eluralkodott a félelem. Nem segített az alkohol, sem a kóma meg a mindenféle sajátos kúrák, mindig minden maradt a régiben, az eltompult értelem újra és újra működni kezdett. Minden illúzió csak kis ideig tartott.

Félt az anyjától. Nem mondhatta meg neki, hogy munkanélküli! Mindent az ügyetlenségének tulajdonított volna. Agáta mama szigorú asszony volt. Miatta költözött el a házból Zdena is, Milan felesége. Egy napon már nem bírta ki a világ menyecskéinek sérelmeit, összecsomagolta a holmiját, és kislányával együtt visszament az anyjához Pelhřimovba. Az a város messzi van, onnan aligha jön vissza. Főleg most, hogy Milan állástalan, nincs biztos jövő, kilátás egy akármilyen, mégiscsak elviselhető életre, nincs rá esély, hogy újra mutakozzék a házban. Valószínűbb, hogy pénzt fog kérni a lánykára. De honnan vegye, hogyan szerezzen pénzt, ha nincs munkája? Ha minden a mammonon múlik, a mindenható, elhatalmasodó aranylázon...

Milan már nem oldott meg semmit. Vett egy üveg olcsó borovicskát. Egy kis bátorságra volt szüksége, hogy egyáltalán az anyja elé állhasson. Gyorsan felhajtott fél üveggel. Izzadt. Cigaretta-
ra jött gusztusa. A kabátja zsebéből előhalászta öreg pipáját. Mindig tömve volt dohánnyal. Csak néha pipázott, túl drága volt a dohány. Sőt, las-

san már drágábbnak tűnt, mint a cigaretta. A szájába dugta a pipát, és gyufával rágyújtott. Pöfékelt néhányat, eregette a füstöt. A tető hasadé-
kán át behatoló fényben kék füstkarikák gomolyogtak. A tető felé szálltak. Lassú mozgásuk a lanya léghen nyugtatóan hatott rá.

Milan ismét hanyatt feküdt. Kezdetben nyomta a deszka, szokatlanul érdesnek tűnt. A fájdalmat hamar elnyomta elernyedte teste. Fokozatosan érzéketlen lett. Mintha az élő szervei megszűnnének hozzá tartozni. A szeme alig pislogott. A fészertetejének csúcsa hullámozott és elveszett a semmibe. Álomba merült.

Milan szörnyű forróságra ébredt. Az egész testen érezte. Ösztönösen felemelte a lábát. Felült. Körülötte lángolt a tűz. A ruhájából is gomolygott. Eszébe jutott a pipa. Hiába tapogatott maga körül, nem volt sehol. Bizonyára alváskor kiesett a szájából, és a szénába gurult. Tudta, hogy baj van. Előbb nem tudott a lábára állni. Mintha megdermedt volna, vagy tán már elérte a tüzes láng nyelve. Fájdalmat azonban nem érzett.

– Segítség! – kiáltott kétségbeesetten. A riadtság a szívébe nyilallt. – Segítséég!

Senki sem hallotta, nem hallatszottak sem hangok, sem léptek. Senki sem látta a tüzet, és nem jött oltani az elharapódzó lángokat. Az ember egyedül tehetetlen volt vele szemben. A száraz széna még csak fokozta a bajt, a tűznek ki-mondottan könnyű prédája volt.

Milan a padlás kijáratához hengeredett. Szerencséje volt, hogy időben felriadt kábultságából, a tehetetlenség állapotában lévő görcsösségéből és közönyéből. Nagy nehezen lekecmergett a létrán. Kicsit kifújta magát a fészertben.

Kint kereste a biciklijét. Azt azonban anyja már bezárta a fészert első felében. Csak a lábaira hagyatkozhatott. Az udvaron át a kertnek vette az irányt. Átugorta a kerítés mögött folydogáló patakocskát. Mielőtt eltűnt volna az erdőben, még volt ideje visszatekinteni. Látta, hogy a fészerteteje belevész a lángokba, s hogy már egy kicsit meg is billent egyik oldalára. A tűz már veszélyesen nyaldosta a szomszéd épület szerkezetét.

Mire megjöttek a tűzoltók, a fészert leégett, meg a szomszédék csűrjének faszerkezete is. Csupán a kormos falak maradtak, az enyészett nyomai. A csűr a Šimko szomszédé volt. A falu lakóinak legnagyobb meglepetésére Šimkóék csűrjében fölfedeztek mintegy ötven megégett kerékpárt. Megállapítást nyert, hogy egy kivétellel mind lopott volt. Így sikerült megtalálni az annyit keresett biciklitolvajt.

A tűzvész utáni napon Milant egy ismeretlen férfi kereste. Az anyjának úgy mutatkozott be, hogy valamikor szerelóként együtt dolgozott a fiával. Eljött hívni Milant, egykori barátját, hogy menjenek ki Németországba dolgozni.

Milan azonban már nem tért haza.

(Vércse Miklós fordítása)

A feltámadás ígérete

A feltámadás ígérete átleng a sáncokon. Tegnap télből, könnyű, furcsa tavaszba oson át a szél. Hóna alatt remegő remény, sikoltva ébredő, kölyök-újjászületés, ráncolt ereink kifeszítő, dübörgő lüktetés. Elsusogja: nincs is halál, sírba életünk sohasem jut, véglegesen nem száll alá.

A kereszthatárnál nem ér véget az út, a *túlsó partig* visz majd tovább, s szélben hajló fűzerdők felett Isten arca feldereng, s tökéletességre virradnak végre mindenek. Tökéletes virradatban, Isten arcán könnyű bánat, könnyét törlik sarjú ágak. Elsóhajtott reményeink Hozzá, hazaszállnak.

2011

A lélek évadán

(Julcsinak)

Osztod velem azt az időt,
ami még hátra lehet.
Egymásba kapaszkodunk,
mint az indák, s gyökerek,
összefonódva föld alatt,
és a föld felett, ahol az
átrajzolt egék mélyén
e gyökértelen világ
jajkiáltása remeg.

Odébb van még minden
testetlen, örök repülés
a lélek évadán, a felhők
mélyén, ahol megáll a szél,
s békéről mesél a csend.
Addig idelelni, szó és remény,
felfelé suhan, s ami embert
érint, szeretetlen nem lehet.
Ez éltet, s tart meg mindent,
s mindenkit, akit lehet.

Osztom veled azt az időt,
ami még hátra lehet.
Elénk hulló gyümölcsöt,
megtört kenyereket.
Áldatik veled az élet,
s az összenőtt indák,
gyökerek, hajszałerek
viszik hálaimánkat
a lélek évadán.

2014-07-17

„Ha nem lesztek olyanok...”

Utolsó fényeit dobta felénk az októberi alkony,
s óaranyba öltöztek a fákon a maradék lombok,
körülottem a vasútállomáson halkabban zsongott
az élet-moraj. Csendben topogva dühöngtem,
mennyit
kell még itt várnom, hogy ritka vonatom hazavigyen.
Járt az eszem megannyi belém zárt gondon – orvostól
jöttem éppen –, s akárcsak a híres, voltam „a magam
számára börtön”. Mintha súgnák, hirtelen körülnéztem,
s megláttam hozzám egészen közel, a gyérülő tö-
megben,
egy nagymamát sárga pulóverben, s mellette a két
unokát,
egy négy és egy hét éves forma kisleányt, egyszerű,
tisza
öltözetben, vártak egy érkezőre. Bementék a Pest felől
kocogó gyorsot, s nagymama elindult a peron felé.
Még mutatott nekik valami távoli pontot, s a lánykák
a forgalmi előtt állva nézték, ahogyan a vonat megállt,
s leszállt, akinek kellett. Sárga pulóver villant a tö-
megben,
s belékarolva egy negyven év körüli férfi lépett óva-
tosan,
fehér botja koppant a síneken. A gyermekek boldogan
kiáltottak: apu. apu! Futott a lelkük felé. Odaérve
lehajlott
a férfi, s a kicsi kezek két oldalról szorosán fogták át
kezét.
Szél lebbent csendben, akárha angyal szárnya mozdul,
betakarván e négy lelket. Csak álltam. Arcomon
csodalátó
döbbenet, s a szégyenem égett: „Ver az élet, téged?!
Ugyan!”
Láthattam végre néhány embert, igazi szeretetben,
boldogan.

2018-10-23

Krisztustövis

Vállam ingemen átvérzik,
hátam, karom sebesedik,
körmöm karommá élesedik,
kétrét-derék szálasodik,
régi szívem magasodik,
rozsdás idő fényesedik.

Rozsdás idő fényesedik,
kősziklává emelkedik,
aranygömbbé kerekedik,
aranygömböt szelek hajtják,
öblös égen átsodorják,
fényes évek kapuinál
Isten elé mind lerakják.

2008. január

Horváth Gáborné

Migráció, anno...

Jó néhány évvel ezelőtt Erdélyt járva-pünkösdőlvé kirándulóbuszunk népességét ismeretlen ismerősök hívták meg uzsonnára. Ezt idegenvezetőnk közölte velünk. Fura volt ezt a két szót együtt hallani, és valamilyen furfangra gyanakodtunk. De nem, nem az volt, hanem a későbbi percekben átélt meglepetést és megdöbbenést megelőző kíváncsiságunk. A barátságos kisvárosban tiszta udvar, rendezes ház, szívbéli fogadtatás és gazdagon terített kerti asztal várta a megfáradt magyarországi utasokat: tea, kávé, szendvicsek és a különlegesen finom ízű erdei málnás-ordás lepény. Mozogni is kellett egy kicsit, gyorsan körbejártuk hát a házat, és a kiskapun túli, zölden viruló konyhakertet. Csendes, lombos zugában babaház rejtőzködött, tele babákkal, játékokkal, de úgy, mintha valaki siettében, és nem is olyan régen, szándékosan és gyorsan ott hagyta volna.

– Apró a hölgy? Unoka, vagy már felnőtt a nagylány? – érdeklődtünk. Kíváncsian vártuk vendégfogadó gazdasszonyunk választát.

– A fiunk nálatok él. Örülünk, hogy itt és most hazanézőben veletek együtt már itt lehet.



Homolya Gábor: Piktogramok
– Ének a savas esőben

Ott ül, ni, csendben az asztal végén! A babaház úrnője pedig még ifjú leánykorában, szerencsére nem egyedül, még messzebbre szökött. Változnia kellett a világnak, hogy újból nyugodtan hazajárhassanak. Várjuk az új kis gazdasszonyokat a babaházba, az unokákat, akik mostanában már szépen nődögélnek. Egyszer csak-csak mi is az öregemmel meg kell hogy nézzük, hol laknak. Hisz várnak a rokonok. – Majd elmesélte, hogy a leányka távozása hogyan is történt meg.

Pénteki nap volt, hétvége. Éppen hogy vége a munkaidőnek. Már mindenki felöltözött, ő is. Lépni akart ki az ajtón, amikor a főnöke széthajtott, gépelt iratot tett az asztalára.

– Itt írd alá, a többit hétfőn megbeszéljük.

A leány odanézett. Szempillantásnyi idő alatt felfogta: saját halálos ítéletét írta volna alá.

– Inkább hétfőn intézzük az egészet, mert ma már úgyis lejárt a munkaidőm – mondta magára erőltetett nyugalommal, és egyáltalán nem árulkodó lélekjelenléttel. Egy pillanat alatt átfutott az agyán: egészen másféle életet szánt önmagának, mint amit a papír ígért. Férjet, gyermekeket, nyugodt családi életet, a szülők biztos közelségét. Nem óhajtott csatornasarat talicskázni, bádobbarkában fagyoskodni, moslékot enni, betegségekkel és ifjúkori halállal küszködni. Hiszen onnan nem egy ifjú küldött haza olyan levelet, melynek belsejébe fekete keresztet rajzoltak. Jeladást a szülőknek, hogy még élnék.

Kapta magát a leány, mert igen sietett. Útközben betért a vőlegényéhez.

– Pakolj, kérlek, éjfélig Magyarban kell lennünk! Különben a deltában végzem! De lehet, hogy te is! Csomagolunk, indulunk.

És így is lett. A honi határőrök beléjük kötöttek:

– Minek ennyi holmit vinni hétvégi kiruccanásra?

A leány furfangosan csak ennyit mondott:

– Visszük az ócskát a szegény magyar rokonoknak. – És gyorsan továbbiramodtak Magyarba. Valószínű, hogy csak alig-alig álltak meg a százsországi rokonságig. Így lett tehát üres a babaház, no meg jó néhány szülői ház nem is olyan régen. Régen? Ugyan! Málénkij robot, gulág, delta, migráció? – Uram, segíts!!

A mosogatógép-effektus

Jó hangulatú, kedves, fiatal társaság jött össze szombat délután az erdőszéli kis kertben, nem messze a várostól, a hegy tövében. Igazi illatos, napsugaras május vége volt, mondhatni, idilli! Ha sorra vennénk a látható természeti szépségeket, valaki még giccsesnek is tarthatná. Mert valóságosan is ragyogtak a fények. Pici százsorszép virágok kandikáltak ki a füvek közül, és tiszta szívből, teli torokkal csicseregtek a madarak. De nemcsak ők, hanem a társaság hölgyei is. Ám tény, hogy ide

mindenki párosan érkezett. Akár fiatal házaspár, akár csak amolyan együtt járó két-két ember, mégis elkülönültek egymástól. A fiúk csendesebbek voltak, csevegtek, szóban kocsit szereltek, adtak-vettek, iddoggáltak és örömmel szívták be az éltető hegyi levegőt. Jancsi és Juliska, jaj, de-hogy! Jani és Juli, a diszkóban pedig csakis „Dzsoni” és „Dzsuli” szemmel tartották egymást, hiszen nemrég kerültek össze. Néhány éve már dolgoznak, de csupán pár hónapja járnak együtt. Kevés volt még az élettapasztalatuk, és felfogták: alaposan meg kell egymást ismerni, ha komolyra fordítanak a szívük dolgát. Jani igényelte és pártfogolta, hogy minél több szituációban lássa jövődöbeliét. Ehhez különféle alkalmakat szervezett, mint pl. a máit is. Szülei hosszú, szeretetteljes házasságban éltek, és ők is fontosnak tartották a fiatalok hosszabb, tapasztaltabb ismeretségét. Gyűrűvel vagy gyűrű nélkül régebben ezt nevezték ismerkedésnek, majd jegyességnek. Manapság pedig az esküvőt sem tartják a népek igazán fontosnak, bár még szaladgálnak köztük gyémántgyűrűs, eljegyzett menyasszonyok.

Jani felfigyelt, mert hangosabbnak érezte Juli hangját, mint a többiekét. Nagyon fontos és nagyon trendi volt a hölgyek között a vitatéma: milyen körömfestés és műköröm mostanában a menő. Milyen legyen az alaplakk? Gyöngyházás vagy jajvörös? Jaj, ez már olyan snassz! Olyan régimódi, nagykorabeli! Legyen inkább alumínium, fekete vagy színjátészó? Itt-ott csillogó? És a műköröm ovális, szögletes, karvalyosan kampós, vagy csupán lekerekített, netán elvágólagos? Vagy minden ujjon más színű? Karomszerűen hosszú?

– Jó, jó – egyezett bele némi meggyőződéssel egy abszolút természetes, ősei életmódján élő, festetlen szemű, halvány rózsaszínű, egészséges körmű, kétgyermekes anyuka. – De nem zavar, amikor írtok vagy gépeltek? Hogyan fogdostok vele bármit is reggel, délben, este és éjszaka? – majd befejezte: – Hogy lehet ilyen körmökkel pelenkázni, főzni és főképpen mosogatni?

Juli erre teljesen kéretlenül és váratlanul félig felugrott, majd visszatottyant. Két kezét maga elé emelte, nyilván, hogy tenyérrel felfelé, és lassan, hogy mindenki jól megértse, meghirdette saját szentenciáját:

– E-zek a ke-zek nem fog-nak mo-so-gat-ni!! Nekem nem lesz se vízcsapom, se mosogatóm a konyhában!! Nekem mo-so-ga-tó-gé-pem lesz! – vázolta fel jövődöbeli asszonyi létét az emancipált, fiatal dáma, egyáltalán nem számolva a lehetséges következményekkel.

Eközben Jani kedves arca mord pofára változott. Ám mégis azt remélte, hogy ezt senki nem vette észre, hiszen mindannyian az öntudatos szónoklót figyelték. A buli után Jani hazavitte a lányt, de nem kísérte fel a lakására. Már a kapuban elbúcsúzott tőle.

A jövődöbeli férjjelölt pedig azon az éjszakán rémisztően kijózanító álmot látott. Ronda, nagy karvaly madár repült ki a fürdőszobából pettyes-tarka-fekete, hatalmasan kampós karmaival, melyek mintha markoló kezek lennének, víztől csepegő, lukacsos, jócskán teli gyümölcsös tálal tartott, és szállt, szállt... Végigcsurgatta vele a nappaliban a pompás szőnyeget és az előszoba csúszós csempéit. Magasan szárnyalva igyekezett a konyhába. Pedig ott nem is volt senki emberlány-fia, csak a magányos mosogatógép. Jani hirtelen felriadt, és ki tudja miért, még az iskolában tanult, nagy magyar költő verssora jutott eszébe: „Anyám, az álmok nem hazudnak!” – és döntésre készen tovább aludt.



Homolya Gábor: Időmérték – Az időm érték

Wernke Bernát

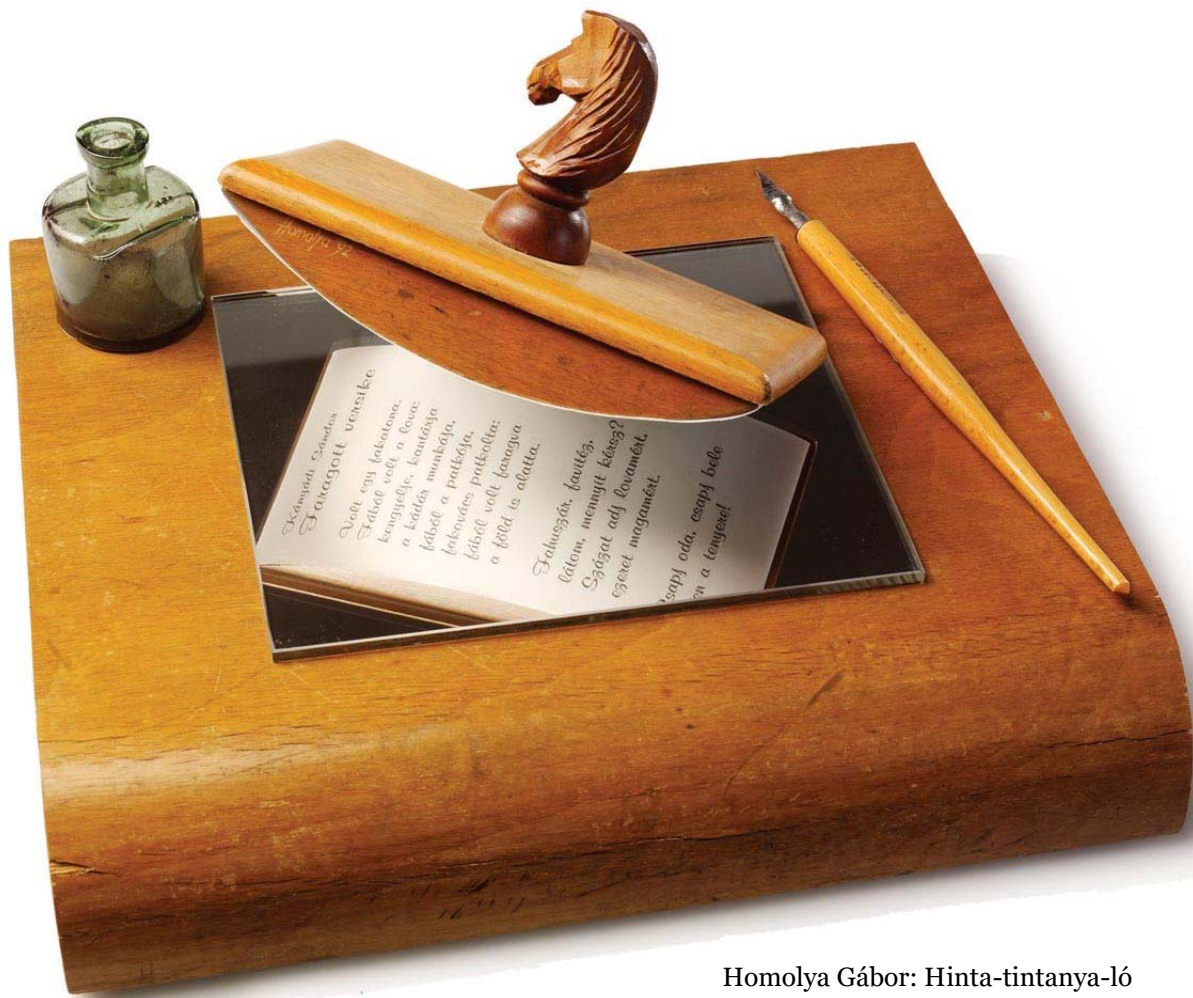
homályból pergetegbe

ez elnyúló zenebona,
hűvösítőleg, tapad már az
arcokra, a pirkadati kopogatból
kihullva... de pusztulatlan a
remény, hogy más is lesz, nem csak
ez ellaposult szakadat, mi
belopódzott a hajnalba, a
szalon hangulatának
kipárolgatába...

...hisz ingatag még,
a búcsúzásra váró, sok
lihegés – ahol a láncolódo
kihúnyások előszobája
andalog, ahogy pattanóba
hajlongnak a pillanatok, az
előre dőlöngelő ajkakon... és
a gunnyasztott remény előtérbe
lép, pár ifjú fején, hogy
egy-egy lánykát csendben, e
homályból pergetegbe, boglyák
mélyébe vihetik, majd szívódó
rengetegükbe, ölelő kezeikkel, a
kiéhezettek szénaszálaiba
henteregtetve őket...

jövő fénnel

...már puhulóba hajló
zuhatagok, ezek a csalogató
fordulatokba hajlások, amikor
hajnaltájban, fúródnak valamik –
lég húrjainak buggyanatába...
a még nem ittasuló lapulatok –
ég tetejéről ide leomlón... majd
nyelődnek a jövő fénnel, remegtetőbe
hajló seregeltetéssel – felejtetve végre, a
sok tüskés fanyarulatot... mi itt maradt, a
nehéz, sötét éjszakából, kihabzón... s a
kötetlenbe ugrott hánytorgatok, szunnyadnak
végre, a lágyba nyomódó párnákon... ahol
lobogó suhanatok merítődnek szerte,
a bekukucsált fénnel
üdvözlő ablaküvegen
merészbe...
már reményt szóró szemek
...mélyében



Homolya Gábor: Hinta-tintanya-ló

Hagymás István

Coriolanus

(Anyámasszony katonája, befejező, 2. rész)

A szerepek úgy lettek leosztva, hogy történetesen Coriolanus az előbbi, Aufidius az utóbbi, és így fordulhat elő, hogy a „római volszk” mindig legyőzi a „volszk volszkot”; legyőzi, de nem öli meg.

Aufidius (a jelek szerint) még tovább „tágítja” ezt az „egységet, iker-testvérséget” azzal, hogy frigyként éli meg kettejük kapcsolatát, ami esetünkben nem(csak) hadiszövetséget jelent, de sejthet homoerotikus viszonyt is, amelyben Aufidius mint fogyó hold játssza a nő, a feleség szerepét, Coriolanus (a növekvő hold) a férfi, a férj. Coriolanus Corioliban lévő nője, akit Volumnia abban a sejtelmes monológban emleget, valószínűleg Aufidius lehet, a másik fia, aki Coriolanust szeretve gyűlöli, mint ahogy (és ezt már láttuk) Coriolanus is réges-régen, szinte a darab legelejétől fogva legszívesebben egy szeretett volna lenni Aufidiusszal, akit gyűlölve szeretett... Ezek után jöjjenek feltételezéseinket igazolni látszó idézetek a darabból:

„Coriolanus:

(...)

Síkos, forgó világ... Esküdt barátok,
Kik két kebelben egy szívet viseltek,
S osztoztak ágyon, ételen, időn,
Munkán, s mint ikrek válhatatlanul
Együtt valának, pillantás alatt
Kicsinységekre a legkeserűbb
Gyűlölködésbe esnek. És kegyetlen
Ellenségek, kik indulatjaikban
Álmatlanul terveztek, hogy megejtsék
Egymást, csekély véletlen által, ami
Nem ér föl egy tojással, hú barátok
Lesznek és végül összeházasítják
Gyermekeiket. Így van velem is.
Hazámat gyűlölöm s szeretem ez
Ellen-várost”
(Negyedik felvonás, negyedik szín)

„Aufidius:

Ó, Marcius, Marcius,
Az ős irigység egy-egy gyökerét
Tépé ki mindenik szavad szívemből.
Ha Jupiter jósolna a fellegekből
És szólna »úgy van«, nem hinnék neki
Jobban, mint, tisztos Marcius, neked.
Ó, hadd övezze melledet karom,
Mint durva kopjám százszor megtörött
S forgácsot szórt a holdra. Itt fogom
Körül kardomnak üllőjét, s vívok
Szereteteddel oly hón a nemesen,
Mint egykor nagyravágásom vívott
Vitézségeddel. Tudd meg, hogy szerettem
A lányt, ki nőm lett, férfi nem sóhajtja
Hívebben, mint én: ...ámde téged látva itt,
Nemes lény, vígabban dobog a szívem, mint

Midőn először lépett a küszöbre

Menyasszonyom.

(...)

Tizenkétszer verél meg: éjjelenként

Bajvívásunkról álmodom azóta.

(...)

Azért ha mint korlátlan úr akarsz

Eljárni bosszúállásodba, vedd át

Felét az én tisztemnek és határozz

Utad fölött.

(...)

Harmadik szolgál:

(...)

Mert itt van, aki vezérünket

Meg szokta csipkedni... Cajus Marcius.

Első szolgál:

Mit beszélsz? Csipkedni vezérünket?

Harmadik szolgál:

Nem mondom éppen, hogy meg-

csipkedte, de mindig mérkőzött vele.

Második szolgál:

Hagyjuk ezt, pajtások és barátok va-

gyunk: vezérünk sosem bírt vele, ezt magától

hallottam.

Első szolgál:

Úgy van biz az igazság szerint, sosem bírt vele:

Corioli előtt úgy megagyabugyalta, mint a

rostélyost.

Második szolgál:

S ha éppen valami kannibál természetű

Lett volna. még meg is sütötte és ette volna.

Első szolgál:

De hát a többi újság?

Harmadik szolgál:

Hát úgy bánnak ott benn vele, mintha

Mars fia és örököse volna. Előre ültették. Egy

senátor

Sem kérdez tőle semmit, csak hajadonfővel.

Vezérünk

Is úgy viseli magát irányában, mintha leány

volna,

Kezével áldatja magát, s a szeme fehérjét for-

gatja, ha beszél.

De a java újság az, hogy vezérünk ketté van

hasítva,

S csak fele annak, ami tegnap volt, mert a má-

sik fele amazé.

(...)

Követ:

Nyíltan beszéli több száj (nem tudom,

Mily mértékben való?), hogy Marcius

Aufidiusszal frigyülve hoz

Hadat Rómára és határtalan

Bosszút esküdt.

Sicinius:

Nagyon valószínű!

Brutus:

Sziszó; hogy a gyöngébb rész Marciust

Megint előkívánja.”

(Negyedik felvonás: negyedik, ötödik, hatodik szín)

Az ismétlés kedvéért fussuk át ezek után még egyszer a látlatot. A „két kebelben egy szív” egy ősi (szíami?) ikerségre emlékeztet, de legalábbis valamiféle elválaszthatatlan, eleven egységre, a kettősségben „esküdt barátsággra” utal. A „házáját gyűlölő”, az „ellenvárost” (Antium) szerető Coriolanus az eredeti (ős)állapotot állítja vissza a törvényes véletlen folytán akarva-akaratlanul, sorsszerűen...

Ebben a folyamatban személyes identitása, önazonossága talán közelebb kerül magához, (új) római (nemzeti?) identitása viszont csorbát szenved, és ez a csorba talán a bosszú érzésében nyilvánul meg ebben a „ki vagyok én” játékban...

Aufidiusból (is) katartikusan tör fel az eddigi irigység, ellenségeskedés stb. által elfojtott összetartozásnak az alapérzése Coriolanus jelenlétében, egészen odáig menően, hogy imádja, isteníti a másikat, jobban hisz neki, mint Jupiternek, a rómaiak legnagyobb „atyaúrstenének”.

A (fa)kopja forgácsa a teliholdat, vagyis Coriolanust legyőzni nem tudó újholdra, Aufidiusra utal. Arra, hogy a (játék)szabályok, vagy ha úgy tetszik, a (természeti) törvények értelmében a világitó telihold akkor is világosan világít (győz), ha az újhold „kopjájának legyalult forgácsa” a kettejük közti bajvívásban rá is szóródik a teliholdra...

Aufidius „nagyravágyása” nem más, mint örökös növekvő vagy telihold utáni sóvárgás, ami azt jelenti, hogy nemcsak „olyan” szeretne lenni, mint a másik, hanem az, ami vagy aki Coriolanus, mert tudja, hogy idővel egymással, egymásba alakulnak. Ezen a ponton a ki nem mondott „időfaktorra” érdemes újra felhívni a figyelmet, tekintettel arra, hogy ezek a metamorfózisok ebben a (negyedik?) dimenzióban zajlanak...

Aufidius menyasszonyával való példázódása ébreszti fel bennünk azt a gyanút, hogy az „erősebb önmaga” (vagyis Coriolanus) iránti szeretet(vágy) több a baráti, rokoni, (iker) testvéri szeretetnél is. Szerelmi, erotikus, ha úgy tetszik hormonális, kémiai töltése, ereje van az általa érzett összetartozásnak. (Shakespeare itt valójában nem tesz mást, mint „ragozza” az egymáshoz való kötődés, az „egy-ség” szintjeit, metaforáit. Csak rajtunk áll, hogy szó szerint vagy átvitt értelemben fogjuk fel üzeneteinek rétegeit...)

A darabban egy szó sem esik arról, hogy a rómaiak és a volszok, vagy ha úgy tetszik, Coriolanus és Aufidius éjszakai csatákat vagy bajvívásokat folytattak volna. Ennek ellenére Aufidius 12 éjjeli, számára vesztes „bajvívásra” emlékszik, amit fontosnak tart szóvá is tenni. Csillagászati nyelven úgy is megfogalmazhatnánk ugyanezt, hogy egy évben 12-szer van telihold és 12-szer újhold, s ha most csillagmí-

toszra fordítjuk a szót, akkor azt kell megállapítanunk, hogy a „telihold-vitéz” 12-szer győzi le (fényével) éjjelente az „újhold-vitézt” s annak sötétségét.

A jelen helyzet (konstelláció), vagyis Coriolanus éjjeli látogatása Aufidiusnál, annak saját házában Antiumban, azért tekinthető különlegesnek (de mondhatunk kitüntetett is), mert itt és most mindketten „félhold állapotban” vannak. Az erőviszonyok tehát egyenlőek, s az esélyek is azok, mivel itt és most egy a kettő, és kettő az egy... Ennek az „egységes kétségnek” vagy „kétséges egységnek” a jegyében ajánlja fel a „felét saját tisztjéből” Aufidius Coriolanusnak...

A szolgák beszélgetése is tanulságos, hiszen Shakespeare most nem önmagukkal, önmagukról reflektálja a feleket (shakespeare-i tükröztes), hanem másokkal mondatja el, hogy milyennek látják hőseinket, nehogy kétségünk támadjon arról, hogy esetleg mi látjuk vagy értelmezzük hibásan a látlatot. A „megcsipkedett” vezér – a történet ún. manifeszt szintjén – természetesen legyőzött hadvezér „akar lenni”. Mi mégis a fogyó holdat látjuk „csipkéiben”, csipéseiben. Az evés és a kannibalizmus pedig olyan ősi hiedelmekre utal(hat), amelyben az antropomorfizált telihold egyszerűen megeszi az antropomorfizált újholdat: az egyik benne van a másikban, konkrétan a másik hasában, amelyben – mint már többször is utaltunk rá – ott lakik a Hold, ez ugyanis a hasnak a „szerve”...

De Shakespeare egyszerre konkrét és átvitt értelmű fogalmazásainak még nem értünk a végére, bár már csak ismételni tudjuk magunkat, ha egyszer Shakespeare is ezt teszi, talán a (forgató) nyomaték kedvéért: Aufidius „lányként való viselkedése” (a marsi) Coriolanus jelenlétében már igazán meg sem lep bennünket, sőt azon sem csodálkozunk, hogy a volszok vezére egyszerűen „ketté van hasítva”. A szó legszorosabb értelmében a „fele-sége” itt egyikük a másiknak (érdemes magyarul olvasni Shakespeare-t), hiszen Aufidius alig pár perccel (vagy ki tudja...) korábban vallotta be szerelmét Coriolanusnak, és élte meg menyasszonya helyett is menyasszonyaként a „másik-felét” (vagy saját felét?..).

Marcius és Aufidius „frigyülését” aztán a követ (negyedik felvonás, hatodik szín) már ország-világ előtt közhírré teszi, kikiáltja, ahol a gyengébb („nem”), Aufidius lesz a legvégén az erősebb...

Nem először és nem utoljára lehetünk tanúi annak, hogy Shakespeare milyen mesterien kapcsolja össze az egyes egyént és a társadalmat, amelyben él, és vetíti az égre azokat a földi (külső és belső) mozgásokat, amelyek az ember lelkében, a szűkebb családjában, a nemzetben és népekben zajlanak...

Ami talán külön (faj)súlyt ad ennek a shakespeare-i életműelemnek, hogy lélektani hite-

lességgel mutatja be főhőse személyiségének átalakulásait, annak születésétől a haláláig, s teszi mindent az anya „nevelésének” tükrében. Ez a „sokholdas” darab nemcsak holdjai számát tekintve rokonítható a „János királlyal”, de abban is közősek, hogy ott is a nagy anyák és a nagyanyák irányítanak, méghozzá olyan „törvénytelen” fiút / fiúkat, Hold-vitézeket, akik nevüket és ezzel együtt identitásaikat is váltogatják, mint esetünkben...

Shakespeare „Coriolanusának” 3 + 2 Holdját természetesen további értelmezések tárgyává tehetjük. A római mitikus hármas Holdistennő (k) felfoghatók úgy is, mintha az egyetemes múltat képviselnék, és utalhatnak pl. a római történelem ún. királyság időszakára vagy a shakespeare-i Anglia „középkorára”. Velük szemben a Coriolanus és Aufidius által képviselt Hold-vitézek a Római Köztársaság korát, ill. Shakespeare Angliájának „reneszánszát” idézhetik, vagyis az univerzális jelent. Ezen a réven tesszik „Holdjaink” örökérvényűvé az idő múlta, jelenre és jövőre vonatkozó aspektusait, annál is inkább, mert a jelen a jövő múltja...

Továbbra is nyitott kérdés marad, hogy kinek az érdeme a darabvég békéje? Volumniáé, a kinek mítoszi szigora, titkai, zsarolása kikölkentették Coriolanust mitikus (isteni?) marsi szerepéből, és előhozhatták belőle az élő, de halandó, s immár a saját útján haladó örök jelen Holdhősét? Vagy Valeria biztosította pusztá (jelen) létével a „világbékét”, és elfeledvén a mitikus vérfertőzések bűneit kötött (kompromisszumos) nő-szövetséget Volumniával és Virgiliával, a népek védnökeként Diana istennővel a háta mögött? Esetleg maga Coriolanus ismerte fel magában saját (Coriolis-)erejét, és jutott közelebb valós természetéhez. Szembesült azzal, hogy (mellék)nevét elvesztvén egy Aufidius is él benne, aki gyenge létére mégis erős?

[„Coriolanus:

(...)

Nem hajlok én golyhóként ösztönömbre,
Magam vagyok magamnak alkotója,
S nem ismerek rokant.”

(Ötödik felvonás, harmadik szín)]

És így jutunk újra vissza ahhoz a Coriolanus-hoz, aki mindig győztes hadvezérként tér vissza Rómába, de sebeiben (konkrétan 27 sebet számoltak meg rajta egy alkalommal, ami majdnem 28, vagyis egy „újholdnyi seb”) legalább olyan „megcsipkedett”, mint amilyennek Aufidius lát-ták...

Az sem lehet véletlen, hogy „nem szerette” a konzuli tógát, a ruhadarab ugyanis ahelyett, hogy konzuli rangra emelte volna, egyszerűen eltakarta a Rómában amúgy sem túl fényes Coriolanus holdi erejét. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy Rómában Coriolanus Aufidius volt (mindig az is szeretett volna lenni), mint ahogy Aufidius volt Antium Coriolanusa, noha mindig „nagyra vágyott”.

A Holdnak további két aspektusát fedezhetjük fel, ha a negyedik felvonás harmadik színére koncentrálunk. A két kém, vagyis hírszerző, a római Nicanor és a volszk Adrian a jelekből ítélve a Hold innenső, ill. túlsó, másik, sötétben lévő arcát személyesítik meg. Talán még Shakespeare sem tudhatta, hogy a Hold tengely körüli forgása és Föld körüli keringése szinkronban van – kötött keringés –, és ugyanannyi ideig, kereken 27 napig tart. Ez az oka annak, hogy a Hold mindig ugyanazt az arcát mutatja a Földnek, míg a túlsó oldal a Földről sohasem látható, vagy ha úgy tesszik, a megszemélyesített sötét oldal (Adrian) sohasem tudhatja, hogy mi történik a Földön, pl. Rómában. Azért „szerződtette” Shakespeare ezt a különben akár el is hanyagolható szereplőpárost, hogy velük érzékeltesse ebben a szintén el is hanyagolható színben ezt a nem elhanyagolható Hold-tulajdonságot, hogy ti. az kétarcú, amelyek közül az egyik látható, a másik nem (gondoljunk Nicanor szakállára, ami miatt Adrian nem ismerte meg, nem ismerte fel).

Nicanor és Adrian ugyanúgy tartoznak egymáshoz, ugyanúgy egyvalaminek, a Holdnak a két aspektusát jelenítik meg, mint ahogy Coriolanus és Aufidius másik két arcukat, Holdképet mutat. Itt érdemes egy pillanatra megállni, és rövid számvetést tartani, tekintettel arra, hogy két újabb „taggal” gyarapodott, egészült ki a „Hold társaság” a római „köz-társaságban”. Akárhonnan is nézzük, a Holdak összessége: 3 + 2 + 2 = 7. A hetes hold-szám, a hét időmérték, 1/4 hónapnyi (hold-napnyi), vagyis 28/4 „idő”. Shakespeare ebben a látszólag láthatatlan színben csempészte be a (hold)időt, ami annál is inkább indokolt a részéről, mivel egy lunáris világ (zsáner)képével próbálta meg illusztrálni a római történelem köztársaságnak nevezett korai korszakát. Az, hogy a szereplők nemcsak egy egyszeri zsánerkép motívumai, hogy nemcsak önmagukat alakítják, hanem ugyanakkor a Holdat, illetve annak különböző aspektusait személyesítik meg, teszi a (mester)művet örökérvényűvé. Rómában a királyságot most éppen (ebben a darabban) a köztársaság váltja fel, ezt idővel majd, mint tudjuk, a császárság követi, végül a Római Birodalom is felbomlik, átalakul, megszűnik stb., de a Hold még több milliárd évig „élni fog helyzetével”, a mindenkori Coriolanusok, Aufidiusok, Volumniák, Virgiliák, Valériák, Adrianok, Nicanorok és a többiek pedig még nagyon-nagyon sokáig alakítani fognak, miközben folyamatos egymásba alakuláson esnek át magukat tükrözve...

Shakespeare mesterien ért ahhoz, hogy tükröztetéseivel egyensúlyban tartsa azt a darabját, amelyet éppen a Coriolis-féle tehetetlenségi erő billent ki. Az egész shakespeare-i életmű is olyan, hogy az egyes művekben ugyan ki-kibillen az egyensúly, az összkép mégis kerek és egész, nem utolsósorban azért, mert vissza-visszatérő

motívumainak (látatainak) ereje mégis egyensúlyt tart...

Ha a darab egyes (fontosnak tetsző) motívumaival „más helyeken” is találkozánk, esetleg más kontextusban, az csak megerősíti bennünk azt a meggyőződésünket, hogy nem elsősorban „átvételekről” van szó (még akkor sem, ha tudjuk jól, hogy Shakespeare „csal, lop, hazudik”). Inkább arról, hogy „a világ már csak így működik”, legyen szó egyénről, családról, nemzetről, népekről, társadalmakról stb. Történelmi, mítoszi értelemben, vagy ha úgy tetszik, a szélesebben értelmezett természetben, a makrokozmosz keretrendszereiben a dolgok megismétlik önmagukat.

A száműzetésben az ellenséghez való átállás motívuma pl. más Shakespeare-műveknek is sajátja, legyen elég (újra) id. Luciusra gondolunk a „Titus Andronicusból” vagy Alchibiadesre az „Atheni Timonból”. Calchas magát és lányát „száműzte” az ellenséghez a „Troilus és Cressidában”, de a történelmi Coriolanus (már amennyiben történelmi) elődje, Tarquinius király is elűzetett Rómából, majd Róma ellen fordult a latinokkal és más itáliaiakkal, akik akkor még Róma ellenségeinek számítottak.

A „városvédő békeharcos” nők is sokban emlékeztetnek azokra a bizonyos szabin nőkre, akiket a legenda szerint Róma alapítója, Romulus idejében raboltak el a rómaiak egy ünnepség alkalmával a szabin előkelőségektől.

A szabinok bosszúhadjáratot szerveztek, de a (római) szabin nők az ellenfelek közé álltak, és kikövetelték a békét...

Coriolanus „ingyen osztott kegyelme”, vagyis Róma meg nem támadása emlékeztet a hun Attila hasonló cselekedetére, aki a legenda szerint Leo pápa kérésére szintén megkímélte az örök várost a pusztulástól annak ellenére, hogy erőfőlényben volt. (Csak zárójelben jegyezzük meg, hogy egyes nézetek szerint Attila Rómában nevelkedett, s ez a tény is közrejátszhatott abban, hogy nem támadta meg a „nevelt várost”. Bár-hogy volt is, tény, hogy Tullus Aufidiust a „kútfő”, Titus Livius következetesen Attius Tulliusnak nevezi, s a volszk hadvezér családnevéből és keresztnévéből is könnyen asszociálhatunk az Attila névre vagy annak becéző alakjaira, persze, ha akarunk...)

Végül, de nem utolsósorban elgondolkodtató Petőfi Sándor esete-este is. Petőfi Sándor Coriolanus-fordítása 1848 májusában, a már zajló forradalom idején jelent meg. Akár ráosztották, akár maga választotta a darabot, hogy „magyarra ültesse”, szinkronban volt a hellyel és az idővel mindaz, amivel munkája során a fordítás alatt szembesült és azonosult. Petőfi Sándor halálának idejét hivatalosan 1849. július 31-re datálják, a halál helyét Fehéregyházára lokalizálják. A nem hivatalos, „legendás” verzió szerint viszont „átállt”, „átállították” az ellenséges oroszokhoz, és a forradalom legnagyobb hőse hogy, hogy nem, visz-

szaszlávósodott, majd vissza „ősmagyarosodott”, és meg sem állt, amíg legtávolabbi rokonainál, rokonainknál Szibériában, a Bajkál-tó környékén élő burjátoknál végső otthonára nem lelt, bezárván ezzel a törvényes véletlenel a dolgok megismétlődésének bűvös körét, köreit: Kiskőröst...

Coriolanust nem tömegsírba temették (vagy hazájától távol hantolták el?), mint Petőfit. Főhősünk holttestét „ellensége”, Aufidius, aki egyedül sohasem tudta legyőzni, most negyedmagával viszi ki a színről a legnagyobb tisztelet jeléül, mint a valaha volt legnemesebb holtat. A jelenet emlékeztet Brutus temetésére a „Julius Caesarból”, akit „barát-ellensége”, Antonius hasonló tiszteletadás mellett, mint a „legnemesbik római” és „férfit” gyászol, majd temet. Lehet, hogy a történelem, az élet és a halál ismétli önmagát?...

Hagymás István Shakespeare-látatok I. – János király; Julius Caesar; Antonius és Kleopátra; Athéni Timon című tanulmánykötete 2016-ban jelent meg a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület gondozásában. A készülő, Shakespeare-látatok II. című kötet egyik fejezete a Coriolanus-tanulmány, amelyet két részletben közöltünk.



Homolya Gábor: DRÁMA

A metafizikus

– kísérletek az éltető élet megismerésére (1. rész)

I.

Kopár szikla magányában üldögélve szemléltem a halhatatlan örök eszmék tündöklését. Halhatatlannak, s élehetetlenek, az élőkkel nem törődnek, csak ragyognak, élettelenül, mint elviselhetetlen forróságot árasztó fortyogó gázgömbök az univerzumban. Mi csak fényét látjuk a csillagoknak, de forróságát nem. Ragyognak szemeink előtt, de fényükkel el nem vakítanak. S zengünk nekik ódákat, féljük őket, mintha mozdulatlanságukat körbejáró bolygóink végeláthatatlan táncos mutatványa közepett' sorsok dőlnének el, hogy hirdessék: értünk van a mindenség. S miközben évmilliók hosszú sorában tart a véget nem érő bál: bolygók forogják körbe, míg a ragyogó csillagáradat áll, minden szabályos, mintha csak követné a taktust, mint jól konstruált gépezet, melynek fogaskerekei ismervén a rendet, mozgatják a végtelent, mi emberek kopár sziklák tetején üldögélünk, és válaszokat keresünk.

Olyan kérdésekre keresünk választ, melyek örökkévaló titkok, s szomjazunk, mint sokat látott vándor, ki víz után kutat. Amit talál, neki mit adhat? Örökkévaló titkok: milyen csodálatosak vagytok! Magatokkal viztek, hogy felfedezzelek titeket. Vajon meg tudom válaszolni kérdéseiteket? Vagy igaza van a nagy metafizikusnak? Elméje kicsi, s bukása nagy annak, ki a végtelenben kutatva nem lel kiutat...

Talán igaz, hogy térkép és iránytű nélkül bolyongunk egy jelzések nélküli erdőben, mely nemcsak saját erőnkkel a mindig őszinte természetben. Talán meg is tudunk valamit önmagunkról. Szembesülünk a határainkkal. A határainkkal leginkább a határtalanság szembesít. Megtudjuk, ha nem szorít semmi, képtelenek vagyunk mértékletesek lenni. Ha nem volna véges tágasságú a gyomor, s erőnk is végtelen volna, csak ennénk és rohannánk, soha de soha meg nem állnánk mondván: túl rövid az élet, hogy aludjak, s túl kevesek a napok, hogy minden ételt és italt nap mint nap meg ne kóstoljak. S mi maradna a végén? Gyors fáradása a szívnek, s idő előtti halála a mértéktelenségében elhízott embernek. A határaink segítenek abban, hogy szabadok maradjunk. Ha nem lennének, foglyul ejtene a tettvágy, az élményhajszolás, s talán sokkal szigorúbb, sokkal gyötrőbb kényszerpályákon mozognánk, mint manapság.

S ehelyett mi jutott nekünk? Szorosság. Úgy határol körül az élet, mint lábunkra szoruló cipő, mely lépésenként morzsolja lábfejünket, s húunkba mar, hogy ontsuk vérünket, miközben haladunk, s letépnénk magunkról az egészséget, a

sebeinkre forrt sebző létet, hogy szökellve szabadon, mint szarvas, birtokba vehessük mindazt, mit a fájdalom látóterünkéből kitakart.

Mert micsoda a valóság? Éber álmódás. Várjuk a pillanatot, hogy lágy szerelmet simítson arcunkra, s tegye nagyszerűvé, madárdalozó idillé, miközben metsző széllal karcolja vonásaink rideg-rigid merevvé. Hisz a látszat ez: szépen faragott márvány, műalkotás, csodálatra méltó munkálkodás. S valójában: megdermedt pillanat: végtelen álmódás. Mert álmodunk, vég nélkül csak álmodunk, s nem alszunk, következképp fel sem ébredünk, csak várunk és remélünk mindhiába. Mert társat akarunk, s társaságot, miközben lakatlan szigeteket lakunk, kopár sziklákön állunk, hol moha sem zöldell, s madár sem jár, szemlélünk és szemlélődünk. Találgatjuk: van-e élet a völgyben? Találgatunk: mi történne, ha szakadékba vetnénk magunkat? Összetörne tán e fogoly létünk, e sanyargató iszonyat?

Vagy fájna csak minden tagunk, sütné ránk a nap, s bőrünkre száradna a vér, s kúszna csak a föld porán az ember, aki halni nem tér, de élni már rettenetesen fél...

Vajon mi beszél belőlem? Tiltakozás? Fájdalom? Micsoda a fájdalom? Ki ellen, mi ellen tiltakozom? Örök ellen vagy olyasmi ellen, ami múlandó? Mert csak gondolatokkal tudok bánni, s tusakodni: ez való. Ez az én szabadságom, s korlátom. Hogy zakatol a fejemben egy szerv, mely pihenni nem tud, s hajt folyamatosan, vért von el izmaimtól, elgyengülök újra meg újra, hogy ő dolgozhasson, s megvezessen: gyenge vagy ugyan, s a vadonban megfoghat bármely vad, mely erősebb nálad, s gyorsabb, de te: gondolkodó szellem, ragyogást kapsz tőlem. Fejedben ott ragyog a fény, s te adsz nekem vért, én adok neked erényt.

Erényt, melyre szükséged van, s mely kiemel téged föld porából, s méltóvá tesz arra, hogy kútsz nagy eszmét és a véges ragyogás közt felfedezd a végtelen fény sugárnyalábjait...

II.

Az ablak üvegét esőcseppek sűrű kopogása zörgeti. Mint megannyi sebző túsúrás: gyötrem. Mégis mit vár még az élettől az ember? Mire is jó az optimista naivitás? A legőszintébb tett kolostorba vonulni. Vagy a remete lét. Leszakítva civilizációnk, korunk hivalkodó divatját, egyéniségünk az univerzális uniformis vásznába rejtőzik, s a fogadások merev kötele hirdeti kérlelhetetlenül a határokat.

Néha többet nem is tehetünk, mint azt, hogy elfogadjuk a valóságot, hogy elbújhassunk a valótlanságba. Mert a valóság távol áll az idilltől, de újra meg újra igényli az idillt. Egyszerűen önmagában véve disszonáns. Hogyan lehetne harmónia, mikor képtelen egyetértésre jutni önmagával, saját lényegiségével?

Ezért aztán egyetlen dolog marad: a száműzés. Emigrálni az önmagából kiüldözött valóságból egy hobbiba, egy könyvtárszobába, egy íróasztal fehér lapjaihoz, melyeken megelevenedhet egy álomvilág, melyben minden tökéletes, minden helyre van állítva, s azon ámíthatjuk önmagunkat, hogy amíg rá gondolunk, addig nem kísért az a karcos világ, amiben benne élni kényszerülünk.

Nem is az irányítás a lényeg, s nem is a szabályok, talán a legfőbb értéke épp a remény. Hogy van összhang az univerzumban, csak fel kell építeni egy, a miénkhez hasonló lehetséges világban a magunk kis nyomorúságaiból akár előnyt is kivácsolva, egy jól értelmezett helyreállított valóságot, mely képzeletünkben helyreállító valósággá lesz, és bebizonyítja: a mi világunk szerethető, lényegét tekintve nem tökéletlen. Nem élhetetlen, és létünk nem egy felőrölt lét, nem morzsolja szét parányi egisztenciánkat a hatalmas lapos kő forgása, hanem földbe hullva belerothadhatunk a növekedés kalászának kibontakozásába...

III.

Elmondanék néhány gondolatot azokról a bizonyos ideákról. Az elménk, a képzeletünk, a felfogóképességünk és gyengeségeink – értem ezalatt például azt a fajta gyávaságot, melynek szorításában képtelenek vagyunk szembenézni mindazzal, amik meggyötörnek és számunkra az elviselhetlenség látszatát keltik –, mindezek korlátok. Olyan korlátok, melyek azonban nem a létet, csak a lét felfogásának a képességét korlátozzák.

Vagyis, van bennem egy kép és ez a kép nem a valóságot fedi le, csak a valóság egy általam bizonyos elvek alapján szelektált hányadát. Olyan ez, mint egy hatalmas arborétum, melyet idő hiányában képtelen vagyok bejárni, s ugyan felkeresem és képet alkotok róla tapasztalásaim nyomán, és elmondom, hogy ez az arborétum ilyen és ilyen, lényegét tekintve pedig ilyen módon értékelhető, mégis összességében az arborétum csak töredékesen jelenik meg, hiszen tapasztalásom töredékes.

Mennyivel nehezebb helyzetben vagyunk, mikor nem a tapasztalás korlátoz bennünket, hanem a tapasztaláson túlmutató képességeink szűkössége! Vegyük csak példaként az információbefogadás korlátosságát. Adott egy könyvtár, melynek „A” jelű olvasótermében megtalálhatóak azok a könyvek, melyekre szükségem van ismereteim bővítéséhez és maradéktalan elolvasásuk esetén kiteljesítéséhez. Mégis rá kell jönnöm, hogy az „A” jelű olvasóterem könyveinek elolvasásához egy egész élet, de talán három egész élet is kevés lenne, így csupán töredékes, harmadrésznél is kevesebb ismeret jut el hozzám a szükségeshez képest. Nem is beszélve arról, ha már megtartjuk ezt az analógiát, hogy a szükséges könyvtárunk valójában kivétel egyfajta virtuális polcokra (amelyek a tér általunk kijelölt

pontján az „A” jelű olvasóteremben nincs jelen fizikailag, de a tér egy másik jól definiált pontján létezik, és az egyetemes tudás részeként rendelkezésre áll, s erről a rendelkezésre állásról vagy van információ, vagy nincs), hiszen ilyen kort élünk. Vagyis nem is látom lényegében, hogy mire van szükségem, és így be sem fogadhatom azt. Ha pedig meg is tudom, kiderül, hogy túlmutat bármely tetszőleges „A” jelű olvasóterem bármely polcnagyságán, vagyis az, hogy elérhetem-e az általam szükségesnek ítélt tudásteljességet, az meglehetősen elméleti probléma, még ha birtokbavételét kényszerítő mód' sürgeti is a gyakorlati szükségszerűség.

Nyilvánvaló tehát, hogy a valóság teljességében nem létezhetünk, nem tapasztalhatunk, és nem értékelhetjük azt. Töredékes végességben nehezedik ránk a végtelenség súlya. Speciálisak vagyunk az általánosságok tengerében, s egyetlen reménységünk annak bizonyítása, hogy létünk belesimul bizonyos módon a létezés teljességébe.

IV.

Egyszer arra az elhatározásra jutottam, hogy írok neki egy levelet. Írok egy levelet, hogy elmondjak mindent, s ezzel egy pillanatig átélhessem a megelégedés élményét, afféle lelki jóllakottságot, mert amit neki elmondtam, az akár magába is foglalhatja a mindenséget.

Minden csak szóhasználat kérdése. Hiszen töredékes voltunkat kénytelenek vagyunk beismerni a nagy összefüggések atomizálódásának korában, de ez nem jelenti azt, hogy az atomok összeillesztésével ne nyerhetnénk vissza azt, ami eltörött.

Egy finoman munkált kecses agyagkancsót, mely megtartja magában a víz hűvösségét, hogy oltsa szomjunkat, s adjon frissességet egy patak üde csobogását magába zárva – letisztultan.

Mert a frissítő víz, üde ital: letisztult patak. Vegyük azt a furcsa helyzetet, hogy egy kancsóval ki kell menni vízért a patakhoz, erdő közepére, tisztásra térve, lombos fák árnyas suhóságába, melybe léptünk zörren, lábunk alatt ág reccsen, s rikant egy madár, hangja távolba száll, s e zajos némaságból kitörve, tisztásra érve csörgedezik a frissvízű patak. Térdre ereszkedve, kancsóval mérítve vesszük magunkhoz az üdítő cseppek eme véges halmazát, s töredékesen és történetesen a patakot, a szent pillanatot, mikor merítünk.

Mindez belesűrűsödik. Mert más. Más, mint a klórral tisztított csőhálózatból felvett víz a lakásban, mely funkcionál ugyan, de nincs semmi baja, könnyed, lenge fátylas játéka, ámde funkcionál, az embernek nagyon is használ, fel lehet szolgálni asztalnál.

Adott az edény, benne egy darab patak, emlékeket maga után hagyó kaland, megtörtént, s nem lehet már meg nem történt, hisz megváltoz-

tattuk a világ folyását, mikor leköveztük a patak csobogását, hogy vizét magunkhoz vegyük, mint rakoncátlan állatot magunkhoz édesgessük, s edényünkbe tegyük.

S eljött az este, a fáradságra szomjúság, ínség s vágy, mikor egymásra talál, párban jár, megvár, s egy váratlan pillanatban rád ront, mint sikátorba bujkáló haramia, konok, kemény, nincs remény, s kiszolgálni nem csekély, talán az edény se elég mély...

S ekkor, az események folyása újabb fordulatot vesz: teljességét részekbe hasította, az edény darabokra szakadva hullajtotta padlóra az ízletes vízcseppeket, s hagyott maga után szomjúságot, töredékes valóságot s bánatot.

Mit írok hát neked? Hisz a teljességet akarom kiírni, s csak töredékességet tudok könnyezni.

Finom gyöngsorról ékesített lágy vonala nyakadnak, mely szemeket gyönyörködtet, s finomságával készlet: költs költeményt te tehetőségtelen tuskó, bükkfa(fűzfa?)poéta, s emelkedj fel a ragyogásba árnyaló bogár, páncélod mutasd a napnak, mint lovon ülő büszke lovag, ére nyekre okított harcos, s énekelj dalt: foglalva rímekbe minden finomságot. S mondd ki: e mindennapos esemény semmivel sem ér fel, hisz' Róla van szó, Róla, kinek csak egyetlen finom vonását emeltem ki, s kitűnt: részleteibe vész, ki a teljesség rabja...

És így tovább. Folytathatnám hosszasan ezt a nem mindennapi – persze a racionalisták szerint mindennapos történetet –, hogy leírok mindent, ámde így nem tehetek, mert titok az, mely lehetne a legbüszkébb vonás, mit ecsetjével valaha felvitt a teljesség Alkotója.

S most magam előtt látlak Téged: Te csoda! S ámulok. Zavarodott vagyok, mint aki napba nézett, és belesédült. Aztán magához tért: s megtalálta edénye szilánkjait.

V.

Fodrozódó víz partján állva ismerheti fel az ember látásának korlátait.

Rendezett hullámlás:

bár hinni tudnám, hogy ilyen, mert erre szabad
bár hinni tudnám, hogy csak magára hallgat,

mikor halad

bár hinni tudnám, szelíden simogat, vagy önmagából kikelve tomboló erejében szakítja darabokra a partfalat...

ám a valóság ez: törvény
törvény, s törvényszerűség.

Belelépni, és célba venni a mélységet, láthatatlan szépséget, örvénylő veszélyeket, talpsértő köveket, vízfelszín alatt megbúvó vércsepphullató titok...

Kockázat, rejtettség, titokba süllyedt magasság, mélységi kőfodor, szemlélendő alkotás, láthatatlan fenség, talán mégis tapintható báj. Néha kimaradunk az igazi szépségből csak a fel-

színt szemlélve, vagy éppen a mélységbe ragadva nem láthatjuk meg a felszínen húzódó elérhető valóságot?

Rabul ejt a mély, s elvon attól, ami kézzel fogható, mérhető és látható? És a mérhetetlen, láthatatlan, s a megfoghatatlan valóságba bányászva magunkat elveszítjük a másikat?

Mert a mélység sokszor magányba hívó kaland. S a magasság is megállítja azokat, kik az épp ideális felszínen érzik komfortosan magukat.

Szárnyalni, mélybe hatolni: valahol egyek – elengedni a megragadható törvényszerűséget, s keresni valamit, mi túlmutat rajtuk, hogy megellessük a rejtett törvényszerűséget. Azt a titkot, mely létrehozza és mozgatja a láthatót.

Az örök mozgatót:
az okot...



Homolya Gábor: J. A. Favágó

Fuggerek és Mediciek,

avagy a mohácsi csata alatti mélyvízi áramlatok...

„A magyarok a legnagyobb örömben, szinte újjászületve térnek házukba, hogy megszabadultak az idegen uralomtól”, írja a lengyel nagykövet Mohácsot követően Budáról Krakkóba Zsigmond királynak, a néhai II. Ulászló öccsének.

Isten kifürkészhetetlen akaratából ezen az augusztus végi napon fullasztó a forróság, éppen vihar közeledik. Drágffy János közép-szolnoki és krasznai örökös főispán, temesi gróf, országbíró, a Szent Korona nemzetének zászlótartójaként az uralkodó közvetlen közelében szálegegyenes tartással, az ősi hagyományoknak megfelelően sarkantyú nélkül ül a lován. Kezében a Magyarok Nagyasszonyával, a Boldogasszonnyal ékesített lobogó. Tökéletesen tisztában van azzal, hogy meg fog halni. Azzal is, hogy talán sohasem volt lényegesebb valódi értékeket felmutatni, mint éppen most. Életét az Úrnak, az Örökkévalónak ajánlja. A rendíthetetlen hűség, kötelesség és becsület útját járja. Szellemisségében a magasabb rendű korok – mint például a középkor – értékeinek képviselője. Közvetlenül az összecsapás előtt a csatamezőn végrendelkezik, megmentve ezzel a küldönc, a félig-meddig még gyermek apródja életét: „A vezérek hasonlását, a királynak tévelygését, a vitézeknek engedetlenségét szemlélvén...” Később meglelt, vérbe fagyott teste a szűzmáriás lobogót óvja-védi.

A huszonéves, tűzrőlpattant, kissé férfias természetű Habsburg Mária éjszaka Pozsony felé „vágat fakó lován”. Budáról menekül. Igazából még azt sem tudja, hogy az amúgy kedvére való, hűszéves férje – a nemesség által a harc élére kényszerített –, II. Lajos él-e avagy hal-e. A királyt lényegében *Brandenburgi György bajor örgróf készíti fel az uralkodásra: „Gyermekkortól fogva rosszul nevelték, fajtalanokodásra csábították, tánczra tanították s nem arra, hogy a hazát védje. Minden húshagyó (farsangi) napon démoni orgiákban részesítették”* – írja Szerémi György udvari káplán. Ugyanő – másokkal együtt – Máriáról mint „latornőről” („latrunculáról”) szól, aki „a hóbertos Miksa császár udvarából, a szabad szellemű és erkölcsöt nem ismerő németalföldi környezetből” kerül földünkre. *Egy külszói szemtanú, az olasz Massaro így ír: „A királyt naponta 6-7-szer lakmároztatják és szerfelett itatják, emellett fényes dáridókat rendeznek udvaránál s minden este megtáncoltatják, éjjelkor pedig újra étkeztetik. Ebbeli mesterei, Del Burgo császári követ és a Brandenburgi örgróf, kik a királynéval és ennek kisasszonyaival virradtig tánczolnak”. Giovanni de Burgio vatiká-*

ni megbízott szerint Habsburg Mária oly mértékben tékozló, hogy két ország jövedelme sem volna neki elegendő, valamint szová teszi, hogy: „A budai királyi udvart a németiség árasztotta el, ez szolgálta ki a királyt ágyban, asztalnál, termekben, tanácsban, erdőben egyaránt.” 1523-ban egy németújhelyi megbeszélés tapasztalatainak örvén az egri püspök keserűen állapítja meg: „Hogy a király míg korban fejlődik, szellemileg hanyatlik és meg van rontva erkölcsében; udvarnokai nem tisztelik s nem félnek tőle; bárki szabadon léphet termeibe; nem ritkán mezítelenül jelenik meg udvarnokai előtt; bárki hívatlanul asztalához ül; illetlen tréfákat üznek előtte, sőt vele is; a tanácsüléseken szórakozott és szótalan; a templomban nem imádkozik, vadászatok és egyéb szórakozások foglalják el egész idejét...” A seregnek Mohács felé indultában Szerémi György döbönt tanúja: „Amikor udvari emberei kérdezték tőle: »Uram, nekünk pedig mi a teendőnk itt Budán?« Lajos erre így felelt: »Jól foglalkoztatok a kutyácskákkal, hetenként kétszer mossátok meg őket.«”

A fejvesztett menekülés során, a város védelmének megszervezése helyett, Habsburg Mária mellett lovagol az öccse beházasodása révén Fugger rokon, a harmincéves, ereje teljében lévő főúri nábob, Thurzó Elek. A kor eszmei zűrzavarát mutatja, hogy mindketten, félig-meddig titokban, Luther csodálói, lelkes „reformerek”. Bár a királynő majd Németalföld uralkodónőjeként sem engedheti meg magának, hogy föladjon katolikus vallását, azonban bizalmasa később áttér az evangélikus hitre. Emellett az is összefűzi őket, hogy leveleznek Rotterdami Erasmusmal, a kor egyik megmondóemberével, aki elvont erényekbe csomagolva találja a hazafiatlan bomlasztással fenyegető „önmegvalósítás és nemzetköziség”, valamint a pacifista farizeizmus modernista tanait (vö.: a liberális „alternatív pedagógia” elveivel). A szakrális hagyomány Istenközpontúsága vagy másképp kifejezve, „halhatatlanság gyümölcs” központúsága nem igazán jó talaj a reneszánsz-humanista „Új Kor” („New Age”) evilágiság-központúságának, azaz a modernista hagyomány élet-(ész-) kultuszának, tehát „tudás-gyümölcs” istenítésének.

A legbefolyásosabb udvari csoport – Habsburg Mária és Thurzó Elek melletti – harmadik kulcsembere a XV. század végén Magyarországon menedéket lelő Snéor Zálmon (Fortunatus Imre), az 1492-es Alhambra-rendelet által kitoloncolt szefárd bankárnemzettség képviselője, akiket a muszlimokkal együtt száműznek Spanyolországból. A minden irányba rejtélyes kapcsolatokkal és hatalmas összegekkel rendelkező, 1520-tól „alkincstárnokká” emelt bizalmas közvetlenül a csata előtt Budán meghal. Idős már, hetvenhat éves. Mégis makacsul tartja magát a

híresztelés, hogy a Habsburgok kétkulacssóssággal vádolván – a kor divatjának megfelelően – megmérgezték. Igaz, ami igaz, Budán található, Szent György téri palotájához fűződik az a nagy port kavart eset, hogy a menetrendszerűen ott dorbézoló udvari párt vezetői nem hajlandóak az életét kockáztató, lóhalálában érkező déli végvári követnek a szállásra és ellátásra szükséges pénzt sem összedobni. Erre vonatkozóan írja Burgio vatikáni követ: *„Ha Magyarországot a veszélyek örvényéből három forint árán ki lehetne ragadni, nem akadna három ember, ki ezt az áldozatot meghozná.”* A „fukar” Fugger-bankház és Thurzó Elek főkincstárnok mellett főképpen őt hibáztatják a királysági bevételek elsikkasztásáért, az 1521 utáni, igen komoly, ötven százalékos pénzromlás előidézéséért és a déli védelem kulcsának számító Nándorfehérvár elestéért, ahol – valóban – se pénz, se posztó, se megfelelő felszerelés, sem pedig felmentő hadak (vö.: *Móricz Zsigmond: „Fortunatus”*). *Mindazonáltal várvédő honvédjeink fittyet hánytak koruk fordítottóság lényegiségű, modernista divateszméire. A kedvezőtlen körülmények dacára is orszálánként küzdenek. Akárcsak Szabácsnál, majd Temesvárnál, Gyulánál, Drégelynél és Szigetvárnál – a magasrendű szittyá ősök tiszteletére –, ez alkalommal is önkéntes életáldozatot mutatnak be a haza oltáránál (vö.: a szintén turáni eredetű szamuráj erényekkel). Mikor készülnek ezekről a messze-világító történelmi eseményekről megfelelő, felesleges tréfálkozástól mentes filmek mondjuk Mel Gibson, John Woo vagy Szergej Bodrov rendezésében?*

Öt évvel később a „másként gondolkodók” Habsburg Mária-féle menekülő csapatával tart Oláh Miklós, a fiatal, humanista udvaronc, a későbbi ellenreformátor püspök és író, valamint az idős, megcsömörlött, Pozsonyban – a nemzeti vagyon „őrzése” címén – majd egyfajta, pár napos dacos struccpolitikát bemutató Bornemissza János is. Mint látható, a Nyugat eme XV–XVI. századi „Új Kor”-ában, a gyakorlati természetű személyes érdekek és a magasabb rendű eszmények küzdelmes viszonyában, sokaknál már rendre az előbbieket fontossága kerekedik felül (vö.: A rudolfsteineriánus Vekerdy Tamás sztárpszichológus, a Waldorf iskolák honi atyja szerint: *„...a názareti mester – lúzer (...) De lúzer minden tanítványa és apostola is, mert megölték őket.”*). A lényeg tehát a „győzelem”, a „túlélés”, ami mindent felülír. A Bűn viszonylagossá lesz, aminek következtében – mint a korabeli szerző, Luigi Tubero dalmát apát írja – *„a bujálkodás, tétlenség, viszálykodás, pénztelenség és királymegvetés”* válik jellemzővé. Ráadásul eme ijesztő nyugati szellemi hanyatlás takarva vagyon – a túlfinomult tudás, a tudományosság, a profán életvágy, a hódítás – a dolgok világának ezerarcú, elbájoló fátylával. *Érdemes összehasonlítani a XV. század első fe-*

leben alkotó oroszországi Feofan Grek „Krisztus színeváltozása” és tanítványa, Szent Andrej Rubljov „Szentháromság” című szakrális – „istenember” ihletettséggű – ikonjainak szellemiségét a velük nagyjából egy időben tevékenykedő brüsszeli Jan van Eyck „Arnolfini házaspár”, illetve a „Genti-oltárkép” modernista hagyományt képviselő reneszánsz „emberisteni” mondanivalójával.

Mivel a bizalom sebet kap a lelkekben, a viselkedés követhetetlenül bonyolulttá, kimódolttá, elviselhetetlenül őszintétlenné válik. A közönséghez tartozás védereje esetlegesedik, nő a magárahagyatottság, a „kaparj kurta” érzete. A nemes nem családíró, a jobbágy nem családtag többé. A tekintélytiszteletet, a kölcsönös megbecsülést, a hűséget és a kötelességtudatot felváltja a nyers erőszak, a kötelező haverkodás és az „egyenlőség” követelése, bármit is jelentsen ez. Európa-szerte rettenetes kegyetlenkedésekkel kísért vallás- és parasztháborúk törnek ki. A XV–XVI. században virágoznak fel a nagy nemzetközi szervezeti hálóval rendelkező bankárházak, elszaporodnak a titkos társaságok, felüti a fejét a napjainkban is kísértő globalista utópia, az ideális Világállam-Falanszter hangyatársadalmának bizarr eszméje. Felbukkan a törvénytelen gyermekeivel dinasztikus politikát folytató VIII. Ince pápa (1484–1492), a „Vénusz vonzásában élő” VI. Sándor pápa (1492–1493) és fia, a többszörös gyilkos, hírhedetten gátlástalan Cesare Borgia. 1532-ben megjelenik Niccolò Machiavelli műve, „A Fejedelem”. Több mint érdekes, hogy az írás egyik kedvenc uralkodója, Mátyás király feleségének, Beatrixnek az apja, nápolyi Ferdinánd. Mindezek alapján az értékek fölötti komoly töprengés – voltaképp a reformáció és a tridenti zsinat (1545–1563) összehívása is – teljesen indokoltnak tűnik. Ha jól meggondoljuk, a protestantizmus és az ellenreformáció, a XVII. századi nagy kettős, Bethlen Gábor és Pázmány Péter suba alatti, hazafias indíttatású összjátéka nélkül még sokkal nehezebb sorsra juthatna Magyarország...

Azonban a XV–XVI. században a leglényegesebb mélyáramlat, hogy „délen” lassacskán a Medici-bankház, „északon” pedig a Fugger-bankház veszi át a nyugati világ pénzügyei fölötti ellenőrzést. Ezen előbbi hatalmát, a vagyoni ügyletek és a keleti selyemkereskedelem mellett, a talán még jövedelmezőbb XIV. századi angliai gypjúüzlettel alapozza meg, amikor is a bekerítések során, fegyveres erőszakkal, tízezerrel úzik el a bérlő, szabad parasztokat, hogy azok aztán kínjukban a városi textilüzemekben elhelyezkedve a volt földjükön legeltetett birkák szőrét éhbérrért feldolgozzák (pauperizálódás). Mindezen túl Cosimo de Medici a konstanzi zsinatot követően, 1418-ban átveszi a Vatikán pénzügyeinek intézését is. Azonban sem pápa-, sem uralkodóválasztás nem történhet a Fuggerek megkerülé-

sével sem, amiből kifolyólag – mivel két dudás nem fér meg egy csárdában – borítékolható a nagy háttérhatalmi központok versengésének fokozódása. Eme torzsalkodás keltette hullámozás a XVI. századra meghatározóvá válik. Mindkét erőcsoport természetesen nyakig benne van az egész Nyugatot megrengető „búcsúcédula” üzletben is. Egyfelől Giovanni de Medici – a pápaválasztáson a Fugger-jelölt Bakócz Tamás esztergomi érseket legyőző – X. Leo, másfelől az „északi” lekötöztetett, Albert mainzi érsek révén. Mindez aztán – egyfajta utolsó cseppként a pohárban – végül Luther Márton nyílt fellépéséhez vezet, aki 1517 októberében nyilvánosságra hozza kilencvenöt tételből álló tézisgyűjteményét. 1519-ben V. Habsburg Károly az „északiak” nagyvonalú kölcsönéből szorítja ki vetélytársát, a „déliel” pártolta francia Valois Ferenc királyt, és foglalja el a német-római császári trónt. A Medici uralom alatt álló Vatikán 1521-ben kiátkozza Luthert, melyre válaszul az ellenoldal éppenséggel támogatni kezdi a reformátort, olyanmódon, hogy szobra az augsburgi Fugger-házon máig megtekinthető. Mindez Magyarországon úgy csapódik le, hogy Fároszként világitó Mátyás királyunk ádáz ellenfele, Habsburg Frigyes, majd II. Ulászló, II. Lajos, valamint V. Károly és Ferdinánd mögött a Fugger-bankház, míg Mátyás „fekete özvegye” – a sokak öröme végre kiebrudalt, korlátolt, egyben gátlástalan nápolyi reneszánsz intrikus –, Beatrix királynő, később pedig a franciák és az Oszmán Birodalom szövetsége mögött a Medici-bankház diszkrét árnyéka sejlik fel. A hazafias Szapolyai-párt – és vele az ország – e két, egymásnak feszülő hullámtorony között próbál levegőhöz jutni.

A mohácsi csatavesztést követő nap éjszakáján a budai Logodi utca környékén fáklák lobognak, nagy pakolás zajlik. A sikátorok mélyéről gyülekezők egyre fenyegetőbb csoportjai elől menekül a módosabb „lutheránia”, vagyis a német polgárság. A vár lábánál, a Duna-parton a királynő főleg németalföldi (holland, illetve valon) udvaronchada ötven uszályt (!) rakat meg a Magyar Királyi Palota és Kincstár vagyonával (vö.: Kun Béla 1919-es Bécsbe menekülését az államkasszával). Majd ebből állja az ország nyugati részének megszállását a morgoló Habsburg Ferdinánd. Ófelségét ugyanis kedve ellenére mozdította ki megszokott Spanyolországából szigorú bátyja, V. Károly, német-római császár. Egyszersmind kiürítették a Magyar Királyi Levéltár is, amelynek irataiból többek között nemzeti emlékezetünk felbecsülhetetlen értékű krónikásai – Anonymus, Kézai Keszi Simon szerzetesek és Thuróczy János, világi ítélmester – dolgoztak. Kun Pál esztergomi hajóskapitány mindezt nem nézi bárgyún. Megtámadja az uszályrajt, párat elsüllyeszt, ám embereinek egy része, nem megengedhető módon, bosszúszomjas erőszakot tesznek Habsburg Mária könnyűvérű hírben álló

udvarhölgyein, és gúnyolódó-tobzódó táncot lejtenek ruházataikban. Mindazonáltal ezen sajnálatos eseményhez tartozik az az előzmény is, hogy a királynő a ledolgozott munkabér kifizetése helyett – cseh zsoldos palotaóreivel – elkergetti a dunai naszádosokat. Hirtelen köddé válik a közvetlenül Mohács előtt alakult udvarparti Kalandosok Titkos Társasága is. Holott az 1526-os rákosi országgyűlésen még az ő serénykedő aknamunkájuk eredményeképpen fosztják meg nádori méltóságától a nemzeti erők képviselőjét, Werbőczy Istvánt, az 1514-ben elkészült, méltán nevezetes Hármaskönyv (Tripartitum) törvénygyűjtemény összeállítóját, mely évszázadokig mintegy nem hivatalos, ám a gyakorlatban alkalmazott Alkotmányként védi a hazát. Mindazonáltal a drámai események hatására egyik vezetőjük, Pöstyéni Gergely szívében mégis feltámad a felelősségérzet. Bűnbánatot gyakorol, és a nehéz időkben is helytálló, magas rangú segítőtje lesz a Szapolyai János vezette nemzeti erőinknek.

„*De maradjunk a menekülő királynénál és az örvendő magyaroknál. Vegyük tudomásul, hogy »szinte újjászülettek« a mohácsi csatavesztés hírére, amint azt a lengyel követ írja; újjászülettek, mert megszabadultak az idegen uralomtól. (...) Soha még ország nem örült annyira egy csata elvesztésnek, mint most.*” – írja az eseményekről Nemeskürty István az „Önfia vágta sebé” című – egyébiránt picit talán a „nemzetköziség” elvárásainak irányába hajló – könyvében. (Az amúgy jeles, nagytudású szerző mentségére szolgáljon egyrészt, hogy 1975-ben ettől eltérő szellemben nem igazán lehetett múltunk sorsfordító eseményeivel kapcsolatban komolyabb művet megjelentetni, másrészt sok olyan adatot közöl, ami másfajta értelmezések lehetőségének is tág teret ad, esetleg szándékkal szervezve így alkotását.) Elgondolkodtató például, hogy katonailag voltaképp egyáltalán nem indokolt a pánik: „*Mohács miatt nem feltétlenül kellett volna menekülni Budáról. Mohácsnál ugyanis mindössze annyi történt, hogy egy szedett-vedett, rosszul vezetett és begyakorlatlan sereget augusztus 29-én (...) megfutamítottak; igen nagyszámú – egyesek szerint kettőezer, mások szerint (...) négy és fél ezer – nemesurat, hadifoglyot kivégeztek. A király eltűnt, nyoma veszett. Ez nagy tragédia. Mégsem végzetes, mégsem »vész«*” – folytatja Nemeskürty. Kétségtelen, hogy a török beszámolók a számarányokban jelentős mértékben elfogultak. A hozzávetőlegesen huszonhatezres magyar seregből valószínűleg tízezer alatt marad a veszteség, aminek csaknem egynegyede cseh zsoldos palotaőr, illetve kisebb részt lengyel segéderő. A hazai hadak jelentősebb része érintetlen marad. A pilismaróti szekérvár körüli mészárláskor többen halnak meg, mint itt. „*Így hát Mária pánik-szerű futása legalábbis furcsa. Persze csak ak-*

kor, ha a török elől szalad. Mária azonban a magyarok elől menekül” – vonja le a következtetést Nemeskürty István. Ha megnézzük, hogyan vélekedik bukásának okairól maga a királynő, jellegzetes felelősségáthárítással találkozunk. Pozsonyba érkezvén ugyanis első dolgai között szerepel, hogy oklevelet bocsásson ki, amelyben minden zsidó kereskedőt megfoszt javaitól, mivel őket hibáztatja „a közhivatalok lezüllesztéséért, a kincstári jövedelmek sikkasztásáért, a hadiszolgálat mulasztásaiért”, valamint az ütközet elvesztését is lényegében „ocsmány és uzsorás kalmárkodásuk” eredményének tudja be.

Igazságos Mátyás királyunk vasmarka alatt a hitelezés gyakorlata a „*jut is, marad is*” elv alapján megfelelően szabályozott, ami valójában az üzleti életnek is kedvező légkört teremt. Az 1490-ben, negyvenhét évesen, gyanús körülmények között bekövetkezett halála utáni felelőtlen, öncélú és mohó „Jagello-vezetés” – valójában gyarmati jellegű Fugger – következtében zuhanórepülésbe kezd a gazdaság. Elszabadulnak a kamatok, ami miatt már 1494-ben és 1496-ban is komoly összetűzések történnek Budán. A feszültség egészen a mohácsi csatáig fennmarad, sőt a helyzet egyre fenyegetőbbnek tűnik. Így nem meglepő, hogy a török közeledésének a hírére – Josef Kohen orvos, budai szemtanú szerint – „*a zsidók a városban maradtak*”, és a szefárd József ben Slómó vezetésével küldöttség indul Dunaföldvára Szulejmán elé. A találkozás során a Török Birodalomba történő bevándorlási kérelmet nyújtanak be, mely kérés meghallgatásra talál, és csak 1541-ben tér vissza egy részük Budára a Szultán seregeivel. Nyilván nem titok előttük, hogy I. Ferenc francia király közvetítésével jelentős spanyol szefárd bankárcsaládok nyernek menedéket, és érnek el komoly befolyást az Oszmán Birodalomban. Talán elég, ha a Granadából származó József Hamonra vagy fiára, az 1554-ben elhunyt Móse Hamonra utalunk, aki Nagy Szulejmán egyik legfőbb bizalmasa. Ez idő tájt érkezik Antwerpenből Törökországba a híres portugál Mendez-Nászik bankárcsalád is, akiknek hatalmas vállalkozásai még a francia királynak vagy az éppen amerikai világbirodalmát építgető spanyol királynak is hiteleznek. Egy francia utazó 1547-ből származó beszámolója egyenesen egyfajta „*zsidó aranykorról*” beszél, mely szerint „*oly mértékben átvették Törökország forgalmát és kereskedelmét, hogy a török gazdaság teljesen az ő kezükben van*”. Ráadásul 1551-ben Habsburg Ferdinánd ismét kötelezővé teszi a felső ruházaton viselt sárga folt kitűzését – amit Mátyás király beszüntetett –, mely miatt újabb kivándorlási hullám indul el a hódoltsági területekre. Mindazonáltal, mivel pénzről van szó, az Oszmán Birodalomban is léteznek feszültségek. Például a népszerű Musztafa szultánfi túlzottan közösségellenesnek érzi a kialakult helyzetet, viszont 1553-ban olyannyira elbukja az

örökösödésért folyó küzdelmet, hogy bizalmatlaná vált apja – az idősödő Szulejmán – egy hadi felvonulás örvén saját sátrában gyilkoltatja le, majd testét elrettentésül közszemlére bocsátja. A Mohács utáni, 1526-os székesfehérvári koronázó országgyűlés is alkot ugyan a zsidóság száműzetéséről egy rendeletet, ám Szapolyai, immáron I. János király, ezt nem írja alá, így az nem lép törvényerőre. A nyugati hadak 1686-os budai ostromának során a zsidó lakosság vállalva védi a várat az utolsó vérig harcoló hős Abdurrahmán Abdi Arnaut pasával. A küzdelmet túlélő Schulhof Izsák így érzékelteti a hódoltsági életérzést: „*Buda szent gyülekezetében laktam. A város a török birodalom uralma alatt állott, s lakozásunk viruló volt, akár a zöldellő olajfa, biztonságos és nyugalmas. (...) Az ellenség bejött a városba, az utcákon és tereken tombol, és betör a házainkba, elvesztünk, mindnyáján elvesztünk!*”

Szulejmán szultán a győztes mohácsi csatát követően jutalomként szabad rablást engedélyezve kifosztja Pécs városát, majd óvatosan felmegy Budáig. Frangepán Kristóf gróf érintetlen, harcedzett délnyugati dandárja a török után megy, és Székesfehérvárnál egy egész hadosztályt megsemmisít. A dúlás azonban az ország túlnyomó részét nem érinti. Szapolyai Szegednél időző jelentős hadereje nem mozdul. A Padisah hat hét után maradéktalanul kivonul az országból. Nemeskürty írja: „*Nemhogy »mohácsi vészről« nem beszélhetünk tehát, hanem inkább azt kell megállapítanunk, hogy Magyarország ilyen szerencsésen még egyetlen katonai vereséget sem vészelt át, mint ezt.*” A Porta – Nándorfehérvár és Szabács kivételével – mindent, még a Szerémséget is Szapolyai uralma alá rendeli. Az Oszmán Birodalom számára ugyanis a sok veszéllyel és költséggel járó megszállás helyett sokkal megfelelőbb lenne, ha a Magyar Királyságot egy keresztény vazallus állammá tudná alakítani, amely aztán ellátást, segédcsapatokat és szabad utat biztosítana számára Bécs felé. Ennek érdekében még II. Lajossal is tárgyalni próbál, de törekvése a király messzemenő Habsburg elkötelezettsége miatt nem vezethet eredményre. Így a Padisah számára nem marad más hátra, minthogy – olasz és francia tüzerekkel erősítve – nekiveselkedjen Nándorfehérvár 1521-es megvívásának. Az 1526-os támadást egy még fajsúlyosabb körülmény sürgeti, ugyanis 1525 novemberében, a páviai ütközetben V. Károly váratlanul legyőzi és fogságba ejti I. Ferenc francia királyt. Ennek hatására édesanyja, Savoyai Lujza lélekszakadva rohan a törökhöz segítségért, mely közeledés végül egy komoly (mintegy háromszáz éves) szövetséget alapoz meg, ami egyébiránt nincs túlzottan a Medici-bankház ellenére.

„*Ez ország soha több kárt, soha több pusztulást, nagyobb veszélyt nem szenvedett, mint midőn nem saját, hanem idegen nyelvű urak bírták s kormányozták... Ezért királyunkul senkit*

nem választunk, hanem csupán s egyedül a kormányzasi hivatalra alkalmas és képes magyart!” – mondja ki az 1505-ös rákosi országgyűlés, melynek nyomán 1526-ban, végre-valahára, egy magyar főnemest, Szapolyai Jánost kenünk fel a Szent Koronával. Frangepán Kristóf gróf, a nagyszerű hazafi, valamint kipróbált hadvezér és egy sokat látott szerb szövetséges vezető is sürgeti, hogy most, azonnal le kell csapnunk a Habsburg-pártiakra Pozsonyban, ki kell vernünk őket az országból, nem szabad késlekedni. Ehelyett azonban – valószínűleg a bennünk, magyarokban élő, megmagyarázhatatlan, Nyugat iránt érzett viszonzatlan szerelmi vonzódás okán – Szapolyai János békítő küldöttséget meneszt Ferdinándhoz, és az ősi szövetségkötési hagyományt követve megkéri Habsburg Mária kezét. Ezek után értékes heteket tölt el a válaszra várva, természetesen hiába, így végül Buda felé vonul. Igazi diadalmenet ez. Amerre elhalad, mindenhol csapatostul, mámorosan üdvözli a lakosság. Mint Szerémi írja: „A néptömeg messiásként várta János vajdát.” Közben Habsburg Ferdinánd börtönbe veti követünket, majd pár hónap múltán ellenkirállyá koronáztatja magát, Mária pedig meg sem áll Németalföldig. A császári csapatok 1528-ra kiszorítják Magyarországról a feleslegesen jóindulatúnak bizonyult I. János királyt, aki Lengyelországba menekül. Ám a török ezt nem nézheti tétlenül. Megköti Szapolyaival azt a szerződést, amit annak idején már II. Lajossal is szeretett volna, és 1529-ben az éberségre intő mohácsi csata helyszínén visszaemeli a trónra. Ezt követően magyar segéderőkkel kiegészülve Bécsre támad, ahol viszont kudarcot vall. 1530-ban viszont Szapolyai, komoly török csapatokkal karöltve, sikeresen megvédi Budát Roggendorf császári hadvezérrel szemben.

I. János király következő nagy éve 1539. Az idősödő, ötvenkét éves uralkodó feleségül veszi a húszéves Izabella hercegnőt, Jagello Kázmér lengyel király leányát. Egy év múltán fiúgyermek születik. Szapolyainak éppen a tordai országgyűlés kapcsán vannak feladatai, amikor érkezik az örömhír. Az embert próbáló nyári hőség dacára boldogságában körbenyargalja a tábornok. Felzendül mindenki, hatalmas a vívatozás! Mégsem az idegen Habsburgok öröklik meg a honi trónt! Pár napra rá nagy felhevültségében rosszul lesz. Halálos ágyán az országot hű pálos szerzetesére, kiváló politikusára – a korábbi vitéz délvidéki hadnagyra –, György baráttra bízza, aki majd ol-tár előtti mártírhalálával is bizonyítja, hogy magyarnak lenni nem feltétlenül származás kérdése, inkább az, hogy valaki képes-e a saját élete fölé rendelni a magyarság sorsát. Hogyan is mondja Márai Sándor a *Mennyből az angyal* című versében? „Egyik érti, másik nem érti. / Fejük csóválják, sok ez, soknak. / Imádkoznak vagy iszonyodnak, / Mert más lóg a fán, nem cukorkák: / Népek Krisztusa, Magyarország.”

Az erőviszonyok végül úgy alakulnak, hogy az ország nyugati része voltaképp Habsburg megszállás alá kerül, a nemzetiek pedig – jobbra török támogatással – szilárdan tartják Kelet-Magyarországot. Kénytelen-kelletlen magyar magyarnak is feszül. A két terület között azonban egy hatalmi úr keletkezik, melyet, ha nem a Porta, akkor előbb-utóbb a nyugatiak töltenének ki. 1541 augusztusában lejár a „türelmi idő”, Szuljemán szultán megszállja az ország középső részét. A jó öreg budai lakos, Szerémi György, kortárs szemtanúnk írja: „A magyarok szívesen átadták volna a németnek a budai várat, de volt három okuk a magyaroknak, hogy ezt ne tegyék. Először: Hogyha bejönnének, vagy beengednék őket Budára, akkor végül ezt a németek nem tudnák megvédeni a törökök császára ellen; másodsor: a németek nem kedveznének sem a magyar előkelőknek, sem a nemeseknek, hanem a magyarokat egyszerre mind kiirtanák egy szálíg; harmadszor azért, mert a magyarok a törökök császárával szemben esküszegők lennének, a császár pedig meg tudná tartani hatalmával Budát a németek ellenében.” Végül mindig Istené az utolsó szó.



Homolya Gábor: Sarlapács

Németh László

Turczel Lajos síremlékének elkészítése

Egy alkalommal meglátogatott Nagy János szobrászművész, és előszedett egy 15 x 10 x 12 cm méretű, gyurmából készített síremlékmintát. Nekem nagyon megtetszett: gyönyörű, sokat használt, vastag, nyitott régi könyvet testesített meg. János csak ennyit kérdezett: kifaragod? Gondolkodás nélkül igent mondtam, s ekkor hozta tudomásomra, hogy Turczel Lajos, az Ipolyszalkán született legendás tanár és irodalomtörténész síremlékét tervezte meg. Mindig szerettem a kihívásokat, arról nem is szólva, hogy megvalósítani Nagy János egyedi ötleteit, számomra nem mindennapi élmény. A sírkövesek jól ismerik a mondást: sírköves sok van, de kőfaragó?... Megbeszéltük, hogy a művet süttői mészkőből készítjük el. A síremlék részeinek kialakítása és méretei a kis gyurmaminta alapján történt. A kőidomok méreteit a lehető leggazdaságosabban dolgoztam ki, mert manapság a maradandó értékekre szánják a legkevesebbet. A villanypostás levélváltások, és néhány telefonbeszélgetést követően Süttőn elkészítették a megrendelt, méretre vágott kőidomokat, melyek súlya meghaladta a másfél tonnát. A feleségem unokaöccse kölcsönözte a kisteherautóját, s én szárnyakat kapva elindultam Süttőre, ahová szakmai kísérőnek magammal vittem az unokabátyámat. Útközben volt időnk olykor még hihető történeteket is egymásnak mesélni. Megérkezésünkkor kiderült, hogy az idomokat nem süttői mészkőből, hanem Olaszországból behozott „kanfanár” mészkőből készítették el. Elöntött a meleg, ám rájöttem, hogy a süttői mesterek helyesen cselekedtek, a kanfanár színe olyan, mint a süttői, de sokkal tömörebb, tartósabb, és élmény vele dolgozni.

Megérkezve Kicsindre, immár egyedül, saját készítésű segédeszközeimmel, „lassan, szépen, ahogy a csillag megy az égen” letermelgettem a teherautóról az igen súlyos, de gyönyörű, méretre vágott kőidomokat. Azért hangsúlyoztam, hogy gyönyörű darabokról volt szó, mert mindig jó érzés tölts el, ha meglátok egy-egy szép, megmunkálásra váró anyagot, legyen az fém, fa, kő vagy műanyag. A természet alkotta, vagy a mestersen megmunkált felületek mindig nagyon jó hatással vannak rám.

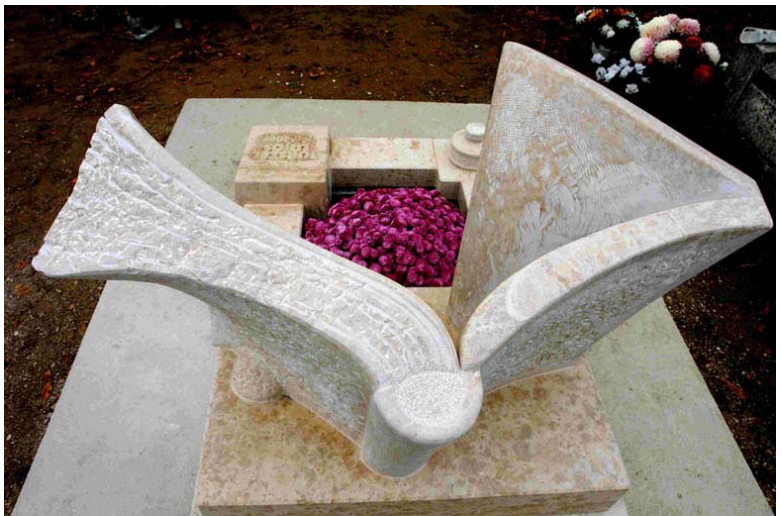
A Süttőről hozott szép kőidomokat napokig nézegettem, némelyiket megfordítottam, hogy más szögből is gyönyörködhessek bennük. Eltartott egy ideig, amíg elkezdtem a faragást. A kanfanár illatos pora által próbáltam felidézni az évmilliókkal korábbi, sejtelmes élővilágot, melyet ma már nagyon nehéz elképzelnünk. Egy ilyen karakterű, szerethető munkánál elmondhatatlanul jó érzés, amikor minden összhangban van. Még a Nap sugarai is simogatják az embert, amikor dolgozik.

Kőfaragó munkáimat az anyag mérete és súlya szerint vagy az „egyemberes”, vagy a



Németh László munka közben

„többemberes” kategóriába sorolom. Kicsinden a kőfaragó munkákhoz nagyon nehéz megfelelő segítőtket találni, mert amikor két kőfaragó együtt dolgozik, még a lélegzetüknek is összhangban kell lenniük! A kő könyörtelen tud lenni; legtöbbször, amikor meg kell változtatnunk a helyét, ha nem készítjük elő gondosan az alátétet, vagy nem figyelünk egymásra, bizony össze-



Nagy János: Turczel Lajos síremléke, kőfaragó: Németh László

lapulhatnak az ujjaink! Az ilyen balesetek elkerülését biztosítják az elképzeléseim alapján régebben elkészített segédeszközeim, és ezért egyedül, zavartalanul a többmberes feladatokat is megoldom.

Napok, hetek teltek el, mire kialakultak a síremlék íves részei. Különösen élvezetes volt számomra a kör alakú kalamáris elkészítése, amely nekem mélyen feltárta a kőesztergályozás rejtélyeit. Jánost néhányszor kértem, nézze meg az elkészült részeket, és mondja meg, megfelelnek-e, de ő nem jött el, mert megbízott bennem. Egyszer azonban meglátogatott, és elhozta a síremlékre elkészített Turczel Lajos-portré 40 cm átmérőjű, bronz domborművét. Megcsodáltam a remekbe sikerült, pompásan cizellált, élethű alkotást, s nyomban felötlött bennem: ezt a kiváló darabot úgy kell az emlékműbe illesztenem, hogy a tolvajoknak esélyük sem legyen ellopni azt.

Mivel a szobrászművész az emlékmű elemein nem kívánt módosítani, erős felhatalmazást kaptam rá, hogy a Turczel Lajos személyiségéhez méltó síremléket hálával építsem fel az ipoly-szalkai temetőben.

Balassa Bálint emléktáblája Esztergomban

Már gyermekkoromban, a Süttőről származó kőfaragó mester nagyapám műhelyében megfigyeltem, hogyan történik a márványlapok elvágása. Ehhez a művelethez a múlt század ötvenes éveiben Párkányban még nem volt gép. Az ilyen feladatokat kézi szerszámokkal, vagyis vésővel és kalapáccsal kellett megoldani. Ha el akartuk törni a márványlapot, hogy a kívánt, bejelölt vonalon törjön el, mély barázdát kellett vésní a kőbe. Ezután ráhelyeztük a lapot egy sima kőasztalra, majd a kivésett barázda alá illesztettünk – a lehető legpontosabban – egy 2-3 mm vastagságú, keményre fonott madzagot. Érzéssel, alaposan fülelve, határozott kalapácsütéseket mérve az éles vésőre, a barázdában gyengítettük a követ... A kalapácsütéseket addig ismételtük a lap szélétől egyre beljebb haladva, amíg meghallottuk a márvány repedésének hangját. Ezután már csak arra törekedtünk, hogy ott véssünk, ahol még nem hallottuk a repedést. Mivel a madzag alátámasztotta a márványlapot, így annak egyik fele a levegőben, a súlyával nehezedett a repedés vonalára. A véső lassanként úgy meggyengítette a lapot, hogy az a saját súlyától szépen eltört a barázda teljes hosszán.

Ezzel az ősi kőfaragó módszerrel kellett eltörni az Esztergom város részére készülő Balassa Bálint-emléktáblát is. Nagy János szobrászművésszel, a tábla tervezőjével megbeszéltük, hogy a törés természetes jellegű legyen, kövesse az esztergomi várfal eredeti törésvonalát. János be is jelölte az enyhén cikkcakkos vonalat. Én úgy gondoltam, hogy a méretes gránitlapba először a 320 betűs szöveget vésem ki, mert a nagyobb tömegű kőbe jobban „húz” a véső, egyszerűbb a vonalazás, és majd a bejelölt vonalon töröm el a lapot.

János néhány nappal az emléktábla felavatása előtt meglátogatott, és nagyon csodálkozott, hogy a lap még egyben van, nincs eltörve. Aggódott, hogy a kő nem úgy törik majd el, ahogy azt ő berajzolta. Lábai nyakába szedve távozott, de a kapuból kissé elmarasztalóan, nem a megszokott hangon még visszaszólt: „Ha eltörted, hívj fel!” Tudatosítottam, a törés művelete időt, végtelen türelmet igényel, nem szabad elkapkodni, mert a sietség megbosszulja magát – ezért a munkát másnapra halasztottam.

Én úgy éreztem, sőt biztos voltam benne, hogy a kőlap ott és úgy törik majd el, ahogyan azt én szeretném, s ahol azt János bejelölte. Az anyagok engem már megtanítottak: ha türelemmel és szeretettel „bántom” is őket, engedelmessé válnak, nem bosszulják meg a sérelmeket, sőt: barátságosan visszajeleznek.

Az emléktábla eltörésének izgalma, majd a siker Jánost annyira meglepte, hogy az ünnepélyes avatáson mondott beszédében kitért az ilyen munkával kapcsolatos feszültségekre, és engem, a kivitelezőt, kiemelten dicsért meg.

A tábla Esztergomban, a Kis Duna sétány és a Katona utca sarkán, az eredeti várfalon ékeskedik. Nagy János nem szokványos kivitelű két, kör alakú bronz domborműve: Balassa Bálint és harcias lova, történelmünket felidéző műalkotás.



Nagy János: Balassa Bálint emléktáblája, kőfaragó: Németh László

Fordítani kell, de hogyan?

– Barangolás a színnevek és a fordítás világában

Bevezetés

A környező valóság, az ég és a tenger kékje, a fű és a fák zöld lombkoronája, az érett gyümölcs figyelemfelkeltő piros színe a világon élő valamennyi ember számára azonos. Amikor viszont meg kell nevezni ezeknek a grammatikai szempontból színhordozó tárgyakkak a tulajdonságait, a különböző nyelvek beszélői ezt nem azonos módon valószínűsítik meg, hanem úgy, ahogy azt anyanyelvük – kultúrájuknak, gondolkodásmódjuknak megfelelően – számukra lehetővé teszi. Bár a valóság mindenki számára azonos, azt a világ nyelvközösségei különbözőképpen tagolják. Az eltérő tagolás következtében számos tárgyat, dolgot és jelenséget, pl. a szivárvány színeit vagy a napszakokat eltérő módon nevezik meg. Ez a jelenség a színnevekre vonatkozóan abban nyilvánul meg, hogy egyes nyelvek szókészlete mindössze két alapszínnevet tartalmaz, egyik a feketére és minden sötét színre, a másik pedig a fehérre és minden világos színre vonatkozik. Ezzel szemben más nyelvek szókincsét kilenc vagy akár 10-11 alapszínnev is gazdagíthatja. A magyar nyelvben ezek a következők: *fehér, fekete, piros, vörös, kék, zöld, sárga, barna, lila és szürke*, az angolban pedig a *black, white, red, blue, green, yellow, brown, purple, pink, orange* és a *grey*. Fordításuk egyrészt akkor jelenthet kihívást, amikor a forrásnyelvi szövegben szereplő színnévnek a célnyelvben nem csak egy megfelelője van. Angol–magyar vonatkozásban ezt a jelenséget a *red* színnév kapcsán szemléltethetjük, amelynek a magyarban két megfelelője van, a *vörös* és a *piros*. A magyar *kék* színnévnek viszont az oroszban van két megfelelője, egyik, a *синий* a sötétebb, másik, a *голубой* a világosabb árnyalatot nevezi meg. Másrészt pedig abban az esetben jelentkezik a színnevekhez kapcsolódóan fordítási nehézségek, amikor a különböző nyelvekben és kultúrákban, vagy akár egy adott nyelven belül is egy adott színnévhez különböző szimbolikus jelentések társulnak. A továbbiakban arra a kérdésre keressük a választ: mit tegyen, aki fordításra adja a fejét, és tevékenysége során ilyen jelenségekkel találkozhat?

1. A fordítói tevékenységről

Bábel tornyának legendája és a többnyelvűség megjelenése óta szükség van tolmácsokra és fordítókra, akik hatalmas szolgálatot tesznek az emberiségnek azzal, hogy a különböző nyelveket beszélő földi halandók között kapcsolatot teremtenek, s mi több, számukra információt közvetí-

tenek. Nem hiába nevezik a tolmácsolást és a fordítást az emberiség legősibb, pontosabban fogalmazva „a világ második legősibb mesterségének”. Tolmácsokat már az ókori Egyiptomban is alkalmaztak, de az ókori keleti kultúrák, a sumérok, az asszírok, a babiloniak és a hettiták sem léteztek két vagy több nyelven beszélő tisztviselők nélkül. Ugyanis, ha egy nyelvközösség tagjai csak az anyanyelvüket beszélik, saját világukba zárva kell élniük, ezért magukra maradnak. Nem értesülnek a világban zajló eseményekről. Ilyen helyzetekben van szükség a két-nyelvű beszélőkre, a nyelvi és kulturális közvetítőkre, akik megszüntetik a két közösség közötti kommunikációs korlátokat, és korlátok helyett hidakat építenek. A továbbiakban a fordítói tevékenység rövid bemutatására teszünk kísérletet.

Aki még komolyan nem próbálkozott sem nyelv tanulással, sem fordítással, azt gondolhatná, hogy a fordítás rendkívül egyszerű tevékenység, hiszen a fordító rendelkezésére állnak különböző szótárak, amelyekből „puskázni” lehet. Sajnálatos módon gyakran előfordul, hogy rohamosan fejlődő világunkban a szótárak sem minden esetben nyújtanak megfelelő információt, és a fordításnak ferdítés lesz a vége. A fordítónak a káoszban, a bábéli zűrzavarban nem sikerül rendet teremtenie. A 20. század 50-es éveit, vagyis a fordítástudomány létrejöttét óta számos kutató szerzett és osztott meg az érdeklődőkkel tapasztalatai alapján olyan ismereteket, amelyek az eredeti szöveg és a fordítás közötti egyenértékűség megteremtéséhez szükségesek.

2. A fordítóval szemben támasztott elvárások – Egyenértékűségre való törekvés

A fordítói tevékenységet egészen a 20. század közepéig az a törekvés hatotta át, hogy a lefordított, azaz a célnyelvi szöveg az eredetivel valamilyen kritériumrendszer alapján ekvivalens, vagyis egyenértékű legyen. A kutatók észrevételei és tapasztalatai alapján különböző ekvivalencia-felfogások születtek, melyek közül itt és most csak néhányat emelünk ki. Roman Jakobson felfogása szerint az ekvivalencia nem más, mint azonoság létrehozása a különbözőségben (Jakobson 1959); Eugene Nida formális és dinamikus ekvivalenciát különböztet meg. A formális ekvivalencia a nyelvi formához való hűséget jelenti, azt, hogy igét igével, főnevet főnévvel stb. kell fordítani, míg a dinamikus ekvivalencia célja a természetes hangzás és az olvasóra tett azonos hatás kiváltása (Nida 1964). Jerry Catford (1965) ekvivalencián a forrásnyelvi elemek célnyelviekkel való behelyettesítését, illetve a *szituáció releváns jegyei közötti azonosságot* érti. V. N. Komisszárov (1973) viszont az *eredetivel való egyenértékűséget, az értelmi és a tartalmi azonosságot* hangsúlyozza. Anton Popovič (1976) az eredeti és a fordítás közötti funkcionális és stilisztikai ekvivalenciát tartja szükségesnek. Katherina Reiss

(1977) az ekvivalencia fogalmát nem a szavakra és a mondatokra, hanem a teljes szövegre terjeszti ki. Figyelmet érdemel még az eredeti mű gondolatainak hatékony és helyénvaló átvitele, amelynek érdekében a fordító értelmezést segítő betoldásokat alkalmazhat (Newman, A. 1987). Létezik egy olyan álláspont is, hogy a jelentés nem a nyelv sajátja, hanem fogalmi-tapasztalati jellegű (Callow, K. 1990). Ez a szomjúság kifejezésének alapján, egyszerű példákkal szemléltethető: Ha az angol azt akarja kifejezni, hogy *szomjas vagyok*, ezt a tényállást a következőképpen teszi: Azt mondja, *I'm thirsty*. A görög azt mondja, *I thirsty*, azaz *én szomjas*, a francia és a német is ezt úgy fejezi ki, hogy *I have thirst / birtoklom a szomjúságot*. Az orosz ugyanebben a szituációban azt mondja, *innom kell*, *I feel like drinking*, a ghánai pedig így kér vizet: *water drinking has me*, vagyis *hatalmába kerített a vízivás* (lásd bővebben: Simigné 1997; 2003).

Más kutatók, pl. Mary Snell-Hornby viszont az ekvivalenciát pusztán ábrándnak, hamis illúzióknak nevezi, míg Gideon Toury izraeli fordításkutató ennél is tovább megy, és az ekvivalencia teljes elvetését javasolja (Simigné 2003). Ernst-August Gutt (1991) álláspontja szerint sincs szükség arra, hogy egy nyelvi elemet bármilyen nyelvi mérce alapján teszteljünk. Gutt szerint az ekvivalencia mindig csak feltételezett, az értelmezésen alapuló hasonlóság feltételezésének látszatát kelti, ennél nem több. Az eddig elmondottak azt bizonyítják, hogy a forrásnyelvi és a célnyelvi szöveg közötti egyenértékűséget minden kutató saját tapasztalatai, ismeretei, és ennek következtében saját elképzelései alapján értelmezte.

A 21. század hajnalán azonban ismét igény mutatkozott arra, hogy az eredeti szöveg és a fordítás közötti megfelelést valamilyen kritériumrendszer alapján kimutassák. S mi több, a fordító feladatát is ennek fényében határozzák meg. Ennek ismertetéséhez Anthony Pym ausztrál származású, Spanyolországban tevékenykedő fordításkutató álláspontját érdemes figyelembe venni. Pym kiemeli, hogy a fordító „ekvivalencia-teremtő, hivatásos kommunikátor, aki képes elhittetni mindazokkal, akik megfizetik, hogy B egyenlő A-val”, vagyis hogy a lefordított szöveg egyenlő az eredetivel (Pym 2007: 290). Pym *természetes és egyirányú ekvivalenciát* különböztet meg. Természetes ekvivalencián a szótári megfelelőt érti, azt az egyenértékűséget, amely a két nyelvben a fordítást megelőzően is létezett (Pym 2007: 278). Pl. az angol *white Christmas* jelzős főnév magyar fordítása a szótári megfelelés alapján *fehér karácsony*. Egyirányú ekvivalenciának viszont azt a műveletet nevezi, amelyet korábban a fordítás oktatása során *teljes átalakításként* tartottunk számon, és amely csak egy adott szituációban, „itt és most”, a forrásnyelvtől a cél nyelv irányába haladva valósul meg, ellenkező irányban nem. Az ekvivalenciának ez a típusa mindig fordítói döntés eredménye, amely a szituáció alapján történik (Simigné 2003). Ennek tipikus példája

lehet a nevek megváltoztatása. A *Maris* pl. egy cseleklány neve Csáth Géza novellájában, amely nálunk alacsonyabb társadalmi státuszt fejez ki, mint az angolban a *Mary*. Ezért a fordításban *Rosie* lett a neve. A színneveknél nem túl gyakori jelenség, de előfordul, hogy fordításban egy színnévből fordítói döntés eredményeképpen lesz teljesen más színnév. Ha karácsonykor nem esik a hó, mi azt mondjuk, *fekete karácsonyunk van*, az amerikaiak viszont a hó hiányát a *zöld karácsony* jelzős szerkezettel fejezik ki. Továbbá lehet pl. a *coal-black / szénfekete* fordítási megfelelője a *koromfekete*. Ebben az esetben a szóösszetétel előtagja képviseli az egyirányú ekvivalenciát.

3. Mit tegyen a fordító, ha egy színnévnek a cél nyelvben egynél több megfelelője van?

Gondos mérlegelés alapján kell kiválasztania a szituációnak leginkább megfelelő változatot. Amikor a fordítás nyelvészeti vonatkozásairól beszélünk, az első sarkalatos probléma az, hogy nincs egy az egyhez megfelelés két nyelv lexikai kódegyiségei, pl. az angol *red* és a magyar *piros* vagy *vörös* között. Ez a tény viszont magyarról angolra történő fordításkor nem okoz problémát, mivel a pirosnak és a vörösnek is azonos a szótári megfelelője. Molnár Ferencnek A Pál utcai fiúk című regényében leggyakrabban a *vörös* színnév fordul elő *a vörösingesek / the redshirts, a vörösinges csapat / the red-bloused troop, a vörös zászló / the red flag, a pici vörös zászlócska / the tiny red bunting* szókapcsolatokban. Ugyanakkor a piros színnevet tartalmazó szóösszetételekben és jelzős szerkezetekben is általában a *red* fordítási megfelelő szerepel, pl. *piros-fehér-zöld zászló / red, white and green flag, piros cédula / red sheet of paper*. Ezekben az esetekben a fordító a szótári jelentésre alapozva természetes ekvivalenciát valósított meg. Érdekes módon azonban az *egy darabka piros papír* szókapcsolatnak két esetben kétféle megfelelőjével is találkozunk az angol fordításban. Az egyik a már megszokott *red* melléknév az *a piece of red paper* jelzős szerkezetben, amely szintén a természetes ekvivalencia megnyilvánulása. A másik pedig a *crimson* az *a crimson sheet of paper* szókapcsolatban. A *crimson* tulajdonképpen a *pirosnak* nem szótári megfelelője, hanem egy erőteljesebb színárnyalata, jelentése *karmazsinvörös, bíborvörös*. Ez a megoldás az egyirányú ekvivalenciát képviseli.

Nem ennyire egyszerű a helyzet, amikor angolról fordítunk, és a *red* színnévnek a *piros* és a *vörös* közül kell fordítási megfelelőt választani. Kulturális ismeretek hiányában nehéz eldönteni, hogy a *paprika*, a *paradicsom* vagy a *cseresznye piros-e* vagy *vörös*, azt sem tudjuk megmagyarázni, hogy a *red carpet* miért *vörös* és nem *piros szőnyeg*, a *the Red Sea* miért *vörös*, és miért nem *Piros tenger*, vagy hogy a *red-letter day* szintén miért nem *vörös*, hanem *pirosbetűs ünnep*. A *red Indian* megfelelője pedig se nem *piros*, se nem *vörös*, hanem

rézbőrű indián. A magyarban jelzőként funkcionáló *rézbőrű* jelző csak ebben a szókapcsolatban fordul elő, és a narancssárga színtartományba helyezhető el. Mivel ebben az esetben a *red* színnév fordítási megfelelője a vörösnek egy világosabb árnyalata, úgy tűnhet, hogy ebben az esetben egyirányú ekvivalenciával van dolgunk, mert a fordító teljesen átalakította a *red* színnevet. Azonban mégsem ez a helyzet, mivel a *red Indian* megfelelője, a *rézbőrű indián* megtalálható a szótárban.

A szomjúság kifejezéséhez hasonló jelenséget szemléltet a *kék* és a *zöld* színnevekhez fűződő nyelvi probléma is. Távoli kultúrák nyelvhasználatában, pl. a bantu nyelvek közé tartozó congában a *kék* és a *zöld* kifejezésére egyetlen szó létezik, a *rihlaza*, jelentése *zöld, kék*, amelynek angol megfelelője a *green / zöld* és a *blue / kék* összevonásából keletkezett *grue*. A conga nyelv szóképzésében a *zöldre* és a *kékre* mint egyetlen szín két árnyalatára utalnak ugyanazzal a szóval. Amikor a *grue* melléknév a falevél *zöld*, illetve a tenger *kék* színére vonatkozik, nyelvük a két színárnyalatot levélzöldnek, illetve tengerkéknek értelmezi. Ebben az esetben a fordítónak mint interpretáló személynek az invariáns tartalom kifejezése érdekében szintén ezeket az értelmezést segítő betoldásokat (levél, tenger) kell végrehajtania.

Ilyen nyelv a vietnami is, amelyben a *xanh / grue* alapszínnév kéket és zöldet egyaránt jelent. Hasonló jelenségre lett figyelmes utazásai során Eugene Nida amerikai nyelvész, bibliafordító és fordításkutató, amikor Észak-Mexikóban járt. Az ottani tarahumara nyelvben pl. a fű és az ég színének jellemzésére szintén mindössze egyetlen szó létezik. Amikor Eugene Nida megkísérelt az egyik informátorral erről a témáról elbeszélgetni, rámutatott, hogy a fű *zöldje* és az ég *kékje* különböző. Majd megkérdezte az informátort, miért használta mindkét színre vonatkozóan a *siyonami* szót, és azt a választ kapta: „Mert azok azonosak”. (Nida 1996:25). Ez is bizonyítja, hogy a nyelvek mindig abban a kultúrában működnek, amelynek részét képezik. Vagyis a színnevek azonos értelmet kifejező fordításához kulturális tudásra is szükség van.

4. Amikor a szótári megfelelő sem a legjobb megoldás

Az is gyakori jelenség, hogy az egyes alapszínneveknek is van szótári megfelelőjük a célnyelvben, de előfordulhat, hogy azt az emberek nem azonos módon értelmezik. Ezt kiválóan szemlélteti a *zöld* színnév példája, amelynek nyelvi megfelelője, a *zöld* szinterminus valamennyi európai nyelvben megtalálható. Mégis vannak olyan szituációk, amelyekben a *zöld* melléknév lefordíthatatlannak tűnik. Erről egy, az EU intézményeiben fordítóként tevékenykedők számára 2002-ben megjelent gyakorlati útmutatóban olvashatunk. A szerzők a *zöld* színnevet a lefordíthatatlan nyelvi elemek kategóriájába sorolják, annak

alapján, hogy bár a színnév konkrét jelentése (talán a klorofillnak köszönhetően) mindenütt ugyanaz, szimbolikus jelentése különböző. Képzeljük el – írják a szerzők – hogy egy francia nyelven megírt kiadványt kell lefordítani, amelynek a címe *L'Europe verte*. Szó szerinti megfelelője *zöld Európa*, amely a franciáknak és a spanyoloknak a mezőgazdaságot, a németeknek a környezetvédelmet, a briteknek a kertészkedést, illetve a *zöld* pártot idézi fel. Nem beszélve arról, hogy a *zöld* alapjelentésére egyéb jelentések is épülnek, pl. a tapasztalatlanság, az ostobaság fogalma (Wagner – Bech – Martínez 2002).

Összegzés

Mivel a különböző nyelvközösségekhez tartozó embereknek nemcsak a nyelve, hanem a gondolkodásmódja is különbözik, hiába használunk bármilyen szótárt, a fordítás gyakran még a legegyszerűbb esetekben is lehetetlen vállalkozásnak tűnik. A fordító már a szavak, azokon belül is egy jelentéktelennek tűnő szócsoport, az alapszínnevek szintjén is akadályokba ütközik, és munkája soha nem lesz az eredeti szöveg hű másolata. Ahhoz, hogy a fordítás visszaadja az eredeti mű tartalmát és értelmét, a *L'Europe verte* fordításában a szótári megfelelő helyett szerepeltetni kellene egy olyan szót (pl. környezettudatosság, környezetvédelem, energiatakarékosság, *zöld* mezők, kertek, parkok stb.), amely konkretizálja a címet, előrevetíti az olvasók számára, hogy miről fog szólni a szöveg. És eddig még csak a szavak szintjén, a fordításnak a legalsó szintjén tapasztalható problémák közül vázoltunk fel néhányat. Az igazi kihívás a magasabb szinteken, a szókapcsolatok, a mondatok, a bekezdések és a teljes szöveg szintjén jelentkezik, amikor egyenértékűségről már nem a szótár, hanem a fordítói kompetencia alapján beszélhetünk.

Irodalom

- Nida, Eugene 1996. *The Sociolinguistics of Interlingual Communication*. Brussels: Les Éditions di Hazard.
- Pym, Anthony 1992. *Translation and Text Transfer*. Frankfurt: Peter Lang.
- Simigné Fenyő Sarolta 1997. *The role of the verb-centred theory in descriptive translation studies*. Doktori értekezés. Debrecen, KLTE, BTK.
- Simigné Fenyő Sarolta 2003. *Bevezetés az alkalmazott nyelvészetbe*. Miskolc: Miskolci Egyetem BTK.
- Wagner, Emma – Bech, Svend – Martínez, Jesús M. 2002. *Translation for the European Union Institutions*. Series: Translation Practice Explained. STJEROME Publishing.
- https://www3.nd.edu/~jspeaks/courses/2007-8/20229/_HANDOUTS/grue.pdf
- Universe Today*. <https://www.universetoday.com>

Tóth Pál

Újból és újból Székelyföld

(2., befejező rész)

2017. szeptember 7., csütörtök. Már szokás szerint 9-kor reggeliztünk. Nem ragadtunk le beszélgetéssel, hanem abban állapodtunk meg, hogy siessünk minél hamarabb Parajdra és a sóbányába, és csak utána menjünk tovább napi terveinket megvalósítani. Így is lett.

Etéd, Énlaka, Firtosváralja, majd Pálfalva után rátértünk a korondi útra. Fent, a Kalondatetőn már sütött a nap. A sok-sok emlék itt is köszönt; milyen meghitt megállásunk-pihenésem volt anno a mező tavaszi virágszőnyegén Mártival. Télen viszont cudarul nyargal arrafelé a szél! Korondon át elértük a **parajdi sóbánya** bejáratát és a pénztárt. Leparoltunk, és az első busszal le is mentünk. Hú, de sokan voltak! Három éve jártam itt legutóbb, azóta sokat fejlesztették a tereket. A bányajárat gyerekzsivajjal volt tele, sziklamászó és egyéb pályákat építettek ki, ami vonzza a családokat annak ellenére, hogy már elkezdődött a tanítás. Itteni kifejezéssel: már megvolt a „becsengetés”. Lenyűgözőek a járatméretek: szélesség kb. 15 méter, magasság kb. 12 méter.

Szép és hangulatos volt a sóbányában kialakított kápolna, amely több felekezeti számára is kínált miselehetőséget. Szent Borbála formabontó szobrával.



Felfelé nagyon sok falépcsőn kellett jönni a buszba történő beszálláshoz, sőt, azon a szinten újabb közösségi tereket nyitottak meg, amelyeken át kell menni úgy kétszáz métert. Beszúfoltunk a kifelé menő buszba, és a már kinti, napsütéses utcákban megkerestük autónkat. A parkolót a sóüzem tartja fenn, így megkérdeztem a sorompóórt, hogy ismeri-e a gyárban dolgozó Dósa Vencel Mártont. Ismerte, mondta, de ő már meghalt... Neki vittünk ki Balázs barátom-

mal, úgy tizenöt éve, három-négy Magyar igazolványt. Ő egy szerelő volt, korábban még alpolgármester is Parajdon, és amikor családi házukba invitáltak, ott megkönnyezték postánkat. Később még egyszer arra jártunk. Csak be akartunk köszönni nekik, de a nagy fűben nem látható vasgerenda-csonkra ráfutottam, és a kocsim olajteknőjét kirepesztettem. Akkor ő adta vissza a jótettet, mert futott szerelő falubeliekért, akik rögtön nekiláttak az olajteknő hegesztésének egy borzalmasan koszos, olajos és sötét műhelyben. Utólag elmondhatom, hogy minőségi munkát nem is várhattam tőlük, mert elektromos hegesztéssel varrták be a repedést, nem gázzal. Munkájuknak az volt az eredménye, hogy még öt napot autóztunk. Viszont már hazafelé járva, már kis hazánkban annyira szétnyílt a repedés, hogy az olaj nemcsak folyt, hanem kilőtt, így az autóm bekrepált. Akkor a többiek hazamentek, én meg ottmaradtam a kocsival, és egy platón elmentem egy püspökladányi szerelővel haza. Ez a kis ráfutásom elég sok pénzembe került, de állítom, a javítás fele volt egy pesti árnak.

Parajdról Szováta felé indultunk, hogy majd Erdőszentgyörgynél az új aszfaltúton át, a mi Kőröspatakunkon keresztül, Etéden és Küsmödon át felmenjünk a már előre jelzett látogatásra, Siklódra. Makfalvára érkezve észrevettem egy táblát, amely Szolokma-Küsmöd irányába mutatott. Hurrá, emlékeztem, hogy egyszer ide lyukadtam ki Küsmöd felől. Szolokmaig jó volt a betonút, onnét balra fordulva jelzett a tábla Siklód felé. Erre még nem jártam, de reménykedtünk. Majdnem végig jól közlekedtünk, szinte csak Siklód előtt lett rosszabb a burkolat minősége. De jólesett ez a meglepetés! Kb. 40 kilométert spóroltunk időben és persze benzinben.

Siklódot Orbán Balázs hegyre szúrt falunak nevezte, és kálvinista felföldként jellemezte a 800 méter magasan lévő települést. Zsákfa-lu, nagy falu, éltek itt háromezren is. Most kb. 250 lelkes a település. Építészeti értéke, nagysága, egységessége nagyon nagy, a felföldi tájban



az épített örökség jeles helye. Nem véletlen, hogy a mi Hollókőnk a testvérfalujuk. Anno én is szerettem volna, ha az akkor még képviselő, egyben Erdélyt járó csapatunk javasolja Kispestnek a kapcsolat felvételét, de ez nem talált nála célt. Talán azért, mert nem Ő és ugyancsak „alfahím” sógora vetette fel az ötletet. Erről ennyit. Már elmúlt.

Beérve Siklódra, felmentünk a templomig, majd a Papszere utcában a paplakig. Éppen fanyagot borított le egy traktor a kertben. Raab Vilmos, a lelkész örömmel fogadott, és invitált a dolgozó-, egyben előszobájába. Karakteres, fanyar életszemlélete nem változott. Látszott rajta, már alig várja, hogy beszéljünk egy jót! István is belecsapott a gondolatokba, és ez tetszett Vilmosnak. A házban sűrögtek-forogtak a mesterek; a hálószoba mennyezetét és magát a szobát hozták jó állapotba. Mint Vilmos mondta, kapott egy kis pénzt az egyháztól, mert már igencsak megérezt a parókia a felújításra. Vilmos felesége, Ibolya most nem ért rá, pedig mindig csatlakozott hozzánk. Most el volt foglalva, mert a munkásoknak főznie kellett, így csak egy-két percre meg-megállt, hozott sütit és kávé, és mosolygott.

Együtt mentünk át a szemben lévő házba, ahol az én régi kedves ismerősöm, a már özvegy Lina néni lakott frissen nyugdíjas, Makfalván szolgált lelkész fiával. (Lina néni volt az első, aki anno hozta nekem a templom kulcsát, átvéve a szerepet az akkori lelkésztől. Akkor, sok nekifutás után végre, úgy közel húsz éve volt, hogy eljutottam Siklódra megnézni a Kós Károly által 1948-ban tervezett – de csak az ottani rendszerváltás után, 1995-ben megépített – templomhoz mint a Kós-házak fotóinak gyűjtője. Lina néni nem volt otthon. Igencsak gyenge volt már tavaly is. Most éppen másik fia vitte őt magával Udvarhelyre, hogy ott pátyolgassa. Viszont Karcsi már várt.

Vilmos magunkra hagyott beszélgetni, és csak a templom látogatásakor csatlakozott hozzánk. Mi meg leültünk a ház kertjében, miközben Karcsi hideg falatokat tálalt. Aranyos volt az igyekezete. Látszott, hogy egyedül él most ott, a szülői házban, mint egy agglegény. Megint csak beleváltunk a beszélgetésbe, előtte elintéztük a dokumentumokat. (Karcsi autós büntetését én fizettem itthon, valamint vittem neki a falu iskolájáról, a századforduló előtti és a 20-as években még tartó erdélyi iskolaépítési koncepcióról talált dokumentumot, valamint két héttel ezelőtti csákvári közös fotót. Az iskoláról: benne van *A századforduló magyar építészete* című könyvemben [szerzők: Gerle János, Kovács Attila, Makovecz Imre]. A fotóról: augusztus 20-án Csákváron volt városünnep, ahova a testvértelepüléseket is meghívták. Korábban már tudtam ezt. A lovas programok lezajlottak, előző nap Pityu barátom vitte a makfalvi csapatot kocsikáz-

tatni, és a színpad melletti étkezőpadoknál gyűltek össze a makfalviak. Pityu odaintett, hogy hát Ők a makfalviak, gyere, és bemutatott. Én meg, körbe sem nézve, megkérdeztem tőlük, hogy ismerik-e Kiss Károlyt, az ő tavaly nyugdíjba vonult lelkészüket. Huncutul csak annyit mondtak, hogy nézzek két paddal hátrébb. Háát, ott ült Karcsi, még fekete öltönyben, fehér ingben, mert a délelőtti istentiszteleten ő prédikált a ref. templomban. Ott aztán vele és a többi makfalvival beszélgettünk Pityuval. Ott kért meg, hogy kifizetném-e a büntetését, és majd Siklódon elszámolunk. Így is lett.)

Elkezdett eszegetni, az idő haladt, így nekivágtunk a templomot megtekinteni. Vilmos is csatlakozott hozzánk.

Lina néniék háza mellett három, csodaszép, szinte egyforma, körtornácós öreg parasztház áll. Már szinte rutinszerűen fotóztam ezt a három házat, majdnem minden évszaktól van



fényképem. Javasolták Vilmosék, vegyem meg a legelsőt, mert kb. 1,5 millió forintért eladó. Meg is venném, ha magánéletem, kapcsolataim erre közös akaratban támogatnának...

A templomhoz vezető csapáson, szinte már szokásomhoz híven, most is készítettem egy templomdombi távoli fotót. Megnéztük a temp-



lombelsőt, a templom melletti, kétszáz éve épült, és azóta meg sem mozdult nagy fa haranglábat, mindig megcsodálva a bonyolult, vaskos faszerkezetet. (Azt mondják, hogy a félkezű ács az építés előtt leült a konyhájában, és pálinka mellett csuhéból és agyagból elkészítette a toronyszerkezet makettjét. Azután jött a megvalósítás.)

Elköszöntünk, és Küsmöd, Etéd felé lefelé autóztunk Kőrispatakra, aznap szokatlanul jóval vacsoraidő előtt. Jött a vacsora, a beszélgetés,



majd a pihenés. Kértük Magdit, hogy másnapra készítsen csomagban reggelit, mert korán szeretnénk indulni. Így is lett, nagy pakkot kaptunk.

Még „otthon” volt annyi időnk, hogy bemenünk a Lajos és családja által alapított *kalapmúzeumba*. (Lajos kb. hat éve megkapta munkásságáért a Magyar Kultúra Lovagja elismerést.) Jól is tettük, mert voltak még látogatók. Román vendégek voltak, egyikük Izraelből tért haza nyaralni. István megnézte a múzeum belsejét, elkapott néhány információt a kalapfonatkészítésről, és készítettünk pár fényképet. A fészében nyaranként 30-an, vagy még többen is gyakorolják a fonást. Emlékeztem arra, hogy 2012 tavaszán, amikor Mártival először mentünk ki Kőrispatakra, Lajos fia; Lajcsi font nekünk egy-egy szalmagyűrűt. Akkor azt hittem, ez egy örökkévalóság jele, hiszen az idő tájt kezdtük életünket összekapcsolni.

Aznap csak 100 km-t tettünk meg.

2017. szeptember 8., péntek. Nekilátunk a mai programnak. Székelykeresztúron,

Székelyudvarhelyen át nekivágtunk a Madarasi Hargita hágójának. Szerencsénk volt az utazással, mert Csíkszeredán hamar átjutottunk, és a mise előtt 20 perccel megérkeztünk a **csíksomlyói kegytemplomhoz**. Csíkszeredán csak éppen megpillantottuk a Makovecz-tervezte templomot. Aznap volt Kisboldogasszony napja. Még otthon olvastam, hogy aznap tízkor ünnepi szentmise lesz, ezért igyekeztünk. Tízkor még csak 50-60-an voltunk. Akkor még nem tudtam,



hogy a mise csak fél tizenegykor kezdődik. Rózsafüzért imádkoztunk a kezdetig, addigra a templom tele is lett.

Világos, tömör volt a szentbeszéd. Jó volt ott lenni.

A mise után már eltűnt a pára, és napsütésben, gyalog vágtunk neki a nyeregnek. Elhaladtunk a Kós által tervezett kollégium mellett. A meredek stációt István sem vállalta, de így is, a kerülőn megközelítve a szabadtéri oltárt, én lihegtem és izzadtam. Ott körültekintettünk, élveztük a napsütést, István megnézte a kis kápol-



nát. Most csak kb. tízen voltunk. A pünkösdi búcsún itt 400-500 ezer magyar, katolikus és nem katolikus hallgatja a misét, lélegzik, imádkozik és énekel együtt. Párszor jártam már itt, de csak egyszer a búcsú alkalmával.

Visszatérve a parkolóhoz, mentünk tovább a **Gyimesekbe**. Elértük a „kaput”, népi nyelven a lófingatót, majd leereszkedtünk a Tatros völgyébe. Tájakat nézve nekem a gyimesi a legkedvesebb, a szinte csúcsockig húzódó kaszálóival.

Átmentünk Gyimesközéplekon, és megálltunk a **gyimesbükki** nagy vasútállomás után a falu szélén lévő vasúti hídnál, az **ezeréves határnál**. Megnéztük a volt határsorompó helyét még sejtető vasoszlop nyomát, a jó pár éve már helyrehozott vasúti őrházat. Az ún. Rákóczi várhoz vezető út le volt zárva omlásveszély miatt. Nemrég olvastam, hogy hamarosan rendbe hozzák a romvárat. Sétánkat két cigánylány zavarta meg. Sikeresen leráztuk őket. A másik oldalon parkoltunk, a Kostunáci kápolna oldalán. Odaérkezésünkkor már Istvánhoz odajött egy kis cigánylány, aki nem volt erőszakos. István pénzt és süteményt adott neki, mert éhes volt. Megköszönte a péksüteményeket, és elvitte magával. Megható volt, amikor felfelé mentünk a kápolná-



hoz, hogy a kislány a papája mellett, a szekéren ült, és ott mohón ette a kapott ajándékot. Sajnos, visszafelé már nem találtuk őket ott, pedig István elhatározta, hogy még ad neki valami mást is. Ilyen is van, szomorú, de szép emlék volt ez nekünk.

Felmentünk a kápolnához, a vesztegár romjaihoz, a tablókhoz, majd a két új emlékhelyhez, és gyönyörködtünk a tájban, emlékezve történelmünkre. Innét írtam Nyizstor Tinkának és Anna lányomnak üdvözlőt, és küldtem fotót is. Tinkának írtam, hogy sajna, de arra már nem futja a szoros program, hogy „átmenjek” hozzá, pedig csak kb. 60 km-re voltunk Tőle, Pusztinától. A kápolnában kicsit megpihentünk, majd indultunk haza, mert legalább két és fél óra utazás várt még ránk. Igyekeztünk. Középlekora költözött kb. tíz éve Halász Péter jó barát, néprajzos. (Titokban terveztem, hogy beköszönök, illetve beköszönünk neki, de hát egy beköszönés legalább másfél óra, ha nem akarjuk azt, hogy megsértődjenek. Péter jóval ezelőtt – kb. már húsz éve – addig-addig járta a Kárpát-medencét és

tovább, a Csángóföldet, amíg nemcsak néprajzos anyagot gyűjtött, hanem egy szép pusztinai csángó leányt is. Ő lett a második felesége. Most már van egy nagy fiuk, aki két év múlva érettségizik a gyimesfelsőlaki Árpád-házi Szent Erzsébet Líceumban. A kisebb fiú is ugyanabba az iskolába jár, elemibe. Péter tényleg nyugdíjba ment, és kb. 65 éves korában megvett Középlekon egy fél telket egy ottani vak zenésztől, Zoli bácsitól, majd felépítette házát. Apósa fiatalabb nála. Péter örök optimista, mesélte, hogy egy cigányasszony azt jósolta, 120 évig fog élni. Péter egyszer felkínálta Frici barátomnak, hogy elviszi Csángóföldre, aki eddig még sohasem járt arrafelé, udvarhelyi ember ellenére sem. Jött az ötlet, Frici felvetette, hogy Péter engem ismer és kedvel, menjek ki vele. Így is lett, keresztül-kasul jártuk Pusztinát és környékét. Akkor ismertem meg dr. Nyizstor Tinka Pusztinán maradt néprajzost, a magyar nyelvű misézés nagy harcosát. Azóta már aludtam portáján Mártival is. Tinkát, ha valahol Pesten, vagy környékén jár előadást tartani, igyekszem meglátogatni.)

Hazaértünk háromnegyed órás késéssel, de vártak az otthoniak. A gyerekcsapat a nap folyamán már befejezte a táborozást, így tényleg nagy csend lett a portán. Megint jót ettünk, ittunk, beszélgettünk. Laci fiuk (a polgármester) invitált holnapra Küsmödre, ahol hat falu kispályásfocizik majd a „Firtos kupáért”, lesz falunap és az ottani „Csósz bál” is, ami megfelel nálunk a szüreti felvonulásnak és táncnak. Én már tudtam, hogy szintén az öt falujának egyikében, Énlakán lesz Regefesztivál is. Csak annyit mondtam, hogy valamelyiket be fogjuk cserkészni. (Énlaka is benne volt az előzetes programban, mert ott, az unitárius templom kazettás mennyezete rajta van a Világörökség listáján. Ezenkívül Énlaka településszerkezete teljesen sajátos. „Tizes”, ami annyit jelent, hogy anno tízesével települtek egy „bokorba”. Azon a kis településen az idegen könnyen eltéved, éppen a girbegurba, lejtős-meredekes utcák miatt. Legutóbb tavaly október elején jártam ott Fricivel és Balázssal. Akkor egy fiatal asszonyka hozta nekünk a kulcsot a friss időben, mellén bebugyolálva egy baba. Mint kiderült, ő volt az új lelkész. Jó lett volna találkozni újra, de majd a holnapi program ügyis eldönti.

Aznap 310 km-t tettünk meg.

2017. szeptember 9., szombat. Reggeli és indulás utolsó, itteni kirándulásainkra. Úgy döntöttünk, hogy **Küsmödre** megyünk először, ott leszünk egy kicsit, és ez lesz az, amit tényleg bevállalunk Lacira való tekintettel. Mire megérkeztünk, éppen elkezdődött a kupa, éppen a székegy himnuszt énekeltük, és az első mérkőzést elindították.

Jólesett Lacinak is, hogy megnéztük a helyi eseményt. Most nem mentünk fel a templomba, nem is láttuk a már Magyarvalkóról ismert

Lukácsy Ferenc tiszteleteseket, de nézegettük a vidám fiatalságot a művelődési ház előtti tercskén, amint gyülekeztek viseletben a szüreti felvonulásra nyergelt lovakkal és szekérrel. Beszélgettem velük kicsit a lovakról és a lószerszámokról, az itt használt hámookról, díszítésekről, zab-



láról, mint lovas ember, majd készítettem pár képet. Csákvári Pityu barátom is a lelkekre kötötte, hogy fotózzam a szerszámokat. Itt is, máshol is megtettem.

Lefelé menet azért készítettem a Küsmöd tábláról egy szokásos képet, amelyet szokásom szerint elküldtem egy csákvári lovas leánynak, most már asszonynak, akinek családja innét származik, és családi neve Kismödi.

Sok falun át, Székelykeresztúron és Székelyudvarhelyen át Fenyédnél letértünk **Zetelaka** felé. Ott először fotóztunk székely kapukat, lovas kocsikat, majd megkerestük régi, ivói főju-



hász (major) ismerősömet és feleségét, Boldizsár Mózsit és Rózsikát.

Ők kb. négy éve költöztek vissza Zetelakára, egy ikerház egyik részébe. Eredetileg fiaiknak építették már vagy húsz éve, de ők mindketten kint akartak élni Ivóban. (Ivó a zetelakiak nyári kitelepülése során keletkezett, mert ott fent már közelebb voltak a legelőkhöz. A település egyre növekedett, így iskolát is építettek. Mára már többszörösére duzzadt ez a hosszan elnyúló, szinte egytűcs település a rengeteg hangos, lármas városival, köztük magyarokkal, akik főleg hétvégi házakat építettek, de már van elég panzió is. 1993 táján még villany sem volt a faluban...) Mózsi a 73. évét tapossa, fáradtnak látszott a délelőtti munkát befejezve. Persze, azért itt, a nyugdíjas környezetben is van két lóva, amelyeknek lóereje nagy érték, mert aznap is hívták krumplit kiszántani, és olyan kemény volt a föld, hogy nemcsak a két ló fáradt el, de még a munkában megedzett Mózsi is nyögött. Pedig igencsak acélosan szikár a termete, és ennél keményebb a kézfogása. Emellett jó mélyen dörögő hangja egy megedzett székely mintája. Ő is és felesége, Rózsika is nagy-nagy örömmel fogadott minket. Egy órát voltunk náluk.

Igyekeztünk Ivóba, mert Mózsi egyik unokájával, Lehellel leveleztem, hogy ha otthon lesz, akkor felmennék a Hargitára. Ő időben válaszolt, hogy nagy a valószínűsége annak, hogy még akkor Ivóban lesz. Már négy éve Székesfehérváron tanul egy művészeti iskolában. Jövőre elvégzi, és felsőfokú előadóművészi (zenés szórakoztatás) oklevelet kap. Két éve elmentem érte Székesfehérvárra, és elvittem őt Csákvárt megnézni, ottani lovas életünket megmutatni, és lovas barátoméknak, Pityuéknak őt bemutatni. Lehelre szállnak a lányok, szimpatikus, szerény fiatalember, születése óta ismerem. Az öreg Mózsi fiának ő a nagyobb gyermeke.

Ivóban ifj. Mózsi felesége, Melinda és Lehel voltak otthon. Melinda férje most éppen Izlandon dolgozik faépítkezésen egy társával. Ehhez, a fakitermeléshez és az összes famunkához ért igazán, a pásztorkodást ő nem vállalta. Igyekeztünk fel a csúcsra. Lehel felajánlotta erős pickup-jukat. Mint tapasztaltuk, jó is volt, mert a mi kocsinkkal a leágazástól felfelé induló út majdnem fele pocsek állapotban volt. Még a faluban megálltunk Romhányi András wekerlei volt jó barátom épülő házánál, hogy hogyan is áll. (Ő és sógora nekem jó haverjaim voltak. Ők voltak az erdélyi utazó társaság magjai, és hozzájuk tartoztam én is. András révén ismertem meg Ivót, Fricit és sok-sok mindent. Több minden nem stimmel közöttünk, aminek az lett a vége, hogy kb. 12 éve megszakadtak a félévenkénti közös utazások. Akkoriban ezeket az utazásokat úgy hívtuk, hogy menni kell tavasszal, mert ki kell nyitni az „ivót”, és tél előtt be kell zárni. Akkor, és lényegében miattuk léptem ki a Wekerlei

Társaskör vezetőségéből, valamint a Magyar Kollégium Kulturális Egyesületből, amelynek ők vezetői voltak. Ilyenfajta ivó nyitó-záró meghívást azóta nem kapok. Ennek okán azóta magam szervezem túráimat, magam gyűjtöm fotókkal továbbra is a Kós-házakat, a magam fotóiból állítottam ki a fotókat itthon és Erdélyben. Nem esett jól a különválás. Persze, azért összejövünk névnapokon meg itt-ott. Egyetlen közeledése volt Andrásnak 2016-ban azzal, hogy ünnepeljük meg kint Ivóban a 25 éves ivói kapcsolatot az alapító csapattal. Mindenféle nyavalyák miatt a találkozó elmaradt, de mi, Balázs és én kimentünk az adott időben, és Fricivel hármásban szép, értékes napokat töltöttünk. Anno megterveztem Andrásnak Ivóba egy nagy házat ún. Kós-stílusban. Azóta is épül, András adaptáltatta egy helyi szakemberrel. Már sok kalákát szervezett oda András, de még belül nincsenek vakolt falak, a tetőtér burkolat nélkül, ugyancsak semmi épületgépészet.)

Felértünk a **Madarasi Hargita** régi turistaházához, de Lehel továbbvitt, és egy majdnem „vadi új” szép szálloda parkolójában zárta le a kocsit. Onnét már csak gyalog kellett menni a kaptatókon. Az út nem volt hosszabb egy kilométernél, de igencsak lihegtünk. És, a csúcs hiába volt közel, rólunk csurgott a víz. Lehel lábai edzettek voltak, ha ott-



hon van, sokszor ő megy fel a látogatókkal. Az út kétharmadán egy kis vízszintes szakasz volt az áfonyás, törpefenyős hegyoldalon. Ott István leparkolt. Kimerült a reggeli hatalmas és csodálatos juhtúrós, juhsajtós és szalonnás puliszkától és az edzatlanségtől, meg a bakancsa talpa is levált. Kár, mert már csak kb. 300 méter volt hátra. Ott várt meg minket, közben fényképezte a tájat és minket a távolban, s izgulva „várta” a találkozást a medvével.

Még én sem voltam a csúcson, ezért hajtott a vágy. (Volt már olyan is, hogy az út felénél lévő eligazító turistatáblánál én megálltam csak azért, hogy a továbbmenők visszafelé el ne vesszenek a leereszkedő felhőben, ködben, és hangomat meghallva közeledjenek. Ez kb. 1996-ban lehetett, május 9-én. Én a táblánál várakoztam, ráírtam a dátumot is, de azóta új táblát tettek. Akkor történt meg, hogy az induló csapatból ketten már korábban feladták a versenyt, mert a már olvadó mezőben hol a fűvön, hol a térdig érő hóban jártak, és gumicsizmájukba is befolyt a hólé. Aztán volt már olyan is, hogy gyalog mentünk fel Ivóból, és az első száz métereken már éreztem, hogy vizes az egyik zoknim. Akkor tapasztaltam, hogy bakancsom talpa valahol elfáradt, eltörött. Nem volt más hátra, mint mentem, mentem. Fent, a turistaház lépcsőjén aztán kicsavartam a vizet a zokniból, és ballagtunk vissza...)

Végre felértünk. Szerettem volna egy emlékfotót készíteni Lehellel együtt a fényképezőgéppemmel, illetve Anna lányom gépével, amit én használok eddig balesetmentesen már két éve. Egy kőasztalfélére rátettem a gépet, beállítottam a 10 másodperces időzítést, és... A gépet lefújta az erős szél a sziklákra! De ciki! Szegény Anna, ha tudná. Így aztán csak Lehelt kértem meg, hogy valamilyen emlékfotót készítsen már rólam



a félokos telefonommal. A fotó minőségéért elnézést kérek az olvasótól. Lehel megtette, és legalább van dokumentum a vágyva várt célomról. Fent voltam a Hargitán! (Itthon elvittem a gépet a szakboltba. Jó sok pénzbe

kerül, de remélem, meg tudják javítani... Megjavították.)

Visszafelé bementünk a parkolónk melletti új szállodába, ahol Lehel meghívott egy italra. Visszatérve Ivóba, megköszönve Lehel felajánlását, még bemenetünk a kb. 300 méterre lakó Reginahoz. Regina úgy öt éve vesztette el férjét, Ferenc bácsit, akit magunk között „maroknyi székelly”-nek neveztünk, mivel mindketten apró termetűek voltak, de Ferenc bácsi talán egy centivel

még apróbb. Ezért is viselt mindig kalapot. Ferenc bácsiék háza az Ivó patakán túl, a Mentéd pataka mellett volt, az innenső oldalon. A kapujukkal szemben, a patakon átívelő fahíd után volt Frici faháza, a mi egyik nagy bázisunk. Sok emlék fűződik hozzá, de ma Frici nem jött ki, mert mondtuk neki, hogy a mi mai programunk szoros lesz, és nem lesz időnk – sajnos – beszélgetni egy szalonna, egy kolbász, egy hagyma, egy muzsdéj és némi ital mellett. Regina nem volt otthon. Ilyen is ritkán fordul elő. Menye, Iza és fia, Árpád voltak otthon. Kedvesen fogadtak, hiszen régi ismerősök vagyunk. Árpád is különösen kedvel, mert én a sok durvasága ellenére is kedvelem, és nem gúnyolom ki, mint a többi sok városi Nagyfiú. Fricinek meg jó barátja kezdetől. Szóval, Regina az előző nap bement Zetelakára, az ottani búcsúra, és egyik lányánál maradt még egy napot. Telefonon beszélünk egymással, mindketten sajnáltuk, hogy nem találkoztunk. Kiáradó szeretettel fogadta anno családomat és a közelmúltban Mártit.

Hajtottunk haza. A vacsora már várt minket. Lajcsi is megjelent feleségével, Rózsikával. Előző nap este jöttek meg családi, tengeri nyaralásukból. Lajcsi a pünkösdi egyház még nem felszentelt lelkésze, de alapból ő viszi már a család idegenforgalmát, mert ilyen végzettsége is van. Lajcsival hamar megtaláltuk a közös hangot a hitről, a magyarságról és minden jó dologról.

Megint kértünk hideg reggelit, megint jó sokat kaptunk.

Aznap 170 km-t tettünk meg.

2017. szeptember 10., vasárnap. Igyekezünk ottani 8 órakor elindulni. Balavásár felé, Dicsőszentmártonon át végül kilyukadtunk Szászsebesnél az autópályára. Szép, napos idő volt egész nap. Nem álltunk már meg sehol. Az autópályának egyszer csak vége szakadt, István Dévánál tévedésből a régi nemzetközi útvonalat választotta. Én előbb elaludtam, ezért is nem voltam döntőképes az útválasztásban. Utólag kiderült, hogy a mi utunk rövidebb volt ugyan, de valószínűleg időben hosszabb, mint a Temesvárt is érintő újabb autópálya-szakaszon haladva. Aradnál rácsatlakoztunk a várost elkerülő útra, majd rátértünk a határig már biztos autópályára. A határnál nem volt sok várakozás. Utána, a Szegedet is elkerülő autópálya után, becsatlakoztunk az M5-ös autópályára, majd meg sem álltunk Istvánék házáig.

Végül már csak tizenöt perc, és megérkeztem otthonomhoz.

Aznap 650 km-t tettünk meg.

Összesen 2300 km volt a kirándulás. Szállás: naponta 70 RON (benne reggeli és vacsora).

Budapest, 2017. október 1.

A fényképeket a szerző és útítársa, Szabó István készítette.

Péntek Róbert

Íz-lel

Hízik a csend, bújócskáz,
tompá kövön hidegláz,
a hideg ráz,
a hideg ráz.

Kevély delej is vacog,
lehűtik a csillagok,
ezüst dalok,
ezüst dalok.

Bőregér az égen áll,
szúnyogokkal citerál,
sötét a bál,
sötét a bál.

Obszidián árny dadog,
lomha, köves fátyolok,
csiszolt homok,
csiszolt homok.

Hold uszálya andalog,
tenger szemem imbolyog,
szemem horog,
szemem horog.

Macska-szem ég keréken,
nyávog szikara szekéren,
a szem-érem,
a szem-érem.

A szentjánosbogarak,
keresztvizet hordanak,
csak áldanak,
csak áldanak.

Szív pitvarán fias tyúk,
szerelmesek a hattyúk,
megkopasztjuk,
megkopasztjuk.

Csalán csípő csicsereg,
ha semmit sem viselek,
rád figyelek,
rád figyelek.

Ízt cserélnek ajakak,
szívből nyögnek át szavak,
beporzanak,
beporzanak.

Elgyöngülve egymásért,
a szent, fényesbb világért,
szemed kísért,
szemed kísért.

Badacsoytomaj, 2018.07.03.

Művészcsaládok XII.

Búza Barna (1910–2010) szobrászművész és családja: id. Buzi László, Búza Mária, Bérci László

Id. Buzi László (1881–1956) festőművész, fényképész, egy sarkadi kalaposmester fia, aki egy régi erdélyi nemesi családból származott. László festőnek készült, a nagybányai festőiskolában dolgozott. A Nagybányai Művésztelepen alkotók között találjuk (Réti István művészeti vezető kimutatása szerint) Buzi Lászlót is 1903-ban, Czóbel Béla, Ferenczy Károly, Grünwald Béla, Thorma János és mások mellett. Az 1904-es névsorban is szerepel a neve. 1906-ig volt tagja a festőkolóniának. 1907-ben megnősült. Felesége füzesgyarmati lány, Makai Erzsébet. Házasságuk után Vésztőre költöztek, ott nyitottak fotószalont. Festészet helyett a biztosabb megélhetést nyújtó fotózást választotta. Magas színvonalon készített egyedi képeket. 48 évig boldog házasságban éltek, 5 gyermeket neveltek fel. Házassága révén jött létre Buzi László kapcsolata Füzesgyarmattal, valamint gyermekeinek vér szerinti rokonsága felesége füzesgyarmati rokonságával. Buzi László különösen felesége bátyjával, Makai Marci ügyvéddel tartott szoros kapcsolatot.

Apósa, Makai Mihály, Érdmihályfalván született, 300 holdas birtokuk volt, de szüleit az 1831-es kolerajárvány idején elveszítette. Ide-oda hányódott, míg végül a füzesgyarmati kovácsmester befogadta, és kiváló kovácsmesterré nevelte. Anyósa, Polgár Erzsébet, a Füzesgyarmaton élt Polgár János jómódú bognármester lánya. Négy lánya volt, közülük az egyiket, Erzsébetet, Makai Mihály vette feleségül. Az első világháború után a család visszaköltözött Sarkadra. Buzi László 1956-ban, életének 75., házasságának 48. évében halt meg. A sarkadi református temetőbe temették. Felesége 84 évet élt. Halála után egyik lánya, apja műhelyében, Bihari Katalin néven folytatta a fényképész mesterséget.

Búza Barna (Vésztő, 1910. december 30. – Budapest, 2010. október 15.) szobrász, éremművész. Eredeti neve Buzi vagy Buzy Barnabás. Öten voltak testvérek. Édesapja fényképész-műhelyt nyitott, hogy el tudja tartani a családot. Ebből aztán éppen hogy meg tudtak élni tisztességgel. 1922-ben Sarkadra költöztek, ahol édesapjától, aki a nagybányai festőiskola tagja volt, rajzolni tanult. Am a képzőművészeti iskolára nem volt elegendő pénz. Bár nagyapja kívánságára becsülettel kitanulta a kalaposmesterséget, ő mindenképpen szobrász szeretett volna lenni. 17 évesen elment a főiskola felvételijére, nem törődve azzal, hogy nem felel meg a feltételeknek – nem volt 18 éves, és érettségije sem volt. Ez

csak akkor derült ki, amikor a jól sikerült vizsga után be kellett volna iratkoznia. Maga gróf Klebelsberg Kuno (1875–1932) vallás- és közoktatásügyi miniszter adott engedélyt az iskola elkezésére. 1928-ban felvették a Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskolára, ahol előbb Sidló Ferenc (1882–1953), majd Szentgyörgyi István (1881–1938) kitűnő szobrászművészek voltak a mesterei. Tanulmányi évei alatt neki ítelték a Ferenczy István-díjat. A főiskola elvégzése után mesteriskolásként 1935–1936-ra szóló római ösztöndíjat kapott. Rómában Ferruccio Ferrazzinál (1891–1978) tanult. Római ösztöndíjasként fordult érdeklődése a monumentalitás, az épületplasztika és a faszobrászat felé.

Búza Barna 1933 óta kiállító művész. Még abban az évben a Múcsarnokban megrendezett 40 éven aluli művészek kiállításának I. díját a zsűri neki ítélte. 1936-ban Rómában, a Magyar Akadémia termeiben rendezett évről évről bemutatón, melyet III. Viktor Emánuel király (1869–1947) nyitott meg, a Galéria D'Arte Moderna három szobrát megvásárolta. 1937-ben meghívták a Velencei Biennáléra. 1937 végén a Múcsarnokban rendezett Téli Tárlaton kiállított műveire megkapta a Zala György-érmet. 1943-ban a Kolozsvár Művészeti Hetek kiállításán, az országos fafaragó versenyen, „Szent Tadeus” szobrát I. díjjal tüntették ki.

1944-ben büntetőszázadba kellett bevonulnia. Alakulatával Ausztriába került. A háború véget értével Ausztriában maradt, ahol fafaragóműhelyt nyitott. Főleg kultikus műveket alkotott.

Ott készült a Salzburgi Minoriták számára egy Krisztus-szobra is.

1945-ben műtermét elvették. Hazatérte után fél évig kőműveseknél fehérmunkásként dolgozott az akkori köztársasági elnöki palota gipszdíszítményein. Szobrász-kollégáinak, barátainak bizalma visszasegítette eredeti foglalkozásához. 1945-ben megnősült, felesége Lázár Margit. A Művészeti Alap megszervezésében, különösen annak kivitelező iparvállalatának kialakításában, jelentős munkát végzett. Közben helyreállította a Százados úti Művésztelepen lévő műtermét, és újra bekapcsolódott az alkotómunkába, a budavári Mátyás-templom előtti téren a Szentháromság-szobor alakjait rekonstruálta. 1963-tól a Budapest VIII. kerületi Tanács tagja volt.

1970-ben egy diófa szobráért VI. Pál pápa (eredeti nevén Giovanni Battista Enrico Antonio Maria Montini, 1897–1978) emlékérmét adományozott számára. 1971–1975 között a kerület parlamenti képviselője volt. 1974-ben Irak fővárosával (Bagdad) városesztétikai tanácsadói szerződést kötött, ezt a munkáját az Irak–Irán között kitört háborúig folytathatta.

A Budapesti Műszaki Egyetemen meghívottként a „Kreatív gondolkodás módozatai az alkotómunkában” címmel egy tanéven át volt előadó. A Művészetbarátok Egyesületének alapító tagja,

1979-től 1981-ig elnöke, majd örökös tiszteletbeli elnöke volt. 2000-tól a Molnár-C. Pál Baráti Kör tiszteletbeli elnöke volt.

Az ország településeinek sok köztéri szobra áll, több mint hatvan szobrával, síremlékével, reliefjével állították föl. 1956-ban Kazincbarcikán felállított lovas szobra I. díjat kapott. Több mint 100 érmet metszett nagy elődökről és kortársokról, fontos eseményekről. Gergely Mihály tollából jelent meg „Búza Barna keresztútjai” című életműkötetete.

Egyéni kiállításai (válogatás): 1941: Műbarát, Budapest (Czene Bélával, Élesdy Istvánnal); 1943: Műbarát, Budapest (Istókovits Kálmánnal); 1957: Katona József Múzeum, Kecskemét (Bozsó Jánossal); 1958: Déri Múzeum, Debrecen (Boross Gézával); 1967: Thorma János Múzeum, Kiskunhalas (Bozsó Jánossal); 1972: Művelődési Ház, Tokaj (Doór Ferencsel); 1978: Csepel Galéria, Budapest; 1979: Vármúzeum, Esztergom; 1980: Művelődési Központ, Sarkad; 1985: Csepel Galéria (Pituk Józseffel); 1987: Hevesi Sándor Művelődési Központ, Nagykanizsa (Vincze Lajossal); 2002: Tihanyi Apátság; 2010: Herendi Porcelánművészeti Múzeum; Soproni Múzeum; Lábasház, Sopron (életében az utolsó kiállítása).

A szobrászoknál gyakori, hogy festőkkel, grafikusokkal közösen állítanak ki, hogy a falak ne maradjanak üresen. Így a szoborművek is jobban érvényesülnek, egymást kiegészítve segítik.

Részvétele csoportos kiállításokon (válogatás): 1934-től Nemzeti Képzőművészek Kiállítások, Múcsarnok (Budapest); 1937: Modern Monumentális Művészet, Nemzeti Szalon (Budapest); 1938: XXI. Velencei Biennále (Velence, Olaszország); 1939: Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Őszi Tárlata, Múcsarnok; 1941: Magyar Egyházművészeti Kiállítás, Nemzeti Szalon; 1942: XXIII. Velencei Biennále; 1950-től Magyar Képzőművészeti Kiállítások, Múcsarnok; 1955: Képzőművészetünk Tíz Éve, Múcsarnok; 1957: Tavasz Tárlat, Múcsarnok; 1960: Képzőművészetünk a felszabadulás után, Magyar Nemzeti Galéria (Budapest); 1965: A Százados úti Művésztelep 50



Búza Barna a műtermében

Éve, Magyar Nemzeti Galéria; 1969: Magyar Egyházi Kultúra, Magyar Akadémia (Róma); 1975: Jubileumi Képzőművészeti Kiállítás, Múcsarnok; 1977: I. Portré Biennále, Hatvani Galéria (Hatvan); 1978: Magyar Szobrászat, Múcsarnok; 1979: Faszobor, Csontváry Terem (Pécs); 1981: III. Országos Éremművészeti Biennále, Lábasház (Sopron); 1983: Római Iskola I., Keresztény Múzeum (Esztergom); 1984: X. Szabadtéri Szoborkiállítás, Balatoni Úttörőváros (Zánka); 1988: Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége Tavasz Tárlat, Múcsarnok; 1989: Téli Tárlat '89, Múcsarnok; 1994: Kisszobor '94, Vigadó Galéria (Budapest); 1997: Magyar Szalon '97, Múcsarnok; 2006: Művészetbarátok 2006 – kiállítás az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulójára, Pataky Művelődési Központ (Budapest); 2007: Országunk titkos ereje – Molnár-C. Pál Baráti Kör kiállítása, Szent István Bazilika altemploma; 2008: A Százados úti Művésztelep, Józsefvárosi Galéria, Budapest.

Búza Barna készített kisplasztikákat, portrékat, domborműveket, érmeket, valamint köztéri szobrokat. Alkotásai fából, kőből, fémből, kerámiából, porcelánból (a Herendi Porcelángyár számára), terrakottából, magastűzőn égetett pirogránitból, valamint a saját találmányú pirobronzból készültek. Szobrászatát a klasszikus iskolázottság, a finom naturalizmus jellemzi. Művészi hitvallásában s műveiben az izmusok divatáramlatai ízlését, alkotói szándékait nem befolyásolták. Közérthető műveket alkotott, a felhasznált anyagok tulajdonságait tiszteletben tartotta. A korát jellemző politikai áramlatok nem téríthették el munkásságától. A nehéz időkben mindig sokat segítettek az egyházi megrendelések. Az egyházművészet tematikus művészet, amely tartalmával és szigorúan meghatározott alkatelemekkel (ikonográfia), de meglehetősen szabadjára hagyott formavilággal (természetes vagy stilizált) valamely, az alakos ábrázolást megtűró vallásnak vagy felekezetnek céljait szolgálja. Hosszú ideig az egyházművészet volt az európai művészettörténet legfontosabb területe. Búza Barna Herenden készítette azt



Búza Barna: Kálvin János

a Pietát, amelyet később a világ számos helyén kiállítottak. Az egyik példányt Mádl Ferenc (1931–2011) köztársasági elnök ajándékba vitte el II. János Pál (eredeti nevén Karol Józef Wojtyła 1920–2005) pápának. Életnagyságú szobrot készített az egyik korábbi pápáról, VI. Pálról is, egykori teológus évfolyamtársa, Klempa Sándor (1898–1985) veszprémi püspök megrendelésére, pappá



Búza Barna: Ökölvívók (1958)

szentelésük ötvenedik évfordulóján. Válaszul később Búza Barna pápai áldást kapott és a kis vatikáni aranyérmét. Sokszor támadták ezekért a művekért, de amikor legjobban támadták, megnyert egy kazincbarcikai emlékműpályázatot, így kaphatott megbízásokat a világi témájú köztéri szobrászatban is. Klebelsberg Kuno mellszobrának első példányát Lezsák Sándor (1949–) rendelte meg a Lakiteleki Népfőiskola számára, a másodikat pedig Pesthidegkúton állították fel a magyar kultúra, oktatásügy kiemelkedő jelentőségű képviselőjéről elnevezett Kultúrkerület kertjében (magam is adakoztam a szobor felállítására). Ne tagadjuk, Búza Barnának, mint abban az időben másoknak is, vannak ún. „szocreál” munkái is. A Terror Háza Múzeum gyűjteményében látható Balázs István és Búza Barna „Szocialista honvédelem”



Búza Barna: Petőfi Sándor emlékérem

című művének részlete. Valószínűleg az 1950-es években készült. A Népstadion állomás tematikus szobrászati programját részeként a zöld márvánnyal burkolt jegyváltócsarnokba négy, egyenként kétalakos szoborcsoportot szándékoztak felállítani, melyből a szocialista művészetet megismerő szoborpárt Kerényi Jenő (1908–1975), a szocialista tudomány szobrát Tar István (1910–1971), a szocialista munka allegóriáját Antal Károly (1909–1994), a szocialista honvédelmét pedig Balázs István (1908–1995) és Búza Barna készítette. Mindegyik kompozíció egy férfi és egy női figurából áll, „kifejezve a férfi és a nő Alkotmányunkban biztosított egyenjogúságát.” Búza Barna a férfifigurát mintázta meg.

Köztéri művei (válogatás): Keresztút (fa, 1951–1957, Székesfehérvár, bazilika), Cortonai Szt. Margit (1247–1297) szobra (fa, 1952, Budapest, Kapisztrán János-templom), Ökölvívók (bronz, 1952–1958, Budapest, Népstadionkert), Kuruc lovas (bronz, 1959, Kazincbarcika, Rákóczi tér), Öntőmunkás (bronz, 1963, Jászberény), Zenélő fiatalok (alumínium, 1964, Komló,

Művelődési Ház), Esze Tamás (1666–1708) mellszobra (mész, 1966, Sátoraljaújhely, Esze Tamás Általános Iskola), Karikázó fiú (vörösréz, 1965, Vác, Április 4. tér), Olajfúró munkás (bronz, 1968, Eger, MSZMP Székház, ma Egészség ház), Felszabadulási emlékmű (1970, Budapest, XVIII. ker. Kossuth tér), Garay János (1812–1853) mellszobra (pirogránit, 1972, Szek-

szárd, Garay János Gimnázium), Tóth Bucsoki István (1889–1944) mellszobra (mész, 1972, Tatabánya, Felszabadulás tér), Agrárszocialista emlékmű (bronz, 1981, Battonya), Luther Márton (1483–1546) szobra (kő, 1983, Lux Elek terve alapján, Budapest, Evangélikus Teológiai Akadémia kertje), Petőfi (1823–1849) mellszobra (pirobronz, 1985, Kiszvárd), Táncoló kígyók (bronz, 1986, Fővárosi Állatkert), Márkus László (1927–1985) színművész síremléke (1987, Farkasréti temető), Bárdos Lajos (1899–1986) zeneszerző emléktáblája (bronz, mész, 1989, Budapest, II. ker. Margit krt. 64/b.), Kálvin János (1509–1564) szobra (bronz, 2000, Budapest, Kálvin tér), Szent István (969–1038) mellszobra (bronz, 2001, Baja), Klebelsberg Kuno-mellszobor (bronz, 2005, Lakitelek, Népfőiskola szoborparkja), Dr. Béres József (1920–2006) dombormű (bronz, mész, 2010, Kiszvárd, Városi Könyvtár), Vass Lajos (1927–1992) mellszobra (bronz, 2010, Lakitelek, Népfőiskola).

Búza Barna megbízást kapott a Dunamelléki Református Egyházkerületől egy egész alakos Kálvin-szobor megformálására. Az alkotást a Kálvin téren helyezték el, közel a főváros egyik legrégebbi református templomához. A két és fél méter magas bronzszobor mintegy három és fél mázsa finom minőségű bronzból készült. Az öntés kényes munkáját az érdi Fémpaszt bronzöntő végezte, amelynek a vezetője Domonkos Béla (1934–) szobrászművész. A szoborposztamenten található felirat: „KÁLVIN JÁNOS GENFI REFORMÁTOR NOYON, 1509 – GENF, 1564.” Hátoldalán: „EMELTE A DUNAMELLÉKI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET A MILLENNIUM ÉVÉBEN, A MAGYAR REFORMÁTUSOK IV. VILÁGTALÁLKOZÓJA ALKALMÁBÓL, 2000. JÚNIUS 30.”

A szobor leleplezése a világtalálkozó megnyitójának egyik kiemelt ünnepi eseménye volt.

Búza Barna mondta: „A Kálvin téri templomba jártam, ahol meghatározó hitélményeimet kaptam (...) A téren állt a Danubius-kút (ma az Erzsébet teret díszíti), de én már akkor odaállmodtam a kút helyett a Kálvin-szobrot. Ez az álomom mindig velem volt, hiszen a Kálvin téri templomba járok azóta is. Elkészítettem a szobor modelljét, és lelkész barátaim szelíd, de kitartó unszolására bemutattam Hegedűs Lóránt (1930–2013) püspök úrnak, aki 5 példányban megöntette a modellt, majd a világtalálkozóra az egyházkerület megrendelte a nagyméretű szobrot. Így talált egymásra az én álomom és a megrendelő óhaja.” A szobrász a Kálvin-ábrázolás megalkotásakor a formák leegyszerűsítésére törekedett, így a szobor megjelenésével is a reformátor szerény életvitelét tükrözi. A művész szavai szerint az alkotás: „Határozott. Bibliás. Éles metszésű arc, ellentmondást nem tűrő férfikarakter. Szakmai szempontból ezek jó fogódzók voltak. Ilyennek éreztem mindig. A róla készült rézkarcok tanulmányozása és a róla írott munkák elolvasása után is. Olyan sokáig éltem vele és hordoztam magamban őt, hogy amikor nekiláttam a szobor elkészítésének, öt hét alatt elkészültem vele”.

Művei közgyűjteményekben: Herendi Múzeum, Janus Pannonius Múzeum (Pécs), Magyar Nemzeti Galéria, Magyar Nemzeti Múzeum, Vatikáni Múzeum (Róma), Petőfi Irodalmi Múzeum (Budapest), Sárospataki Képtár, Szombathelyi Képtár, Vay Ádám Múzeum (Vaja).

Éremművészete (válogatás): Az érem bronzból vagy nemesfémből öntött vagy vert kerék fémlap, amelynek többnyire mindkét oldalán lapos domborműves ábrázolás és felirat van. Rendszerint valamely esemény megörökítésére vagy kiemelkedő személy tiszteletére készítik.

Petőfi Sándor, Ortutay Gyula Emlékérem a néprajztudományért, Budapest Főváros Tanácsa Kulturális Díja, Kálvin János (1509–1564), Magyar Közgazdasági Társasági díjérem, Gerő László, 56-os emlékérem, Dr. Ravasz László, Dr. Béres József, Ady Endre, Búza Mária (a művész lánya), Püski Sándor könyvkiadó, Zrínyi (Horvát–Magyar Baráti Társaság megbízása), Baranyi Ferenc költő, Kónya Sándor operaénekes, Obersovszky Gyula író, Medveczky Ádám karnagy, Bérczi László fotográfus, László Gyula régész, író, festő.

Díjai, elismerései: 1933: Országos Magyar Képzőművészeti Társulat ifjúsági szobrászati díja, 1934: Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola Ferenczy István szobrászati díja, 1935–

1936: Római Magyar Akadémia ösztöndíja, 1936: Balló Ede-díj, 1941: Zala György-érem, a Magyar Képzőművészek Egyesületének Kitüntetése, 1942: a kultuszminiszter faszobrászati díja a kolozsvári VI. Nemzeti Képzőművészeti Kiállításon; a Benczúr Társaság kitüntető elismerése a Múcsarnok Őszi Tárlatán, 1981: Munka Érdemrend arany fokozata, 1997: Molnár-C. Pál Társaság Életmű-díja, 1999: Magyar Kultúra Lovagja, 2001: Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt, 2002: Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje, 2008: Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje; Albert Herceg Díj.



Búza Barnát mintázza a tanítvány, Bíró Gáspár

Búza Barna Sarkad város és Józsefváros díszpolgára. Haláláig aktívan dolgozott, a Százados úti Művésztelep egyik meghatározó alakja volt. Életének 100. évében, 2010. október 15-én, hajnalban, egy budapesti kórházban hunyt el. Örök nyugalomra helyezték 2010. november 6-án Sarkadon, a Körösháti temetőben.

Emlékkiállítások: Száz év remény címmel nyílt emlékkiállítás 2011. február 24-én a budapesti Molnár-C. Pál Múterem-Múzeum Tavasz Termében. A kiállításához kapcsolódva „Az üstökös csillagot hozott – Történetek Búza Barna szobrászművész életéből” című könyv is megjelent és bemutatásra került, Béres Klára – Béres Melinda szerzők jóvoltából.

A tárlat különlegességei közé tartoztak a szobrász 1980-as években készült, diófából faragott keresztúti domborművei, amelyeket a sümegi ferences templomtól kaptak kölcsön. A művész hagyatékát unokája, Réczey Bálint őrzi, aki a terem egyik sarkában apró műhelyt is kialakított, ahol az éremkészítés eszközeit, számaikat és néhány plakettet vizsgálhatott meg közelebbről a közönség. Az emlékkiállításon láthatóak voltak bronz és terrakotta kisplasztikák, a fából faragott Paganini-szobor, a szerelmespárt ábrázoló Tavasz, amelyet a Herendi Porcelánmanufaktúrának tervezett.

A Kisvárdai Várszínház és Művészetek Háza kiállítótermében 2011. október 14-én nyílt emléktárlat, amelyen a művészről mint emberről emlékeztek meg fotókkal, kisplasztikákkal.

A kiállítás megnyitóján közreműködött a Weiner Leo Alapfokú Zene- és Művészeti Iskola.

Egyik magántanítványa, dr. Bíró Gáspár megmintázta mesterét, és a kétszeres életnagyságú gipszportré bemutatásra került 2017. április 28. – május 19. között a lábatlani Gerenday Galériában, A. Bak Péter festő és Bíró Gáspár szobrász „Szín és Forma” című közös kiállításán, amelyet dr. Tóth Antal mű-

vészettörténész, a Magyar Nemzeti Galéria nyugalmazott osztályvezetője nyitott meg, és méltatta a kiállított anyagot.

Búza Barnát gyerekkorom óta ismertem. Elmondása szerint a térdén lovagoltam. Apám Filér utcai műtermébe gyakran feljött. Egy időben kapták meg a főiskolán a Balló Ede-díjat. Jó barátságban voltak. Mindketten tagjai voltunk (én még vagyok) a Művészetbarátok Egyesületének (az elnökségben együtt dolgoztunk), a Fészek Művész Klubnak és a Molnár-C. Pál Baráti Körnek. Több országos és egyéb csoportos kiállításokon szerepeltünk együtt munkáinkkal. Többször voltam a Százados úti Művésztelepen lévő műtermében. Apám művészetét nagyra tartotta, az enyémmel nem foglalkozott. Nagy mesélő volt, állandóan voltak történetei, többek között apámról meg az én gyermekkoromról is anekdotázott.

Búza Barna szobrász- és éremművész a XX. századi magyar szobrászat kiemelkedő alakja volt. Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy az 1945 utáni mindenkorai magyar kulturális kormányzat semmilyen érdemleges szakmai díjban, elismerésben (Munkácsy-díj, Kossuth-díj, Erdemes Művész, Kiváló Művész) nem részesítette, nem találta erre méltónak.

Búza Barna igazi titka abban rejlik, ahogy azt a 100 évet – minden poklával és kegyetlenségével, bizonytalanságával és örömeivel – kiegyensúlyozottan, egyenes gerinccel és végtelen szeretettel járta végig. Élete az alkotás fényében ragyog és figyelmeztető példa számunkra, hogy a legnagyobb alkotóerő az Isten Lelke által szított, semmilyen körülmények között elhamvadni nem tudó szeretet, mely az élet égboltozatáról elúzi a gyűlölet és ellenségeskedés oly gyakori, sötét felhőit.

Alkotásai hirdessék keresztyén magyar reformátusságunk számára a megmaradás és élet lehetőségét, mely nem a magunkban bízás optimizmusa, hanem a Jézusban kegyelemből nekünk ajándékozott reménység és Istenbe vetett hit.

Búza Mária (Tapolca, 1954. augusztus 19. – Budapest, 2004. szeptember 7.) keramikusművész, Búza Barna szobrászművész lánya. 1973–1978 között járt a Magyar Iparművészeti Főiskolára. Mesterei: Józsa Bálint (1937–) és János György (1923–1998). Egyedi vagy kis példányszámú, fagyálló kerámia virágtartókat, dísztalakat, kutakat, csobogókat, valamint épületkerámiákat és temetkezéssel kapcsolatos kerámia-tárgyakat készített. Budapesten, a Százados úti Művésztelepen élt és dolgozott. 50 éves korában ragadta el a halál.

Egyéni kiállításai: 1983: Kerti kerámiák, Pataky Galéria (Budapest); 1985: Épületkerámiák, Középülettervező Vállalat (Budapest), Balaton Galéria (Balatonfüred); 1990: Ferencvárosi Pincetárlat.

Csoportos kiállításai (válogatás): 1975: Főiskolások kiállítása (Ernst Múzeum, Budapest), 1976: Csók Galéria (Budapest), 1984: VIII. Országos Kerámia Biennále (Pécs), Fiatal Iparművészek Stúdiója kiállítása (Ernst Múzeum), 1987: Vigadó Galéria (Budapest).

Köztéri munkái: 6 db nagyméretű virágtartó (pirogránit, 1981, Fészek Klub kertje, Budapest), 10 db nagyméretű pálmartató edény (pirogránit, 1982, Fővárosi Állatkert), Címerrekonstrukció (pirogránit, 1983, Tanácsháza, Gönc), 5 db nagyméretű virágtartó (pirogránit, 1984, Pápa), 20 db nagyméretű virágtartó (pirogránit, 1984, Budapest, V. ker., Haris köz), Nagyméretű virágtartó és gyertyatartó csoportok (pirogránit, 1984, Új Köztemető szóróparcellája, Budapest), Falburkolat virágtartókkal (mattmázás kerámia, 1992, OTP, Battonya), Virágtartó-falburkolat elemcsalád, térelválasztók, virágtartók (kerámia, 1993–1994, Ferihegyi Repülőtér I. terminál).

Bérci László (Vésztő, 1909. március 7. – Baja, 1997. július 27.) fényképész, fotóművész, Búza Barna szobrászművész bátyja. Eredeti neve Buzi László. Apai nagyapja, egy régi erdélyi nemesi család sarja, kalaposmester volt Sarkadon. Anyai nagyapja kovácsmester Füzesgyarmaton. Édesanyja Makai Erzsébet, 84 évet élt. Édesapja, id. Buzi László (1881–1956) szintén fényképész-mester, előtte a nagybányai festőiskola növendékeként 1906-ig volt Nagybányán. Festészetből nem lehetett megélni, úgyhogy 1907-től fényképezéssel is foglalkozott. Ot gyermekük volt: Barnabás, aki Búza Barna néven szobrászművész lett (lásd fent). Zoltán, vezetéknevét Bánfira változtatva, puskaműves lett. Erzsébet és Katalin a Bihar vezetőnevet vették fel. Katalin folytatta Vésztőn, apja műtermében a fényképész munkát, Erzsébet színiiskolát végzett. Bérci László felesége, Szecskó Piroska, szintén fényképész. Vésztőn az I. világháború idején az iskolákba hadikórházakat telepítettek. László 10-12 izraelita vallású fiúval, 8-10 református és 3-4 katolikussal együtt a zsidó elemibe járt. A család 1922-ben Sarkadra költözött, ott járta a polgárit. Édesapja közben megtanította a fényképezés alapelemeire. 16 éves korától, 1925-től fényképezőtanuló, majd 1926-tól Békéscsabán dolgozott Ábrahám Bélánál. Később Hódmezővásárhelyen Till Viktornál, Hajdú-böszörményben Brassai Zoltánál, Veszprémben Kollár Adolfnál. 1930-ban Budapestre került két évre, Brunhuber Béla műtermébe, majd Balatonfüredre, Kurzweil Frigyes özvegyének a műtermébe, ahol a műtermi felvételek mellett a riportos képek készítésére is megtanították. Itt fényképezte az öreg Asbóth Oszkárt és Bláthy Ottó Tituszt. Amikor visszatért a fővárosba, a Hársfa utcai kollégiumban lakott, többek közt Kovács Imre népi íróval együtt. A fényképezés mellett Aba-Novák Vilmos magánrajziskolájába járt.

1934-ben kapott iparengedélyt, ekkor nyitotta meg isaszegi műtermét. Az üzlet gyengén ment, rövid ideig tartott. 1935. november 25-én feleségül vette Szecsó Piroska fényképészt, akit még Brunhuber műtermében ismert meg. Mint házások, Kiss István nagyhírű fotóműhelyébe kerültek Pestszentlőrinc-re. Reprodukciókat, kirakati képeket, nagyméretű nagyításokat, színezett képeket készítettek. Nyolc évig dolgoztak itt.

Bérci László az 1930-as években került kapcsolatba – Püski Sándor révén – a népi írókkal és a Magyar Élet Kiadóvállalattal. Az írók egy részét Püski Ráday utcai lakásán fényképezte le.

Móricz Zsigmondot Németh László budai lakásán – egyik lánya keresztelőjén örökítette meg.

Kodolányi Jánost, Erdélyi Józsefet otthonában fotózta. Szabó Dezső ugyan kidobta a lakásából, így egyetlen fotóját lesből készítette róla egy könyvnapon, hóna alá rejtett géppel, félig háttal az írónak. Nagyjából húsz ezer darabot adtak el ezekből a képekből az idők folyamán, levelezőlap méretben, lent aláírva (én is kaptam tőlük néhányat). Mikor Püski Sándor 1943-ban a szárszói Soli Deo Gloria Szövetséggel írótalálkozót, konferenciát szervezett, Bérci Lászlót már Bajáról hívta. A konferencia légköréről és résztvevőiről az ő fotóinak köszönhetően kaphatunk teljes képet. Mintegy hetven felvételt készített ekkor. 1943-ban bevonultatták katonának, magára kellett hagyja terhes feleségét.

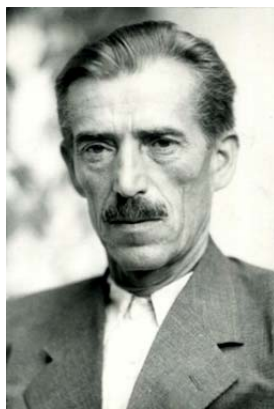
Németországba került, majd hadifogságba a Szovjetunióba. 1947. június 27-én ért vissza Bajára. Több műterem után házat vásároltak a Szent Antal (később Szamuely) utca 7. szám alatt, s műtermüket is ide helyezték át. Négy gyermekük született: László (1941), Ildikó (1943), Virág (1951), Zsuzsanna (1953).

Abban a szerencsében volt részem, hogy a szüleimen keresztül megismerhettem a Bérci családot. Édesanyám (Bánáti Mária) mellett magam is bajai születésű vagyok, édesapám



A műteremnek is szolgáló bajai ház, Pálmai József fényképfelvétele (2011)

mentem, mert tudtam, hogy mindig otthon vannak. Szeretettel fogadtak, mert én jó hallgató voltam, a már számtalanszor elmondott történeteket újból és újból nagy figyelemmel hallgattam. Egyébként is szeretem az öregek kissé kiszínezett történeteit hallgatni. Laci bácsi nagy mesélő volt, de sosem tudtam föllentésen érni. Mint a feltett lemez, csak mondta, mondta, és minden alkalommal ugyanúgy, ugyanazt. Felesége, Piroska néni meg csak csendesen meghúzódott a sarokban, és néha megjegyezte, hogy ne untasd már ezekkel a régi dolgokkal a Pétert, nem ezért jött ő hozzánk. Való igaz, inkább apámról, Kun Istvánról meg Rudnayról kérdeztem volna, de ő nem engedett a mondókájából. Aztán mindig a lányai



Bérci fotó: Szabó Pál író portréja

mentettek meg, kihívtak a konyhába, ahonnan átmentünk a szobába, ahol szép és értékes festmények lógtak a falon bajai művészekről. Baján rendezett kiállításaimon és apám emlékkiállításán is mindig ott voltak.



Bérci László és felesége a bajai műteremben

(P. Bak János) pedig a Bajai Művésztelep egyik vezetőtanára volt azokban az időkben. Ő tervezte a Bérci Fotó Műterem kirakatát és reklámplakátjait. Bérci viszonzásként fotózta a szüleit, a művésztelep kiállításait, az ott folyó művészeti munkát. Bajai kiállításaim, rokonlátogatások alkalmával mindig felkerestem Bérci-éket. Bejelentés nélkül

„A holnap analfabétái már nemcsak azok lesznek, akik nem tudnak írni és olvasni, hanem azok is, akik nem fognak tudni fényképezni.” (Moholy-Nagy László)

Bérci László a Bérci Fotó kalandos és hányatott sorsa ellenére, szívós és kitartó munkával örök-

re beveste nevét a magyar fotózás történetébe. A fényképészet utolsó mohikánja volt.

Forrás: Kortárs Magyar Művészeti Lexikon (Enciklopédia Kiadó, Budapest, 1999.) www.forrasfolyoirat.hu/0912/kincses.pdf

A múlt, a hely és a sors Czirok Ferenc novelláiban

Czirok Ferenc ama tollforgatók közé tartozik, akik az évtizedeken át magukkal hurcolt létélményüket írják prózába. Egyszerű lenne azt mondani, hogy az emlékeiből dolgozik, ám ennél többről van szó. Novellái a jelenbe érő múlt hiteles ábrázolatai; e kisprózák nem pusztán emlékidézők, hanem az évtizedek élettapasztalatain átszűrte, meggondolt következtetésekre is utaló darabok, amelyek a tér-idő koordináta-rendszerében elevenítik föl az igazán le sem tűnt idők emlékképeit. Számos kisprózájának hőse oda-vissza ingázik az időben, és a cselekménysorok vizsgálatakor is sűrűn kitapintható valamilyen izgalmas időkezelő megoldás.

Novelláinak rendszerint három pillére van: a hiteles lélekrajz, a feszültséget hordozó morális választás és a precíz megjelenítés. Alakjai többnyire olyan hétköznapi emberek, akik nem akarnak semmi különösöt az élettől, egyszerűen boldogulni szeretnének, mindközönként: normálisan élni. Azonban rendre kiderül, hogy köznapi vágyaik, rövidke terveik sem válhatnak valóra, és a legártatlannabbak is jókora pofonokat kapnak az élettől, vagy a nagybetűsnek megismert Sorstól. És miközben tapasztalatokat szereznek, fölismerésekre tesznek szert, erkölcsi kérdésekkel szembesülnek. Morális választásaik vizsgáján vagy megfelelnek, vagy elbuknak. Fontos tudni: az író rendszerint a maga élete példáját vetíti rá hőseire abban a tekintetben, hogy mindnyájan az élet – gorkiji értelemben vett – egyetemét járják. A novellák hősei komoly leckéket kapnak a Sorstól, amely olykor évisméltásra utalja őket, illetve újabb neki-rugaszkodásra sarkallja a szereplőket. Az olvasónak mégis az az érzése, hogy e szereplők megmaradnak örök diákoknak, mert ugyan sokan tapasztalnak, komolyan edződnek az élet súlya alatt, csak megőrzik gyermeki énjük naiv és gyanútlan vonásait. A keserves tapasztalatok, a súlyos élettanulságok sem öregítik őket kiábrándulttá, cinikussá vagy beletörődővé. Czirok Ferenc – talán képzőművész talentumából eredően – pontos ábrázoló, körültekintő leíró, témáját műgonddal megidéző. Ez a precizitás nemcsak a leírásaiban, de az élethelyzetek feszültségének, a lelki fordulatok izgalmanak megjelenítésére is jellemző. Hiteles fölledező modorával azonban kevéssé az élet nagy drámáiról szól, sokkal többször a jelenbe érő idő köznapi megrendüléseit ábrázolja. Természetesen a Sors rezdülétei is ke-

mény tapasztalatok kiváltói lehetnek; a szerző abban jeleskedik, ahogyan bemutatja, a Sors szellője a lélekben orkánt válthat ki – a pillangó-hatás módján. Lélekábrázolásának talán ez a legértékesebb sajátossága.

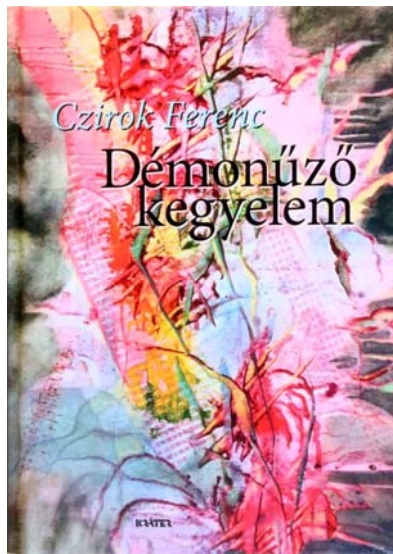
Vagyis elmondhatjuk, Czirok Ferenc tapasztalássá szublimált emlékképei olyan pontos lélekrajzot, olyan erőteljes moralitást és megjelenítő képességet hordoznak, amelyek együttese a magyar realista novellahagyomány méltó folytatójává teszi. Ráadásul úgy beszél a mába érő múltról, hogy annak a jelen számára van mondanivalója.

A kötet darabjaiban igen fontos motívumot képvisel a hely szelleme. Itt is egyszerű lenne azt mondani, hogy aki a múltat idézi, az szükségképpen a helyet is megjelöli. Nála azonban sokkal fontosabb

szerepe van a helyeknek, amelyek a kötet darabjaiban eléggé könnyen azonosíthatók. Számos darabja a szülővárosának tekintett Esztergomban játszódik. Ahogyan önéletrajzi ihletésű alakjai sűrűn kerülnek határhelyzetekbe, kényszerülnek választásokra, úgy ez a város is határhelyzetben van. Nem csupán földrajzi elhelyezkedése okán, jelesül, hogy a Duna túlsó partja már Szlovákia, hanem főként azért, mert Esztergom mindig a múlt és a jelen határmezsgyéjén állt. A novellákból is folyton kiderül, hogy a szilárd múlt mit sem segít hősei bizonytalan jelenében... Hiába, hogy Esztergom az ősi főváros, ezer éve érseki székhely, a

széthullott családja tagjai között vergődő kisfiú egyéni sorsában ez mit sem számít. A gyermek- és ifjúkor esztergomi emlékei természetes módon előhívják az idő dimenzióját, így kerül e novellákban egyetlen koordináta-rendszer pozíciójába a tér és az idő, mint a cselekmény és a lélekrajz kerete.

A *Démonúzó kegyelem* Czirok Ferenc első novelláskötete, mégis nevezhetnénk válogatott kötetnek, hiszen áttekintést ad több évtizedes prózaírói munkásságáról. E novellatermés egész karakterét jól jellemzi, hogy a szerző három tematikus fejezetet alakított ki. Az elsőnek a címe mindent elárul az alája sorolt darabok tartalmáról: *A túlélés lehetőségei*. Az író a köznapi emberek életlehetőségeit méri föl, azt, hogyan lehet ép bőrrel, ép lélekkel megúszni az idők hozta megpróbáltatásokat, és hősei milyen tapasztalatokra tettek szert ezek során. Vagyis a megmaradás és az embernek maradás novellái ezek. A második rész címe is sokatmondó: *A lélek bugyraiból*. Az itt olvasható rövidprózák a lélek létmódjáról árulnak el sokat; végül is azt, hogy a Sors markában vergődő ember miképp reagál az élet dolgaira és a saját választásainak következményeire. Az utolsó, *Chardonnay* című fejezet az embert éltető és elpusztító mámo-



rokról szóló darabok csokra. Olyan testi és lelki mámorokról van szó, amelyek némelyikét tanulságos kijózanodás, nevelő-formáló hatású fölismerés követi, vagy olyanokról, amelyek egyszerűen csak elvárásznak.

Ismétlem, a prózaíró Czírok Ferenc egyik alkotói erénye a pontosságra törekvés. Ez kevésbé a kompozícióra vonatkozik, és nem is pusztán a minuciózus ábrázolásmódot jelenti, sokkal inkább azt, hogy novellái szövegében olykor föltűnnek az utalások, áthallások és jelképek színes számai, ugyanakkor a textusokat a sűrű szövésű, szabályos – azaz realista – mintázat alkotja. Van gondja arra, hogy elgondolkodva lépegető szereplője alá pontosan megrajzolja a betonlapokból kirakott járdát, hogy bemutassa az épülő emeletes ház betonvázának mértani alakzatát vagy a turistaút végében található kirándulókörnyezet természetét. Így, ezzel a gondossággal rajzolja meg az adott időben, a kijelölt térben mozgó figuráinak helyét, érzékeltetve a helyből sugárzó szellemi aurát is. Ez az alaposág arra szolgál, hogy az olvasó ismerősnek érezze magát e helyen, hogy megkapja a közelség illúzióját, a beavatottnak járó ráismerés lehetőségét. Természetesen a novellák helyszíneinek ábrázolása nem egységes, hiszen vannak olyan írásai, ahol épp a körülmények, az enteriőrök leírása fontos (*A takarítás*), és van, ahol a sodró lendületű cselekményhez képest elhanyagolható, olyan, mint a jelképes színpadi díszlet (*Foltok és narancsok*).

Utaltam már rá, hogy a novellák túlnyomó többsége önéletrajzi ihletésű. Van köztük tanulságos életpizód-földézés (*Egy cipónyi szerelem; Az elhatározás*), akad áttételesebb, fikcióval szaturált (*Zöldvarázs; Átváltozás*), és vannak történelmi dimenzióba vagy épp kulturális hatások gondolat- és érzelem-körébe helyezett darabok (*Emlékek Édesegységből; Megmaradni*). És itt ér körbe Czírok Ferenc novelláinak rövid karakterrajza: így jön létre idő, tér, személyiség sűrű szövésű, morális választakkal és lelki rezdülésekkel, rengésekkel mintázott textúrájának pontos összképe. Czírok Ferenc konkrétan megrajzolt helyszíneken, a múltó idő dimenziójába helyezett elbeszéléseinek köznapi hősei a XX. századi magyar kisemberi sorsok ábrázolatai, végső soron az író generációjának élettapasztalatait jelenítik meg. De olyan egyéni módon, hogy a történet nem más, mint az élet egyetemén abszolváltságos vagy elbukott vizsga lesz. A sikeresség záloga az, hogy egy nagy múltú, ám bizonytalan jelenű kisváros köznapi figurái a sorsukban fontos tanulságokat hordoznak. Az életük egynémely epizódja, helyzete rendre hordoz valamilyen fontos, általánosítható tapasztalatot, olyasmit, amit mindközönségesen írói üzenetnek, kissé iskolásan mondanivalónak nevezünk. És éppen ezek azok a léleképítő tartalmak, amiért érdemes e novellákat elolvasni.

(*Czírok Ferenc: Démonúzó kegyelem. Pomáz, Kráter, 2018.*)

Végh Tamás

Ikonok

Szmolicza József képeire

Madonna arcán gyöngéd bánat,
hercegi kézben fénylő liliom.
Az ifjú Messiás visszanez,
szemében lángoló hatalom,
omló egek nem rendítik őt.

Késve gyújtott áldozati máglya
életünk, de feledhetetlen
viasz-szívünk halhatatlan vágya:
őrizni magunkat
szeretete misztériumában.

Sorsunk más nem lehet,
mint égő jellé feszülni a szélben,
vagy árnyékká válni falevélen.
Tenyérnyi térbe gyökeredző
vándorbotunk markolni keményen,
míg szívünkben lüktet az élet.

Madonna arcán győztes alázat,
gyermek karján őrsz reményünk.
Hozzá sietünk, félelmeinktől üzve,
verve vihartól, égetve nyártól.
mámoros éjjelek kábulatából
ocsúdva, kéve-lelkünk hittelt átadón,
oldoztatunk akácvirág-idődbe.

2006. 07. 20.

Mostanában

Az Isten sohasem fordít hátat,
mindig az ember tekereg,
s arra vár önhittent- mást
sem hallok mostanában-
hogy majd mindig az Öreg
lesz az, aki utánaered,
s fülön fogva hazavezeti majd,
mint egy csavargó gyereket.
Mert az valójában, hiába
minden bölcsélet. Kétezer év
nem volt elég rá, hogy belássa,
amit a tékozló fiú is megértett:
hátat sohasem fordít az, aki szeretet.

2015. 01. 27.

Horváth Gáborné

Karácsonyi könyvajánló

Végh Tamás: *A látomás vége* című verseskötetéről

Egyesületünk, a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület (MBKKE, Pilisvörösvár) a 2018. esztendő karácsonyára meglepetést is okozó, művészi borítású, 86 oldalas verseskötetet adott ki. Öröm ez egyaránt mind a szerzőnek, mind az olvasóknak, hiszen kevésbé ismert költővel van találkozásunk. Személyét és alkotásmódját a kötet fülszövegéből, mint előszóából és ajánlásból ismerjük meg, Székely András Bertalan, a kötet szerkesztőjének tollából. Másrészt, a kötet végén prózában írt, rövid életrajzi önvallomással maga Végh Tamás foglalja össze élete súlyos és gyakori megpróbáltatásait, irodalmi kapcsolatainak örömeit, verseinek elszórt kiadásait és a mostani, 60 versből álló, első önálló kötetének kiadását.

Költőnk a múlt század „'60-as” évei generációjának a tagja, akik a váltás idejét a századvégen már felnőtt fejjel érték meg. Az új évszázad jelenségei pedig igen erős kritikát, névre szóló kegyes megemlékezéseket és szigorú összevetéseket eredményeztek számukra. Nyomon követhetjük ezt a verseskötet ciklusainak címeiből is: A puszta szó; Attila él; A látomás vége; Házból hazába; Kortöredékek; Ima télen. Lapozunk tehát bele a kötetbe, és ismerkedjünk meg a verssorok mögött rejlő, jó néhány alkotói szándékkal és indítékkal. A beköszönő, első költemény valójában programvers, amely a versírók tehetségéről és kötelességéről szól, s annak különféle fogadtatásairól. Hiszen az ún. társadalmi elismerés időnként a józan ész értékei ellen fordul, és a tehetségtelenség sokszor emlegetett közhelyeivé alakul. A költőnek pedig, gondoljunk csak Petőfire, az a feladata, hogy szóljon: „Ne nyeld vissza a szót!” A versek költői képeiben hangsúlyozott felelősségvállalás jelenik meg a magyarság itthon maradásáért: „*mindenáron* is, de élni *itt* kell”, és ehhez Isten segítségét így kéri: „Segíts Uram, mondd, mit tegyünk *együtt* Veled, / *hog*y újjászüllessen, Neked szentelt nemzeted?”

Az emlékező versek hatására az olvasó gondolatban visszatérhet pl. Nagy Lászlóhoz, majd József Attila ellentmondásos életének és verseinek világához. Ám csakis abban a felismerésben teheti ezt, hogy látja: mai mindennapi jelenünk-

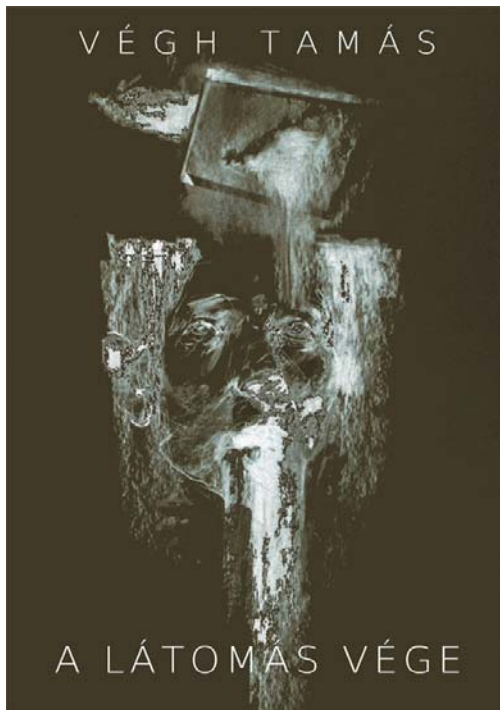
ben is súlyos ellentmondások között kell élnünk. A kötetnek címet adó versciklusban az elmúlt idők jelenségei, a barátságok, a hallgatások és az elhallgattatások, október 6. és 23. napjainak gyászszorosán összekapcsolódott a költő nemzedékének köznapi életével, hiszen ebben egyre másra váltakoztak az árulások. A természetleíró versekben a haza, a hazai környezeti szépségek reményt keltő képei vigasztalást sugallnak a honfiúi érzésekben az Isten jóságához vezető úton. Bizonyos kiutat azonban csak a lassan kezdődő öregség is mutathat, ha kikapcsolódva tud élni az ember. A kötet záróciklusában a megnyugvás megismételt vágya összekapcsolódik a természet évszakonkénti változásaival és az egyházi ünnepek eszmerendszerével.

Az ajánló pedig így értékeli: „Járatos a XX. század történelmében, mélyen azonosul a hazájával, a népével, a nemzetével és a gyermekkorában megszeretett természettel. Hite töretlen Istenben, az erkölcsben, a szépben, a jóban.

Úgy a magyar sorskérdések felvetésével, mint az alanyi lírájával József Attilát és Radnóti Miklóst idézi számomra, ami nemcsak a költő-elődök említésében, hanem a szellemiségük magáévá tételében is megmutatkozik. A kötetbe válogatott költeményei zöme az említett óriások mércéjével mérve is megállja a helyét, akár a gondolatiságuk, akár a nem egyszer időmértékesbe hajló verses mesterségbeli tudása, az igéyes nyelvezet révén.”

Közben az Isaszegen élő alkotó a költői felelősség magára vállalása mellett az élet különböző nehézségeivel is meg kell hogy küzdjön. Ám az irodalom szeretete szülei és tanárai gyámolításával gyermekora óta mindvégig elkíséri. Tagja lett a Berzsenyi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaságnak. Személyes ismeretségben állt élő kortárs klasszikus írókkal, a Duna-kanyari és országos irodalmi egyesületekkel. Versei antológiákban és folyóiratokban jelentek meg, többek közt az Esztergom és Vidéke lapjain.

A könyv borítóját a költő személyes ismerőse, Incze Mózes, az ismert képzőművész alkotta meg, saját véleménye ilyen kinyilvánításával: „A borító elő- és hátlapja egymás negatívja a keserű igazságtárnak foglalataként.” Ezen sorok írója ismételt ajánlasként a kötet záróversének sorából idézve búcsúzik, és a költővel együtt kívánja mindannyiunknak a „régről vett karácsonyok ízét / kemencés, kalácsos esték / sarjadó melegét a házon.”



Schmöltz Margit

Szörnyen jó mesekönyv

Beszélgetés Pifkó Céliával nemcsak a frissen megjelent „Szörnyek a szobádban” című színvonalas, bájos alkotásáról – amelyet Orosz Annabella illusztrált, és a Képmás kiadó gondozásában látott napvilágot –, hanem a meseszöveg, meseolvasás mikéntjéről és szépségeiről is. Az író Esztergomban született és nevelkedett, édesapjáról utcát is neveztek el.

Schmöltz Margit: *Mesevilágot nem egy-két nap alatt épít az ember. Hogyan kezdődött a „Szörnyek a szobádban” története?*

Pifkó Célia: A legelső karakter a Pipogya Motyogó volt, akit a férjem sapkája ihletett, és eredetileg Sötét Motyogónak hívták. Mint egy bábót, felhúztuk a kezünkre, és vicces történeteket meséltünk vele egymásnak. Aztán, mikor a gyerekeink megszülettek, sokat olvastunk nekik, s valahogy elkezdett dolgozni bennem ez a figura. Hogy mesélhetne a gyerekeinknek is, csak Sötét Motyogóként talán túl ijesztő. Akkor kezdett el foglalkoztatni, hogy milyen barátságosabb lények bújhatnának elő a szobáikban, akik mesélhetnének nekik. Évekig gyűjtöttem a kósza kis ötleteket, míg végül annyi volt belőle, hogy leültem, és összeraktam ezt a könyvet.

Sch. M.: *A gyermeki félelmeket a mese búbájával oldja fel a könyv. Saját félelmek emléke, vagy gyermekeinek félelmei köszönnek vissza a mesében?*

P. C.: Szerencsére a saját gyerekeim nem félnek a sötétben. Azok a félelmek, amik a Szörnyekben megjelennek, inkább mind az én saját félelmeim, amikkel gyerekként megküzdöttem. Nem mertem kidugni a lábam a takaró alól, mert féltem, hogy valami hozzáér. Rettegve lestem a függöny mögötti árnyakat, hallgattam a gyanús zajokat.

Sch. M.: *Az egész könyv olyan, mint egy biztonságot adó kuckó. Íróként hogyan jár az ember saját mesevilágában?*

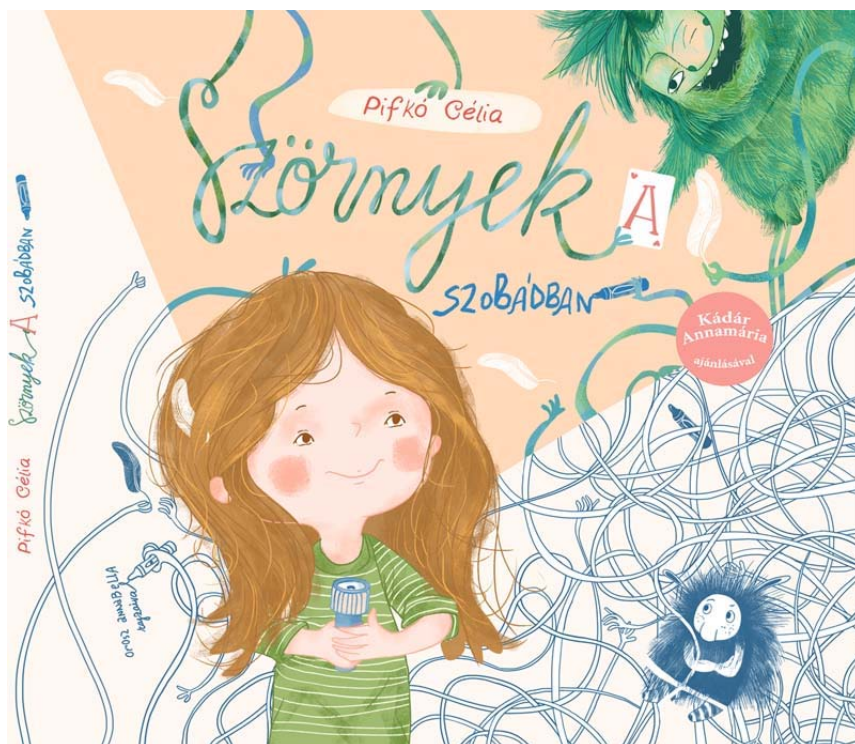
P. C.: Ha írok, akkor egészen beleveszem magam a történet világába. Az összes szereplő bőrébe belebújok, behunyom a szemem, és elképzelem, hogy hogyan zajlik le a párbeszéd. Utána már csak íródeák vagyok. Írom, amit a szereplő diktál.

Sch. M.: *A Zina név nagyon ritka. Miért éppen azt a nevet viseli a főszereplő kislány?*

A Zina nevet én alkottam meg (nem is tudom, hogy van-e ilyen anyakönyvezhető név) a kislányaim nevéből. Egyiküknek sem akartam azzal kedvezni, hogy róla nevezem el a főhőst, ugyanakkor szerettem volna, hogy ott legyenek a történetben, így a Zsófi és Natália nevékből használtam az első és utolsó betűket. Így lett Zina.

Sch. M.: *A könyv képi világa is tele van sokat sejtető utalásokkal. Játékra hívja az olvasót. Látszik, hogy az író és a grafikus nem véletlenül talált egymásra. Szándékos a több-rétegűség?*

P. C.: Annabellával különleges a kapcsolatunk. A szüleimnek volt egy képzőművészeti és honismereti tábora a 90-es években Esztergomban, ahová a Kárpát-medence minden tájáról érkeztek tehetséges magyar gyerekek. Itt ismer-



kedtem meg Annabellával, aki Gyergyószentmiklósról jött. Már akkor is fantasztikusan rajzolt, és volt valami rejtélyes finomság a képeiben. Amikor néhány évvel ezelőtt egy mesepályázatra küldtem egy történetet, és szükség volt hozzá illusztrációra, megkerestem Bellát, hogy induljunk együtt ezen a pályázaton, és bár akkor a közös művel nem sikerült helyezést elérnünk, újra felvettük a kapcsolatot. Mikor a Képmás kiadóval egymásra találtunk, s megkérdezték, van-e elképzelésem, hogy ki illusztrálja a könyvet, azonnal rávágtam, hogy Orosz Annabella. Ezért van a sok személyes utalás a könyv rajzaiban a Piktör táborra, a szüleimre, Esztergomra.

Sch. M.: *A képek színvilága egyedi, és a zseblámpamotívum végigvonul az egész könyvön. A szerző mire szeretne rávilágítani a történetekkel?*

P. C.: A zseblámpás motívum Annabella zseniális ötlete volt. Mivel a történet sötétben játszódik, s nem akarta, hogy túlon túl borús hangulatú legyen a mesekönyv, azt találta ki, hogy amit Zina a zseblámpájával megvilágít, az színes, kedves és élettel teli legyen, ami pedig ismeretlen és még rémisztő, az maradjon tollrajz. Ez a megoldás azért is tetszett nagyon, mert azt tükrözi, amit mondani szerettem volna: a gyerekek és mi felnőttek is félünk az ismeretlen dolgoktól, de ha nem reszketve vacogunk, hanem bátran és kíváncsian állunk a világhoz, akkor rengeteg élmény érhet minket, s a félelem is megszűnik.

Sch. M.: *Tehát a zseblámpa átvitt értelemben másra is rávilágít?*

P. C.: Így van. Sokat olvastunk a férjemmel a gyerekeknek, és sajnos rengeteg olyan gyerekkönyvvel találkoztunk, amit rettenetesen untunk, vagy nyelvtanilag nem tartottunk elég igényesnek. Aztán jött Dániel András meg Varró Dani, és akkor láttam, hogy lehet olyan gyerekkönyvet is írni, ami a felolvasó szülőt is szóraztatja. Erre törekedtem én is. Sok benne a nyelvi humor, amit talán nem is biztos, hogy egy kisgyerek mindig elsöre megért, de tegyük neki magasra a lécet, hogy mihamarabb átugorja azt. Meggyőződésem, hogy ennek nagy szerepe van a nyelvi fejlődésükben. Fontosnak tartom azt is, hogy az illusztráció mutasson egy kicsit túl a történeten. Ahogy mondta, együtt hívja őket játszani a szöveg és a kép! Én is imádtam azokat a könyveket, ahol hosszan el lehetett bogarászni a képeken, és mindig találtam valami új felfedezni valót. Annabella képei ilyenek!

Sch. M.: *Mint Csukás István Zsiráfnyakú cicája?*

P. C.: Úgy! – mosolyog a szerző.

Sch. M.: *A szörnyek életre keltek, és a kötet végén az olvasó úgy érzi, szívesen találkozna még velük. Mikor lesz rá alkalom? Készül a folytatás?*

P. C.: Egyelőre a Szörnyeknek nem tervezünk folytatást. Két másik mesekönyv foglalkoztat most. Az egyik még csak ötletgyűjtési szinten, a másik, egy hétfejű sárkányról szóló, szinte kész van, s Annabellának is nagyon tetszett. Remélem, hogy dolgozhatunk rajta együtt a közeljövőben. Emellett nagyobb lélegzetvételű munka egy ifjúsági regény, amelyet egy kedves kollégámmal közösen írunk, s már a második kötetet dolgozunk. Az első kötetnek jelenleg még keressük a kiadót.

(Pifkó Célia: Szörnyek a szobádban. Budapest, Képmás 2002 Kft., 2018. 61 oldal)

Homolya Gábor: Velocirapt úr

Péntek Róbert

Embrió

Kiszabadul vadul a homály,
a fényben botolva belesül
a zengő egekbe, a táj
megiramodva merevül
eggyé nemesedve, titok,
akinek megrémül szíve
s én csak lapitok,
miként az egyenes íve.
Megvár engem a ború,
mi kiborul önmagából.
A fény immár nagykorú,
zárt szemeket nem számol.
Tele kerekedik az alkonyat,
ekképp a gerinc a gyepre,
kiürítheted már markodat,
felszabadul az elme,
szerelme felfut az ágra
Hold-lugast emelve,
cseperésző ékszert várva.
Mehajol szilánkok mederétől
s elereszti, megpattan a tér.
Ezer tükörben Hold-kör,
mi zsványan földet ér.
Elcsendesülve hallgat a fonat,
megnyílt az ég a földben.
Rászenderült a dúlt alkonyat,
az éj elhidegült, úgy melegen.
Tengerek tekeregnek szerezsen
éji holt ködök záporán tova.
Magamba harapott szép szellemem,
mérge eloldott, betöltött még szava.
Határom, ha látom, csak gagyog!
Szétfeszült monológ sorai közt
halk fehérség szótalán ragyog.
Kéz nélkül szabaddá kötözd
magad, a sutgó fiatal,
ki nem riad szenes este,
parázssá szüli a dalt,
sejtje: keze teste.

Badacsonytomaj, 2018.06.01.



Miért szeretem Esztergomot és vidékét?

Az esztergomi Laskai Osvát Antikvárium és a Kőrösy László Középiskolai Kollégium a Dr. Kőrösy László Emlékév keretében képzőművészeti és irodalmi pályázatot hirdetett „Miért szeretem Esztergomot és vidékét?” címmel. A versenyre korhatár nélkül várták a korábbi, más versenyeken még nem szerepelt, máshol nyomtatásban még meg nem jelent pályamunkákat. A beérkezett alkotások ünnepélyes bemutatójára és az eredményhirdetésre 2018. december 12-én került sor a Kőrösy László Kollégiumban.

A megjelenteket Mezeiné Tomorszky Mária köszöntötte. Beszédében felidézte Kőrösy László alakját, aki esztergomi születésű író, publicista, bölcséleti doktor, főreáliskolai tanár volt. Halálának 100. évfordulója alkalmából Kőrösy László Emlékévet hirdetett a Laskai Osvát Antikvárium 2018-ban. Az egész éven át tartó eseménysorozat zárásaként rendezték meg a képzőművészeti és irodalmi pályázatot. Örömmel jelentette be, hogy mintegy 50 pályamunka érkezett nemcsak Esztergomból és közvetlen környékéről, hanem az ország távolabbi településeiről is. A beérkezett alkotásokat szakmai zsűri bírálta el, a legjobbakat kiállítás keretében megtekinthetik az érdeklődők a Kőrösy Kollégiumban. Elmondta, hogy terveik szerint 2019. január 31-én jótékonysági árverésre bocsátják a beérkezett pályamunkákat. Az árverésre a kollégium dísztermében kerül sor, a bevételből Kőrösy Lászlóra emlékező programokat szerveznek majd. Meszes Balázs önkormányzati képviselő és Benda János kollégiumi igazgató köszöntő szavai után került sor az eredményhirdetésre.

A díjakat Kovács Ildikó középiskolai tanár adta át. Előljáróban elmondta, hogy hosszas töprengés után úgy döntött a zsűri, hogy a meghirdetett pályázat minden pályázója nyer emlékül és biztatásul egy ajándékkönyvet. Az óvodás pályázók mindegyike első helyezett lett: Barna Botond, Nemezc Alexandra, Pap Zita, Varga Ádám, Vonka Csepel. Az alsósok között sem tettek különbséget: Drubics László és Vank Patrik képzőművészeti kategóriában, Vonka Nimród pedig verséért kapott elismerést. Költeményét bátran fel is olvasta. A felső tagozatosok között Barák Rebeka és Tertsch Dóra lett az első. A középiskolások közül Kovács Hanna, Rózsa Lilla, Vass Apollónia Kata és Wieszt Kira Hanna munkáját díjazta a zsűri. Külön elismerésben részesült Viola Krisztián, aki verset írt Esztergomról. Beszámolónk végén Olvasóink is megismerkedhetnek a költeménnyel. A felnőttek által beküldött képzőművészeti alkotások között Takács Zsolt (fotó)

és Csongrády Zsófia (festmény) lett az első. Schmöltz Margit és Bodoni Csenge meséje, valamint Solyomfi Nagy Zoltán verse is elnyerte a zsűri tetszését. A díjátadó műsorát zenei program is gazdagította. Cselenyák Imre író, költő és Menyhárt Csaba tanár, helytörténész duója megzenésített verseket adott elő.

Végigtekintve dr. Kőrösy László munkásságán, hittel és földi érdemekkel áldott, valóban gazdag és értékes, közéleti szereplésekben is bővelkedő élet tárul elénk. Nevét semmiképpen sem engedhetjük feledésbe merülni. Ezt a célt szolgálta az Emlékév programsorozata. Életútja, személyisége követhető példa lehet a felnövekvő nemzedék számára.

Viola Krisztián: Esztergom

Volt egy szép ősi város, nevét mindenki tudta
Halott királyoknak rajzolódik ki az arca
Keresztek, zászlók, dicsőült vitéz magyar hadak
Hallani az utcákon, mit mesélnek a falak
Arannyal burkolt egyetlen királyi főváros
A fény végig bejárta, de még most is homályos
Eltűnt korok elszáradt, megbarnult levelei
De könyvön keresztül figyelnek Babits szemei
Volt egy szép város, talán önmagát sem ismerte
Sok ezer ember együtt alszik esténként vele
A gyermekei közül többen híressé váltak
És még többen vannak, akik csak ő reá várnak

Add Uram, hogy lássam a Bazilikát egészen
A Szent Tamással együtt felkelő nap hevében
Hogy meglássák a kicsinyek, amit rejt a szíve
Második honalapítónk oda lett helyezve
Vak Bottyán várost rengető, fényes ágyú tüze
Szent Ferencnek követőit újra köszöntötte
Aki most is, mai napig itt élnek közöttünk
Utódainknak az erejét tőlük reméljük
Add Uram, hogy megérthesse itthon minden
ember

Amit itt látni kell ősmagyar szívvel és szemmel
Nézzé végre mindenki a Víziváros terét
Hol a pestisjárványnak szobra integet feléd

De a sötét, leprás, megkopott századok között
Pusztítottak, megfertőztek a pogány törökök
Vérré vált Dunában mosták meg önző arcukat
Fejünk felett lebegett a siralmas hangulat
Hány Firenze pusztult el itt? Senki se számolta
Csak keserű hús árán maradt Bakócz-kápolna
Majd mások vörösbe rejtőzve sarlóval jöttek
Esztergom testébe égettek paneltömböket
Acél csizmával tiporták Egyházunk zászlaját
Végül még életükben látták bukásuk napját

Nemzeteket döntő viharok után mégis áll!
Az Istentől kapott halhatatlan szellemi vár

További beérkezett pályaművek az 56. oldalig. A gyerekről Szabó László készítette a fényképfelvételeket.

Esztergombóc

Valahányadik Béla király idejében, amikor még bölények túrták a makkot az Esztergom körüli erdőkben, élt egyszer egy kislány, Kata. A szeme éppen olyan színű volt, mint a Duna vize, a városszéli Zöldmezőn lakott, és mindig, mindenkitől kérdezett valamit. A legtöbbit mégis a nagypapáját faggatta:

– Papa, mikor kapok már egy kiskutyát?

Egy napon aztán, amikor éppen csalánt gyűjtöttek, különös árnyék vetődött rájuk, és hatalmas szárnyak suhogását hallották. Kata még sohasem látott ekkora madarat.

– Turul – mondta a papája –, a legügyesebb vadász. Ritkán jön az emberek közelébe.

Ámulva nézték a fényes tollú madarat. Sólyomra hasonlított, de széles, erős szárnyai fenségesen messzire nyúltak. Karmaiban egy szörgombóc vergődött, és amikor Kata rémületében felkiáltott, a turul elengedte zsákmányát.

Egy apró, kócos pulikutya pottyant a lábuk elé, és Kata nyomban felvette, dédelgette. A fekete bundás jószág bevackolta magát a kislány ölébe, és összegömbölyödött.

– Gombóc leszel, Esztergombóc – suttogta neki, és ettől fogva elválaszthatatlanok lettek.

Esztergombóc Kata sarkában loholt, ha szamócázni ment az erdőbe, ha halcsontot gyűjtött nyakláncfűzéshez, vagy fűzfavesszőt vágott a folyóparton. Esztergombóc megtanulta, hogyan figyelje a borzfiakat vakkantás nélkül, és már messziről kiszagolta a varjűfészkeket.

Mikor Kata eladó lánnyá serdült, a nyomában járt, ha vizet hozott a kútról, vagy a piacon nézelődött.

Akkor is mellette téblábolt, amikor Csutorás, a király udvarnoka a Szent Lőrinc-templom mellett közhírré tette, hogy nemsokára a városba érkezik Rótszakállú Frigyes, a németek császára.

– Béla királyunk a császár öfelségét fejedelemhez méltó módon szeretné fogadni. Minden földi jóval megajándékozza, még az utat is liszttel szórhatja be előtte. De nektek, esztergomiaknak is elő kell állnotok valamivel, mert a császár éhes serege három hétig a vár alatt táborozik majd.

Az emberek hallgattak, toporogtak, el nem tudták gondolni, mivel etethetnék ők a császár öfelségét és marcona katonáit. Kata lábai mellett Esztergombóc lihegett, piros nyelve kandikált csak ki bozontos bundájából.

Az udvarnok türelmetlenül nézett a templom árnyékában összeverődött kíváncsiakra:

– Mit főztek majd a császárnak? Mi az esztergomiak kedvence?

A kócos puli éppen ekkor unta meg az ácsorgást, és egy feketerigó után eredt.

– Esztergombóc?!... – kiáltott rá Kata.

Csutorás arca egyből felderült.

– Nagyszerű! Egy gombóc, ráadásul Esztergom nevét viseli. Lépj elő, leány!

Kata tétován előlépett, vagyis inkább a tömeg húzódott hátra mellőle.

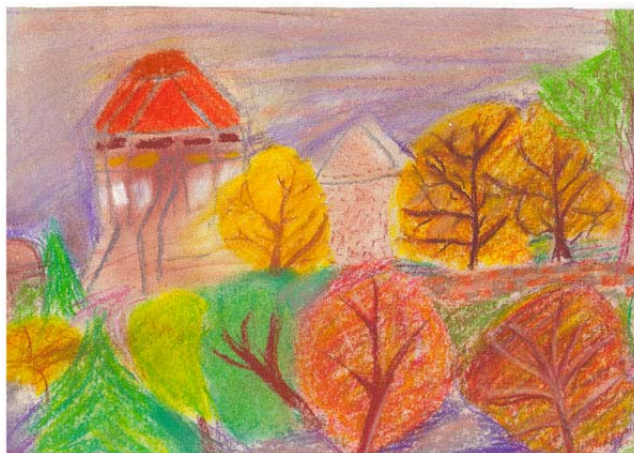
– Holnapra hozz kóstolót az esztergombócból a királynak! – rendelkezett az udvaronc.

Hej, búnak eresztette a fejét Kata. Hogyan is vihetne ő esztergombócot a királynak?!? Hiszen Esztergombóc csak egy kócos puli!

Otthon aztán elmesélte a történetét a nagypapájának, aki éppen a Paskomban rakta taligára a káposztafejeket.

– Ne félj, Kata! – biztatta a nagypapája. – Esztergombóccal biztos kitaláltok valamit.

De Esztergombóc csak futkosott körbe-körbe, nem úgy tűnt, mintha nagyon törné a fejét... Vé-



Farkas Dominika (15 éves, „Maki”, Esztergom)

gül letelepedett a taligára, a káposztafejek közé, és vidáman vakkantott egyet.

– Na hiszen! – sóhajtott Kata. – Sokra megyek velem!

De ahogy megsimogatta Esztergombóc buksiját, megérezte a káposzta illatát – és remek ötlete támadt. Felkapott egy szép, érett lila



Gergely Anna
(14 éves, Árpád-házi Szent Erzsébet Gimnázium)

káposztát, és meg sem állt a konyháig. Vízet forralt, káposztát gyalult, közben vidáman dudorászott.

Másnap pedig frissen gőzölgő káposztás gombócokat tett Béla király asztalára, pirított szalonnadarabkákkal bolondítva, hiszen az igazi Esztergombóc is rajongott a szalonnáért. Béla király és udvaroncai mind a tíz ujjukat megnyalták az esztergombóc után.

– Hogy hívnak, leányom? – kérdezte a király.

– Kata vagyok, az esztergomi Zöldmezőről.

– Ezennel kinevezlek királyi ételmesternek, és minden esztergominak megtanítod, hogyan kell esztergombócot készíteni, hogy Rótszakállú Frigyes minden katonáját megvendégelhessük.

Úgy is lett. Béla király után Rótszakállú Frigyes és katonái is megszerették az esztergombócot.

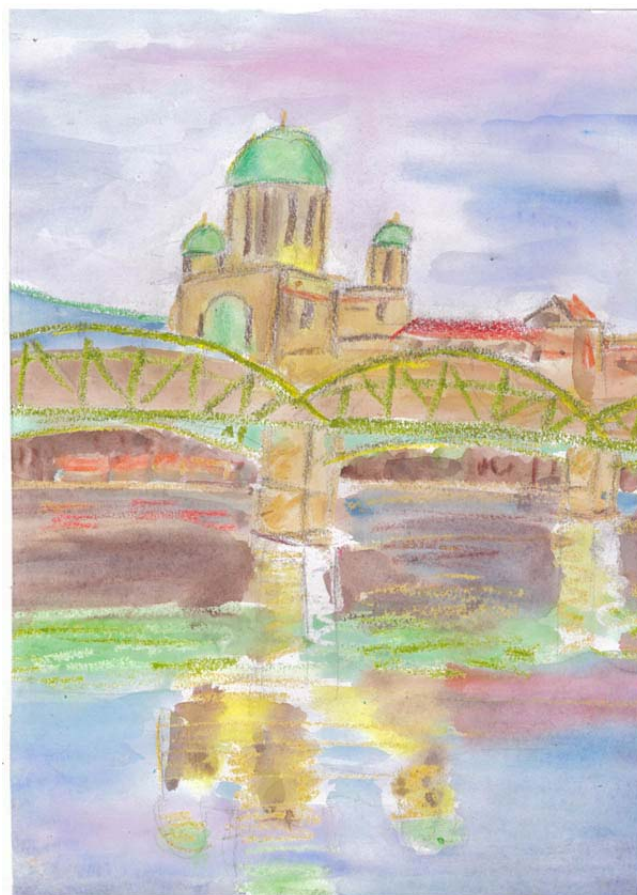
Ha Esztergomban jártok, kóstoljátok meg Ti is!

Tertsch Dóra

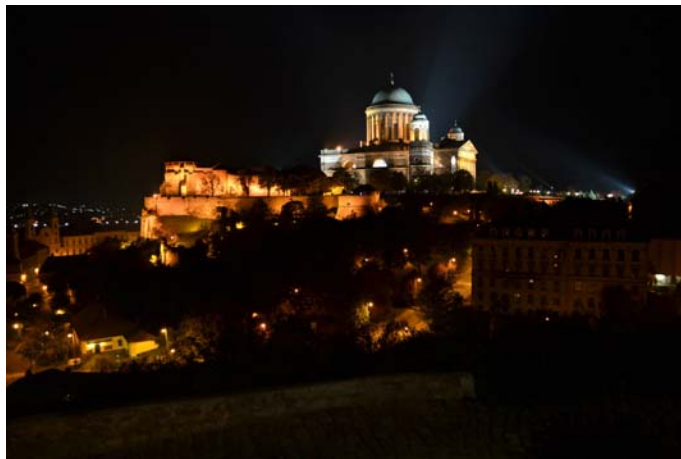
(13 éves, Árpád-házi Szent Erzsébet Gimnázium)



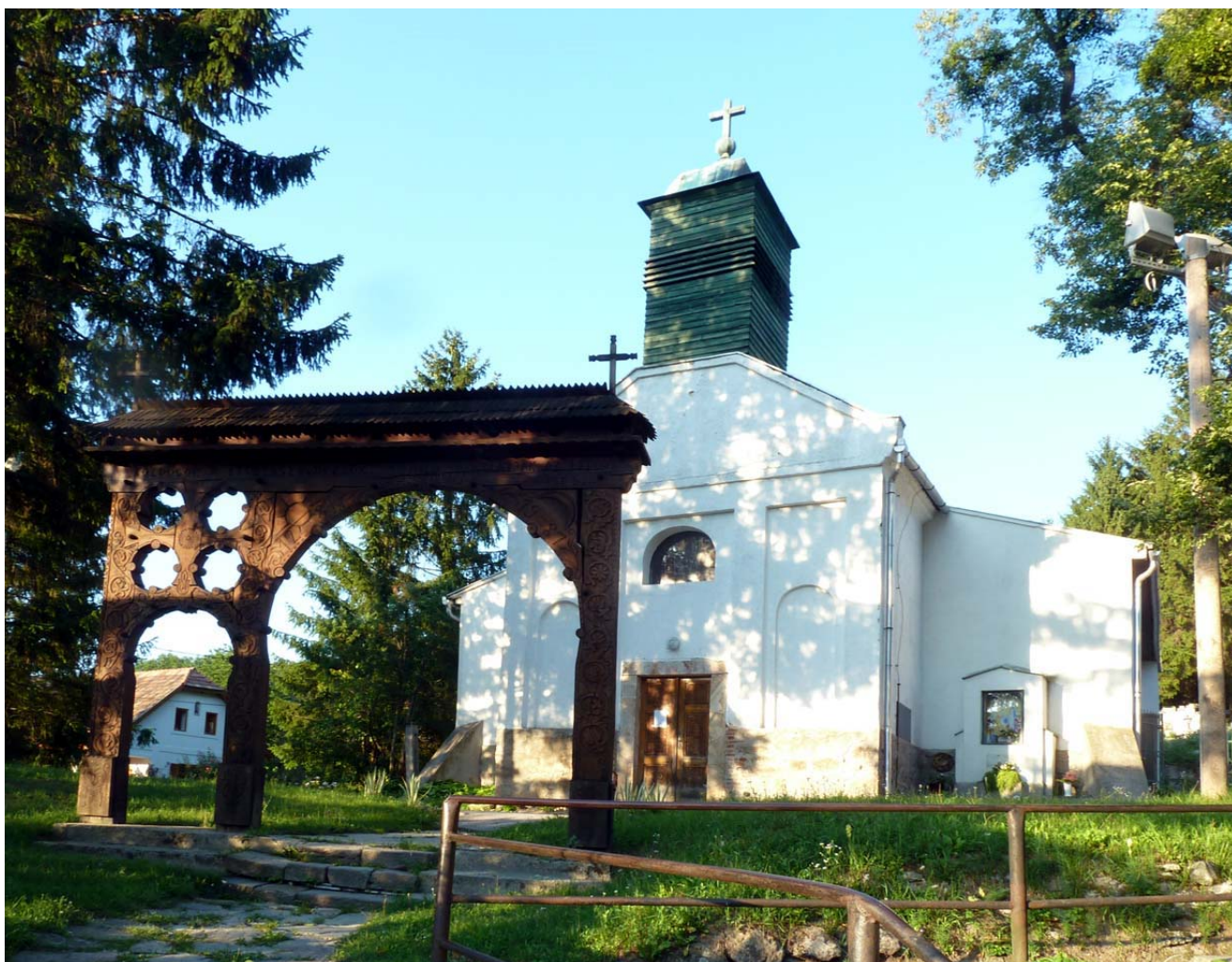
Ignác Anett (16 éves, „Maki”, Esztergom)



Sabina Sindárov (14 éves, Liszt Ferenc Művészeti Alapiskola, Párkány, Szlovákia)



Takács Zsolt: Esztergom fényei 1–2.



Kovács Beáta: Pilisszentlélek

Festeni jó

Beszélgetés Bangó Miklós művésztanárral

2018. május 8-án nyílt meg a Bangó Miklós festőművész képeiből rendezett kiállítás az esztergomi TÁR-LAK Szalonban. A tárlaton olyan képeket állított ki a művész, amelyeken a számára kedves városok jellegzetes házainak, épületeinek lírai megfogalmazását tárja elénk. Várfalak, tornyok, kápolnák, sétányok, terek, öreg házak, zengugos utcák tűntek fel a képeken a művész keze nyomán. Az elvont, nonfiguratív képeiből is láthattunk néhányat. Lírai, absztrakt, részeiben újrarendeződő alkotások ezek. A kiállítást Meszes Balázs, Esztergom Idegenforgalmi és Kulturális Bizottságának elnöke nyitotta meg. Wernke Bernát költő verssel köszöntötte a kiállító művészt. A megnyitó alkalmából beszélgettünk Bangó Miklóssal.

EVID: Kiállításaid alkalmával egyéniségednek más-más arcát mutatod meg a közönségnek. Mi ennek az oka?

B. M.: Sokoldalúságomat mindig a téma határozza meg. Szeretném képszerűen megfogalmazni azt, ami foglalkoztat, vagy időnként átfogalmazni az élményeket. Arra törekszem, hogy a látvány hangulatát közvetítem a közönség felé. Ezt a folyamatot hosszú, érzelmi ráhangolódás előzi meg. A világ lényegét a leghitelesebben a művészek és művészetek tudják megmutatni, hogy aztán milyen formában, az részletkérdés. Már a kép készítésének első pillanatában eldől számomra, hogy természet utáni kép, vagy kissé átfogalmazott alkotás készül majd. Lényeges számomra, hogy amit bemutatok a közönségnek, hatással legyen a szemléltre.

EVID: Mit szeretnél képeiddel elérni?

B. M.: Képeimen gyakran szerepel témaként a természet. Ezekkel hívom fel a figyelmet a világ szépségére, sérülékenységére, a környezetünk védelmére. Szeretem a földet, a vizet, a madarakat, az épületeket, a Napot, a természet erejét. Mindez kiolvasható képeim színeiből, vonalaiból, szerkezetéből. A művésznak feladata, hogy átsugározza azt az energiát, ami rá hatással van. Ezért szeretek kint festeni a természetben. A környezeti élményektől – a fények, az árnyékok, a víz illata – gazdagabb lesz a kép. Ezért tartom fontosnak, hogy a helyszínen készüljön. Szeretném, ha képeim gondolkodásra, értékörzésre ösztönöznék a nézőt. Legyen kisugárzásuk, mondanivalójuk az emberek felé.

EVID: Milyen stílusirányzathoz sorolod alkotásaidat?

B. M.: Rám leginkább az impresszionisták hatottak. Fantasztikus a színek kavalkádja, amelyeket ezeken a műveken felfedezhetünk. Egyes alkotásaimra az avantgarde, a posztimpresszio-



Bangó Miklós, Szabó László fényképfelvétele

nizmus is hatással volt. Az egeri Tanárképző Főiskolán szigorúan megkövetelték tőlünk az alapismeretek elsajátítását. Ezek a rajztudás, a kompozíció és a színek alkalmazása. Amíg az alapokkal nem vagyunk tisztában, addig saját utunkat sem találhatjuk meg. A képek alapja a rajz. Minden művészeti irányzattal megismerkedtünk, ezek óhatatlanul beivódtak érzelmvilágomba. Az alkalmazott technikák között az akvarell, a kollázs, a pasztell és az olajfesték szerepel. A képeimen megjelenő drótháló, textil, fadarabkák, plakátdarab egyes esetekben megőrzik eredeti szerepüket a kompozícióban, máskor az összehatás egy részét alkotják.

EVID: Pedagógusként mit tartottál fontosnak?

B. M.: Több mint harminc évig tanítottam, amit élvezettel végeztem az alkotómunka mellett. Fontosnak tartottam a tehetséges tanulók felfedezését, a velük való foglalkozást. A gyerekeket fantáziadús lelkesedés jellemezte, nem ismertek kötöttségeket. Megtanultak a festő szemével látni, rácsodálóztak a világra, ráéreztek az alkotás szépségére. Lényeg az volt, hogy szeressék a művészeteket, a többi majd a későbbiekben kialakul. Így is lett, számtalan diákom választotta hivatásának a művészetek valamelyik ágát.

EVID: Mivel motiválsz magadat, mivel tudsz feltöltődni, hogy kiegyensúlyozottan tudj alkotni?

B. M.: Állandóan készenlétben állok, állandóan érzékeny vagyok a külvilágra. Minden nap újabb élményeket tartogat. Ha Egerben vagyok az, ha hazatérek Esztergomba, ezek a napok inspirálnak. Egy csodálatos fa lombja, a naplemente, egy szál virág, egy mesés panoráma, egy régi épület, mind feltöltenek. A csodálatos világgal való kapcsolat éltet.

EVID: Köszönjük a beszélgetést. Jó egészséget, sikeres alkotómunkát kívánunk Wernke Bernát túlloldali költeményével.

sejtetések borulnak egybe

Bangó Miklós művész úrnak

...ezek a sugárzások nem bomlanak sosem – akár parton, akár házak közt teremtődtek e képek... és itt a sejtések borulnak egybe, az odanézők szemeiben... és fakasztják, innen el, a nyűgözeteket, semmibe kergetve végre... a hajszolt hétköznapiakból, kimenekítve minket... és a hömpölygő alakzatok úsznak – úsznak, ránk villogón... mindegy szirmok vannak-e ott, vagy kések, de tolodóba hordják perceinket... hívó keblekre, vagy rögökre, mindegy... fény susog, így is, úgy is errefele... még akkor is, ha könny repíti tova, a tekintetre tódulókat, hisz kinek látásába reked a nagyszerűség jele, cseppeket szór ki, látványával öleltetetten... és a csomózott hörgetegek is hunyásukba meztelenkednek, levetve küllemeiket, keresve igazi énüket... ha a mímelte hízelgetek nem kapnak helyt ez alkotói szenvedélyben... és koszorúzódó egybefolyatok adják e páncélzat alá bújtatott varázslatot... nemcsak mostanságra, hanem mindenkinek... e képekből dalolatos – otthona valamelyik falára... és e csettenetek hulljanak, merítkezve – a mester örök patakjába, hol folyódjon majd ránk, forrósodott látomásainak
igaza, emlékeikben
is hajladozottan...

Léptetett zöldellőbe

Orgoványi Anikó úrhölgynek

...ez itt ima, nem csörtetés a fellegekbe, mint annyiszor széllel kergetett arra minket, itt már megálltak az elnövések, ostorozódóba olvatag színben... hiszen dalok sűrűlőnek az egykor roskatag, túlterhelt égre, mert szökellőn van itt, ki bevezetőt léptetett zöldellőbe, feltöltve a rezdülő arcokat, természetesen nem bonyodalmakba csempészte táplálását gyűjtve, az itteni szomszédokra... és ezek a lobogó telítékek, amik a homály fullatagából kivezetnek végre, mikor állhatatlan fűvásokat penderítenek erre... hát ez már Anikó lelke, ránk vívódón, pezsegetve, hisz tudjuk mi mindannyian, itt szerte-szerte, hogy belekerültünk nézése, gondolatai leplezhetetlen renetegébe.

Rohanó kanyarulatok

Hát ez Piliscsaba, ami sosem kerül lagymatag tempóba, míg Paulánk, Ágikánk itt van... hiszen egyik oldalról omlanak a Budai-hegyek – másik végéből kandikálnak a pilisi renetegek, mint rohanó kanyarulatok, ívelődnek szemre a karzatok... de hervatagságnak még nyoma sincs, mert nemcsak zöld pompába fordulón, ragyogtatják maguk, hanem ősz színeit is dobódón... terelik messze, a nyúló végtelenbe..., tél havát, harmatát várva, a hosszabbodó éjszakákba... és ilyenkor adódik, a kérdések éle, hogy a jelen lévő művészek közül... ez majd, kit ihlet meg... kallódatlan folyássá kovácsolva, a már városi sejtetéseket... repítettve a ritkán szunnyadó lelkeket, harmatot lehelő medrekbe, ahol kibukhatatlan mosolyok várnak, akár szaladva szálló vitorlák, az ideérkezett alkotók hadára... legalább mára, erre a csírázató lobogásba... hát örülnünk, e parttalan ragyogásnak... e tom-bolóba lépő várakozásban...

ŐSZ VAN

Németh Valéria művésznőnek

1.

még csak
cafatnyi rángások öklei
dörgetik az estet –
zokogóba vonódott keblekre
perdülve...
lefolytak a hajlatag habok – még
nem messzire – énekük még
visszatéreteget, mielőtt végleg
érkezne, az egyre sötétülésbe
szárnyaló alkonyok könnye... a
göröngyösült hetekbe, hol majd
zsongó beesések csírázódnak, a
keményedő arcokra... bíborból
vedlett, nemrég még dallamozó
színeinek lágy tükreiet, vissza-visszasíratva...

...de a jövő hónapok vezérelte kövek mozgásai, még csendben vannak – nem dobnak még erre, reneteg teljes árnyaikból csak csekélyet... noha elnyúló szunnyataguk homályát, már tántorítják ránk, sejtéseink kezdeti hullatagán... de ki-kigyúlnak még, a fonnyadó sugarak... lengeteg szemekben álmodozva,... és ez arcok szeleteinek egészei, koronázódnak majd Valéria képein...

2.

a nyári ringatag mélységek
szeme, hűvösödő szelek, fedele
alá töltődött

ernyetegbe..., de
igaz borongást, csak lassúba
pezsegtet, még odébb vannak, a
keményedő meredekek – szorító
kopogásuk nem csúszhat még ránk...
riadtba kergetve minket sután, a
szökőbe olvadozó napfény után... de
e vereség nem hull mindenre... Valéria
tekintetét is sajátsággal, férkózi
be... hisz szóródik rá, a sok hallomás,
látomás, mi fülébe, szemébe tapasztódik, a
fákon át... és a sosem alvó szálak, ecset
hullámozgatására rezonálnak, a táj erre
csatangoltatásában... és hogy pusztá, vagy
erdő mélye, mindegy... színes szállatait
szórja szerte, ...délután
vagy már a jövő éj partján... övé e feladat, s
őrzi is, múlhatatlanát – és szóródik egyre
nyúló dicsősége, a fanyarodva szálló
oktobri ködöt is túlba henteregtetve... mik a
szomorodó légből ki-kicsengenek... hát ne
feledkezzen meg sosem rólunk, akik várjuk
őt, mindigbe megújulón – már csak a sziszegőbe
vedlett fények szerényéből, lépjen felénk
ide... fészket büszkítve, szomorodó tekinteteinkbe



Homolya Gábor: Piktogramok – Santa FRAGILE!

Eseménynaptár

Újpesti Kulturális Központ Ifjúsági Ház, Új Galéria (1042 Budapest, István u. 17–19.): a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület (MBKKE) *Felvillanó képek 2.* című csoportos kiállítása 2019. 01. 07. – 02. 01. Megnyitja Gyórfy Sándor képzőművész 2019. 01. 07. 18.00

Újpesti Kulturális Központ, Polgár Centrum – Újpest Galéria (1042 Budapest, Árpád u. 66.): Gyórfy Sándor *VILLANÁSOK 2.* című kiállítása az MBKKE szervezésében 2019. 01. 18. – 02. 09. Megnyitja Berentz Péter grafikusművész, 2019. 01. 18. 18.00

Apáczai Csere János Művelődési Ház (2083 Solymár, Templom tér 25.): az MBKKE zománcművészeti csoportja *Tűzben születés II.* című kiállítása 2019. 01. 19. – 02. 01. Megnyitja Rácz Gábor zománcművész, 2019. 01. 19. 18.00

Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet – Bánffy Központ (9220 Lendva, Fő utca 32., Szlovénia): Berkes József szerzői estje, *Tűz voltam, A városi fiú* (kiadó: MBKKE), *Történeteim* (kiadó: MBKKE) és *A Múzsákhoz* című köteteinek bemutatója, 2019. 02. 06. 18.00

Újpesti Kulturális Központ, Polgár Centrum – Újpest Galéria (1042 Budapest, Árpád u. 66.): Gyórfy Sándor *VILLANÁSOK* című – szitanyomatait tartalmazó – albumának bemutatója, amely egyben kiállításának záró eseménye. A könyvet bemutatják a benne található írások szerzői: B. Tóth Klára, Keppel Gyula, Mayer Erzsébet, Simon Magdolna, Szeifert Judit, Veres Lujza, az MBKKE szervezésében, 2019. 02. 09. 15.30

Hrabal Söröző (1088 Budapest, Rákóczi út 11.): *EVID 2018/4* bemutató az MBKKE szervezésében, szerzők és szerkesztők részvételével, kiemelt szerző: Homolya Gábor képzőművész, 2019. 02. 13. 17.00

Magyar Írószövetség Könyvtára (1062 Budapest, Bajza u. 18.): Végh Tamás: *A látomás vége* című verseskötete és Pécsi Sándor: *Kőbálvány visszanez* című esszékötete bemutatója, az MBKKE szervezésében. A szerzőkkel a könyvek szerkesztői beszélgetnek: dr. Székely András Bertalan művelődésszociológus és Gyórfy Sándor képzőművész, 2019. 02. 18. 17.00

TÁR-LAK Szalon (2500 Esztergom, Simor János u. 10.): Kántor János grafikusművész kiállítása az MBKKE szervezésében, 2019. 02. 26. – 03. 09. Megnyitja Gyórfy Sándor grafikusművész 2019. 02. 26. 17.00

Magyar Írószövetség Könyvtára (1062 Budapest, Bajza u. 18.): Marosi Károly: *A világosság utolsó előtti napja* című verses- és prózakötete bemutatója, az MBKKE szervezésében, 2019. 03. 18. 17.00

(Összeállította Ruda Gábor)

Konyhakalendárium

Szülőföldem ízei

Szülővárosom Szentes. A múlt században a termálkutak feltárása után világszínvonalú zöldségtermesztés szerveződött a város körül, amely napjainkig nyolc hungarikum zöldségfajta eredményezett: óriás vajretket, zsenge karalábét, többféle zöldpaprikát, fehér és vörös káposztát, rózsavirágú naspolyát. Most rokonságom ételéből mutatok be néhányat olvasóinknak.

Gombócleves. Hozzávalók: 25 dkg kockára darabolt sertéslapocka, 2 dkg zsír, 1 kis fej vöröshagyma, 2 gerezd fokhagyma, 10 dkg kockára vágott petrezselyem- és sárgarépagyökér, 4 dkg zeller, 4 dkg karalábé, 1 csokor petrezselyemzöld, 1 teáskanálnyi só, 1 db zöldpaprika. A gombóchoz: 50 dkg főtt, áttört burgonya, 2 dkg zsír, 5 dkg finomra aprított, aranyárára pirított vöröshagyma, 1 csokor, finomra aprított petrezselyemzöld, csipetnyi őrölt bors, 20 dkg liszt, 1 kis tojás. Elkészítés: A húst a zsiradékban lepirítjuk a hagymával és a zöldségekkel. Hideg vízzel feleresztjük és csendesen forraljuk. Amikor majdnem kész, a gombóc hozzávalóit összegyúrjuk, vizes tenyérrel kis gombócokat formálunk belőle és belefőzzük a levesbe. Tálaláskor tejfölt kínálunk hozzá.

Főtt-sült csülök. Hozzávalók a főzéshez: kb. 1,5 kg-os hátsó csülök, só, szemesbors, köménymag, 1 fej vöröshagyma, 4-5 gerezd fokhagyma, nagyobb fazék. A sütéshez: magas oldalú tepsi, nagy kanál fagyott disznózsír, só, 2 nagy, húsos zöldpaprika, 2 nagy vöröshagyma, 1 nagy paradicsom, kb. 2 dl főzőlé. A csülköt a fűszerekkel jó puhára főzzük, de még ne jöjjön ki a csontja. A főzőlé mindig fődje a húst. A többi főzőleveset tegyük el máskorra levesalpnak a mélyhűtőbe. A tepsit jól kiszírozzuk, rátesszük a csülköt. Ha kell, még sózzuk, borsozzuk. Rászeleteljük a nyers zöldségeket, alufóliával befödjük és lassú tűzön sütjük. Közben 1-1 kis merőkanálnyi főzőlével locsolgatjuk. Amikor már sűrűsödik a szaftja, azzal is öntözgetjük a tetejét. Akkor jó, ha a zöldségek megpuhultak, megsültek, és a csontot könnyedén ki tudjuk húzni. Ezután fólia nélkül pirosra pirítjuk. Krumplipürével, savanyúsággal vagy salátafélével tálaljuk. A csülköt a tepsiben hagyva feldaraboljuk, úgy tesszük az asztalra, és szaftos kanalat rakunk hozzá.

Pergelt káposzta. Hozzávalók: 80 dkg savanyú káposzta, 20 dkg füstölt szalonna, 20 dkg füstölt házi kolbász, bőre nélkül, 40 dkg krumpli, zsír, 20 dkg füstölt, áztatott és feldarabolt oldalas hús. A savanyú káposztát ízlés szerint átmosva, kiszírozott tepsibe tesszük, tetejére szalonnaszeleteket, karikára vágott kolbászszeleteket rakunk, néhol apró húsdarabkákat is, és a hámozott, karikára vágott krumplit. Ezután megsütjük.

Karikás krumpliköret. 80 dkg közepes nagyságú, hámozott krumpliszemeket megmosunk. A vízből kiszedjük, és 1/2 cm vastagságú karikákra vágjuk. Gyengén megsózzuk, és 15 percre állni hagyjuk. Serpenyőbe öntünk 1 dl zsírt vagy olajat és 1 dl vizet. Belerakjuk a krumplit, és fedő alatt lassan párolódva, pirosra sütjük. Főtt és sült húsköret. Savanykás szilva- vagy meggybefőtt illik hozzá.

Tormaszósz. Hozzávalók: 3-4 evőkanál reszelt torma, 2-3 evőkanál olaj, 1-2 evőkanál liszt, só, cukor, húsleveslé, tejföl és ecet, vagy tej és víz keveréke, továbbá pár csepp citromlé. Elkészítése: a frissen reszelt tormát állni hagyjuk a levegőn félórányt, hogy elszálljon a csípőssége. 2-3 evőkanál olajból, 1-2 evőkanál lisztből rántást készítünk. Mikor félig megpirult, beleteszük a tormát, és pár percig állandóan kevergetve tovább piritjuk. Ezután húsleves levéllel vagy 2/3 rész tej és 1/3 rész hideg víz keverékével feleresztjük. Sóval és cukorral ízesítjük, és kevergetve összeforraljuk. A húsleveses szószba tejfölt és ecetet, a tejes szószba pár csepp citromlevet teszünk tálaláskor. Főtt húsköret, sonkához illik karikás krumplival.

Tejfölös lepény. Hozzávalók a sütemény alapjához: 1/2 kg liszt, 2,5 dkg élesztő, 10 dkg cukor, fél Ráma margarin, 2 dl tej, 1/2 dl olaj. A tésztát összedolgozzuk, és vékonyra nyújtva kibéleljük vele a tepsi kiszírozott oldalfalait is. Elegendő idő a keléshez, amíg a töltelék összeállítjuk, és amit még beleöntünk. A töltelékhez 6-7 tojássárgáját, 20 dkg szitált porcukorral, 1 zacskó vaníliacukorral, 1 nagy pohár tejföllel, 1 púpos evőkanál búzadarával, 1 evőkanál rétesliszttel, fakanál segítségével masszává keverünk. A tojásfehérjét mixerrel kemény habbá verjük, és ugyancsak a fakanállal óvatosan és apránként a masszához keverjük, eligazgatjuk. Beleöntjük a kibélelt tepsibe, és lassú tűzön 40-45 percig sütjük. A teteje piros-foltos legyen. Hűlés után 10 x 10 cm-es vagy még nagyobb kockákra vágjuk. Aki szereti, még szórja meg porcukorral. A masszát áztatott mazsolával, reszelt citromhéjjal is ízesíthetjük. Húsos, gazdag levesek mellé ebédsüteménynek ajánljuk ezt a túrós lepény ízű, nem mindennapi finomságot.

Gyúrt bodag. Régen a kemencés kenyérszta maradékából készült a sós-zsíros bodag. Mostanában városi körülmények között akkor sütjük, amikor váratlanul elfogy a kenyere. Böjtös időszakokban is süthetjük, így: 1 kg lisztet összegyúrunk 4 tojással és sós vízzel. Ujjnyi vastagra kinyújtjuk, és kiszírozott tepsibe rakjuk. A tetejét kockásra vagdossuk, sóval megszórujuk, tojással lekenve kisütjük. Azonnal elfogyasztjuk. Ha mégis lett maradékunk, kiszárítjuk, és prézlit reszelünk belőle.

Jó étvágyat kívánunk!

A 2018/4 szám szerzői

A. Bak Péter festőművész, művészeti író,
Lábatlan
Csiba Zsolt pszichológus, író, Piliscsaba
Győrffy Sándor képzőművész, Budapest
Hagymás István, dr. író, fotóművész, pszichiáter,
Lendva (Szlovénia)
Homolya Gábor képzőművész, Érd
Horváth Gáborné, dr. szerkesztő, Esztergom
Horváth Ödön költő, műfordító, Kismaros
Ladislav Hrubý író, Čadca (Szlovákia)
Mezey László Miklós író, kritikus, irodalomtörténész,
szerkesztő, Budapest
Németh László fotóművész, kőfaragó mester,
Párkány (Szlovákia)
Péntek Róbert költő, Badacsonytomaj
Pífkó Célia meseíró, Esztergom
Ruda Gábor oktatáskutató, Pilisvörösvár
Schmöltz Margit könyvtáros, Esztergom
Dr. Simigné dr. Fenyő Sarolta, habil. egyetemi
docens, Miskolc
Szabó Lászlóné szerkesztő, Esztergom
Székely Tamás református lelkipásztor, író,
Budapest
Szulényi Mária Valéria író, Párkány (Szlovákia)
Tóth Pál mérnök, Kós Károly-házak dokumentálója,
Budapest
Végh Tamás költő, Isaszeg
Vércse Miklós író, műfordító, Párkány (Szlovákia)
Wernke Bernát költő, Esztergom
Ludo Zelinka (1917–1977), szlovák író

Támogatók

A 2018. évi nyomtatott és online lapszámok
a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával
valósultak meg – www.nka.hu
Spori Print Vincze Kft. és magánszemélyek

Esztergom és Vidéke Társadalmi és Kulturális
Folyóirat; www.evid.hu
Kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület
2085 Pilisvörösvár, Szt. János u. 8.
E-mail: muravidek@freemail.hu
www.muravidek.eu, www.evid.hu

Felelős kiadó: Ruda Gábor
Főszerkesztő: Filemon Béla
Szerkesztők: Horváth Gáborné, Nagy Katalin,
Szabó Lászlóné, Tátyi Tibor
Korrektúra, szöveggondozás: Tátyi Tibor
A címlapon és a 30–31. oldalon Homolya
Gábor *Szív-billentű-zet*, ill. *Vénusz születé-*
se című művei láthatók.

Grafikai tervezés és borítóterv: Németh Csongor
Nyomdai előkészítés: ANGRÁF Bt., Budapest
Nyomdai munkák: Spori Print Vincze Kft.,
Esztergom

Megjelenési gyakoriság: negyedévente
Példányszám: 300
Példányonkénti ár: 450 Ft (1,50 €)
Éves előfizetési díj: 1600 Ft (5,20 €)

HU ISSN 0864-7054 (nyomtatott)
HU ISSN 2416-1675 (online, PDF)



Homolya Gábor: Visz a vonat, megyek utánad... – Hommage à József Attila

ESZTERGOM és VIDÉKE
 Szerda, 1886. január 6-án
 2. szám
 Városi és megyei érdeklők közlönye.

ESZTERGOM és VIDÉKE
 SZERDA, 1941. JANUÁR 10 I.
 Keresztény politikai és társadalmi lap.

ESZTERGOM és VIDÉKE
 1987
 JANUÁR
 KULTURÁLIS TÁJÉKOZTATÓ

ESZTERGOM és VIDÉKE
 1988
 NOVEMBER
 MŰSORFÜZET - KULTURÁLIS TÁJÉKOZTATÓ

ESZTERGOM és VIDÉKE
 1989
 JANUÁR
 I. szám
 Művelődési, helyismereti, idegenforgalmi tudóstó

Meghitt karácsonyi ünnepek!
 Bor, bűz, békeség
 hozzon az új év népiünk, egész magyar nemzetünknek!
 ESZTERGOM és VIDÉKE
 1988.
 Karácsonyi havahat

ESZTERGOM és VIDÉKE
 TÁRSADALOM • POLITIKA • MŰVELŐDÉS • HELYSISMERET • IDEGENFORGALOM
 1991. JANUÁR 25. • 3. SZÁM • ÁRA: 19,50 Ft

ESZTERGOM és VIDÉKE
 AUGUSZTUSI ÜNNEPÜNK FÉNYEI
 A Vele, Uram rockoperáról és a Szent István Napok rendezvényeiről - a 4-5. oldalon!

ESZTERGOM és VIDÉKE
 POLGÁRI HETILAP
 A Szent Korona Esztergomban

ESZTERGOM és VIDÉKE
 ORÓKNAPTÁR
 HABORÚK ÉS BÉKÉK KÖZÖTT
 1883 - 1888

ESZTERGOM és VIDÉKE
 POLGÁRI HETILAP

ESZTERGOM és VIDÉKE
 POLGÁRI HETILAP
 Az Esztergom és Vidéke szerkesztői és munkatársai szívesen köszönik a hozzájuk érkezett karácsonyi üdvözlőleveleket és ajándékjavaságokat!

Esztergom és Vidéke
 Városi tulajdonba került a Fürdő Szálló épülete
 Új szakképző létesítmény

Suzukiban már gyártják a Swift
 A nemzeti egység bölcsője, jeltépe és szolgálatja!

Esztergom és Vidéke
 Mediterrán vendéglátó épít a Primás-szigeten
 Felhívás